

# Flickor och pojkar i skolan

En historisk översikt på grundskolenivå



[Infoga bild här via knappen bilder.  
Vill du inte ha logga här radera  
denna text]

[Infoga bild här via knappen bilder.  
Vill du inte ha logga här radera  
denna text]

# Flickor och pojkar i skolan En historisk översikt på grundskolenivå

Producent SCB, Statistiska centralbyrån  
Social statistik och analys  
701 89, Örebro  
010-479 40 00

Förfrågningar Marit Jorsäter  
010-479 62 43  
marit.jorsater@scb.se

Du får kopiera och på annat sätt mångfaldiga innehållet.  
Vi vill dock att du uppger källa på följande sätt:  
Källa: SCB, Flickor och pojkar i skolan En historisk översikt på  
grundskolenivå

## **Girls and boys in school – an historical overview at the compulsory school level**

Producer Statistics Sweden, Social statistics  
and analysis  
SE-701 89, Örebro, Sweden  
+40 10-479 40 00

Enquiries Marit Jorsäter  
+40 10-479 62 43  
marit.jorsater@scb.se

You may copy and otherwise reproduce the contents in this publication.  
However, remember to state the source as follows:  
Source: Statistics Sweden, Girls and boys in school – an historical  
overview at the compulsory school level

URN:NBN:SE:SCB-2021A40BR2107\_pdf

Denna publikation finns enbart i elektronisk form på [www.scb.se](http://www.scb.se)  
This publication is only available in electronic form on [www.scb.se](http://www.scb.se)

# Förord

SCB har tillgång till ett stort historiskt material med möjligheter till jämförelser över mycket lång tid. Ett flertal rapporter har under åren producerats gällande den historiska statistiken. Ett sådant område är den historiska statistiken inom utbildning. Syftet med den historiska utbildningsstatistiken är att få en sammanhållen bild över skolväsendets framväxt och utveckling i Sverige.

Statistiken är sammansatt utifrån såväl publicerat som opublicerat material i äldre publikationer och arkiv oavsett vilken myndighet som ansvarat för statistiken. Det underlag som tagits fram, och som ligger till grund för de flesta siffror i rapporten, finns också i SCB:s databaser [PxWeb - välj tabell \(scb.se\)](https://www.scb.se/pxweb).

Rapporten har utarbetats av Marit Jorsäter som också, tillsammans med Åza Törnkvist, har sammanställt det datamaterial som har använts som underlag till statistiken.

SCB i december 2021

Cecilia Stenbjörn  
Enhetschef

Katarina Wizell  
Sektionschef

# Innehåll

<b>Förord</b> .....	<b>3</b>
<b>Sammanfattning</b> .....	<b>8</b>
<b>En likvärdig skola för alla?</b> .....	<b>9</b>
<b>Flickor och pojkar ska inte ha samma utbildning</b> .....	<b>10</b>
Därför skulle utbildningen vara olika för pojkar och flickor .....	10
<b>Före 1800-tal</b> <b>Historien om flickors utbildning</b> .....	<b>11</b>
Utbildning på högre nivå var helt stängd för flickor .....	12
Däremot fanns ett utbud för flickor på lägre nivå .....	13
Den allra första flickskolan .....	13
Mamsellskolor under 1700-talet .....	13
<b>1800-tal</b> <b>De privata högre flickskolorna</b> .....	<b>14</b>
Synen på flickors utbildning förändrades .....	16
Kvinnoöverskottet i Sverige ställde till problem .....	17
Kvinnornas inträde på arbetsmarknaden .....	18
Kvinnorna stod för billig arbetskraft .....	19
Flera reformer infördes för att kvinnor skulle kunna arbeta .....	20
Ska staten involveras i flickornas utbildning? .....	21
Kvinnor och män är helt olika varandra .....	21
Statliga flickskolor dyrt – bättre stödja privata flickskolor .....	22
Den första statliga flickskolan .....	22
Folkbildningen fick sitt genombrott på 1800-talet .....	23
Högre folkskolan infördes 1864 .....	23
<b>1800-tal</b> <b>Privata skolor</b> .....	<b>25</b>

Flickskolorna blev flickornas alternativ.....	26
Flickskolorna hade ingen gemensam styrning.....	27
De första högre flickskolorna.....	28
Skulle flickskolorna ha en examen?.....	29
Flickskolornas ekonomi.....	30
Flickskolornas starka tillväxt.....	31
Antalet elever och skolor osäkra.....	32
Flickpensionerna.....	32
Uppskattning av antalet elever i slutet av 1800-talet.....	33
Orsaker till flickskoleväsendets tillväxt.....	34
De allra flesta flickor fick inte ta del av flickskoleväsendet.....	35
<b>1900-tal Flickornas intåg i den allmänna utbildningen.....</b>	<b>37</b>
Flickorna fick tillträde till offentliga skolor.....	39
Kvinnors ökade aktivitet inom arbetslivet.....	39
Trots ökat utbildningsdeltagande hölls kvinnor fortfarande tillbaka	40
De högre flickskolorna var examensfria.....	40
Flickskolelinjerna innebar fler ”kvinnliga” ämnen.....	41
Satsning på yrkesförberedande utbildningar.....	43
<b>1900-tal Allmänna läroverk.....</b>	<b>45</b>
1904 – Flickorna fick lov att avlägga realexamen.....	46
1927 – Läroverken öppnades för flickorna.....	47
Andra ansåg att det mest jämlika var att ge den utbildning som passade pojkar respektive flickor bäst.....	48
Allmänna flickläroverk öppnades.....	48
Statliga högre flickläroverk startades.....	49
<b>1900-tal Privata skolor.....</b>	<b>50</b>

Flickornas deltagande ökade mer än pojkarnas .....	51
Man ville nu reformera hela utbildningssystemet .....	52
Privata flickskolor behöll sin starka ställning ända in på 1930-talet	53
Avgångsbetyg från flickskolelinjerna införs .....	55
<b>1900-tal Högre kommunala skolor.....</b>	<b>56</b>
Den kommunala mellanskolans tillkomst .....	57
Den kommunala flickskolans tillkomst.....	58
<b>Flickor och pojkar i samma skola?.....</b>	<b>60</b>
Hur började samskolan?.....	62
Den första samskolan.....	62
Argumentationen kring samskolor .....	63
Det fanns ekonomiska skäl för samskolor på mindre orter .....	63
Realskolans införande blev till stor del samskolor .....	64
Vändpunkten när nästan alla allmänna läroverk öppnades för både pojkar och flickor .....	65
Samläroverken stod för ökningen av eleverna.....	65
<b>Efterkrigstiden – resan mot grundskolan tar sin början .....</b>	<b>67</b>
Befolkningens utbildningsnivå 1930 .....	67
Utbildningarna öppnas alltmer även för flickor.....	69
Nu var man överens om en gemensam bottenskola .....	71
De flesta ville inte släppa flickskolan .....	71
Det slutliga beslutet om flickskolan .....	72
Deltagandet på högstadienivån växer.....	72
<b>Den nya grundskolan knyter ihop alla skolformer .....</b>	<b>75</b>
Skillnaderna mellan flickors och pojkars ämnesval var ungefär lika stora som de alltid varit .....	76

Skillnaderna mellan flickors och pojkars deltagande i utbildning hade nu fullt utjämnats .....	81
<b>Kort om statistiken .....</b>	<b>82</b>
Statistikens ändamål och innehåll .....	82
Statistikens framställning .....	82
Statistikens kvalitet .....	82
<b>Referenser .....</b>	<b>83</b>
<b>Bilagor .....</b>	<b>85</b>
Ordlista .....	85
Bakgrundsinformation .....	93
<b>Girls and boys in school – an historical overview at the compulsory school level .....</b>	<b>94</b>
Summary .....	94

# Sammanfattning

Den här rapporten visar i första hand pojkars och flickors deltagande i utbildning under 1900-talet. Det utbildningssystem som fanns vid 1900-talets början hade sin grund vid medeltidens skolor för att utbilda pojkar till präster eller andra tjänster inom kyrkan, samt senare även ämbetsmän inom staten. Så småningom öppnades privata skolor upp bland annat som en reaktion mot kyrkans dominans inom utbildningsväsendet. På 1700- och 1800-talen inrättades privata högre skolor som fungerade parallellt med de statliga läroverken.

## **De privata högre flickskolorna var flickornas väg till högre studier**

Den stora förändringen för flickorna, det vill säga borgarklassens döttrar i städerna, var inrättandet av allt fler privata högre flickskolor under 1800-talet. De skolorna var i princip flickornas enda väg till en utbildning som motsvarar högstadienivå. Antalet flickor i utbildning ökade genom de här skolorna i så hög grad att flickorna i utbildning på högstadienivå i slutet av 1800-talet var ungefär hälften så många som pojkarna. Andelen flickor i utbildning fortsatte öka så att flickorna på 1920-talet till och med var fler än pojkarna i utbildning på högstadienivå. Andelen i studier var dock låg totalt sett i befolkningen. I början på 1900-talet var andelen i studier på högstadienivå endast 4 procent.

## **Flickor och pojkar deltar i hög utsträckning i olika skolformer**

Under första halvan av 1900-talet dominerade de högre privata flickskolorna och de kommunala flickskolorna bland flickorna. Pojkarna deltog i första hand i de allmänna läroverkens utbildningar. Skillnaden i skolformer speglar också den stora olikheten mellan könen vad gäller ämnesinriktning. Inom flickskolorna läste man mer humanistiska och praktiska ämnen men mindre matematik, naturvetenskap och teknik. Därför blev inte heller flickorna behöriga till gymnasieskolan med endast genomgången flickskolelinje. De behövde läsa extra gymnasieförberedande kurser. Ännu mer tydlig kanske könsskillnaderna är inom de praktiska utbildningarna där flickor främst valde huslig inriktning. I motsvarande grad dominerade pojkarna inom teknik.

## **Flickorna får full tillgång till statliga läroverk**

En stor förändring för både pojkar och flickor inträffade 1927 när statliga läroverk öppnades även för flickor. Andelen flickor ökade mer än andelen pojkar och vid andra världskrigets slut var andelen flickor i utbildning på högstadienivå 21 procent och andelen pojkar var 16 procent. Andelarna är högre om man tar med folkskolan när en 7-årig obligatorisk folkskola började genomföras från 1930-talet. Även om flickorna hade ett högt deltagande på högstadienivån stannade det oftare där för flickorna än för pojkarna, särskilt under 1900-talets första halva. På gymnasienivån, och ännu mer på universitetsnivån, såg skillnaderna mellan pojkar och flickor helt annorlunda ut.



# En likvärdig skola för alla?

Tanken på en likvärdig skola för alla kan tyckas självklar idag. Men länge var den tanken inte alls självklar, utan man såg det snarare som en självklarhet att utbildningen borde vara olika för att bäst passa den framtid som redan var utstakad för de allra flesta barn. Oftast jobbade man vidare med det som föräldrarna arbetade med. Det var inte vanligt att sonen till en dräng bestämde sig för att bli ämbetsman på ett statligt verk. Även om utbildningsvägarna var öppna för åtminstone alla pojkar var ändå utbildningsvägarna i praktiken ouppnåeliga för de flesta.

Den sämsta förutsättningen till utbildning i Sverige hade under en mycket lång tid en fattig flicka från landsbygden medan en rik pojke från staden hade de allra bästa möjligheterna till utbildning. Så här såg omständigheterna ut vad gäller utbildning ända sedan medeltiden. Många har under årens lopp noterat de här ojämlikheterna och har även av olika skäl kommit med förslag på hur man ska jämna ut skillnaderna. En del har även startat skolor med detta syfte.

De tre områden som varit centrala i den utbildningspolitiska debatten under hela 1900-talet och även i slutet av 1800-talet har varit de olika förutsättningar som har funnits för pojkar jämfört med flickor, för fattiga jämfört med rika samt för stadsbor jämfört med boende på landsbygden. I samband med diskussionerna kring utbildningssystemet tog man inom riksdagen en principiell ståndpunkt för ett utbildningssystem som borde vara tillgängligt för alla.

1. Det nuvarande skolsystemet ställer faktiskt de barn, som utgå från ekonomiskt svagare hem, i en mindre gynnsam ställning med avseende på möjligheten att erhålla högre undervisning än de mer burgna hemmens barn.
2. Det nuvarande skolsystemet tillgodoser icke den kvinnliga ungdomens undervisning på ett sätt, som kan anses överensstämma med kravet på social rättvisa.
3. Det nuvarande skolsystemet är organiserat med särskild hänsyn till städernas och de större samhällenas förhållanden men missgynnar i hög grad landsbygdens befolkning.

Källa: Citat ur Riksdagens skrivelse Nr 262. Sid 33. Godkänd av första och andra kammaren 2 juni 1927

# Flickor och pojkar ska inte ha samma utbildning

Förutsättningarna för flickor att kunna gå i skolan har genom historien varit mycket sämre än för pojkar. Utbildning utanför hemmet ansågs länge endast vara till för pojkar. Det hade mest att göra med att i princip alla pojkars och flickors yrken redan var bestämda beroende på vad deras föräldrar hade för ställning och yrke i samhället. De allra flesta arbetade på landsbygden och i hemmet. I städerna utbildades till stor del hantverkare genom lärlingssystemet. De yrken som var aktuella utanför hemmet var under lång tid begränsad till tjänst inom kyrkan, inom staten som ämbetsman, handelsman eller som krigare. Även om valet av yrke var förutbestämt för de flesta fanns en del som gick en annan väg, följde sitt "kall". Valet av vissa yrken, som exempelvis präst, läkare och lärare, sågs just som ett "kall".

## **Därför skulle utbildningen vara olika för pojkar och flickor**

Inställningen att kvinnor och män var väsensskilda, som olika arter, var djupt förankrat hos de allra flesta. Kvinnor och män hade därför olika roller och uppgifter i samhället och i hemmet. Kvinnan stod för de små detaljerna, det konkreta och det känslöbetonade. Mannen kunde planera för framtiden, tänka abstrakt och handla konsekvent.

Skolutbildningen kunde av de här anledningarna inte se likadan ut för både pojkar och flickor. Generellt ansågs flickor inte ha behov av utbildning egentligen och att den i själva verket kunde skada flickan genom att göra henne "arbetsovillig och nöjeslysten". Det kunde ske om utbildningen var felaktig och inte anpassades till flickan. Skolans främsta mål var inte att förbereda för högre utbildning utan den var i stället att utbilda kvinnan för hemmets uppgifter. Sammanfattningsvis var utbildning i sig positivt men den behövde anpassas efter kvinnors natur för att inte "locka henne från hennes bestämmelse".

Före 1800-tal

## Historien om flickors utbildning

**Utbildning utanför hemmet var mycket ovanligt**, de allra flesta utbildades hemmavid för att lära sig sina föräldrars yrke.

För den utbildning som fanns utanför hemmet var det pojkarna som fick den möjligheten. **För kyrkans yrken fanns Lärdomsskolan**, det vill säga ett samlingsnamn för katedralskolor, trivialskolor och senare även gymnasier. **För borgarnas söner fanns ett antal stadsskolor** som utbildade blivande handelsmän. För hantverksyrken fanns lärlingssystemet. Bland den rika adeln var utbildningen oftast ordnad med privatlärare.

**För flickorna var utbildningen utanför hemmet i princip stängd.** Det fanns på vissa håll skolor på lågstadienivå och de var ibland öppna för både pojkar och flickor, de kallades oftast barnskolor eller sockenskolor.

Utbildning utanför hemmet har dominerats av utbildning för pojkar. Samundervisning förekom på en lägre utbildningsnivå och ofta med syftet att sprida kristendomen. Den lilla röda rutan längst ner i bilden står för den del som var reserverad endast för flickor och innebar oftast flickpensioner under 1700-talet. Den utbildningen var dyr och gällde i första hand medelklassens döttrar i städerna.

1085 – Nordens äldsta katedralskola grundas i Lund

1088 – Europas äldsta universitet grundas i Bologna

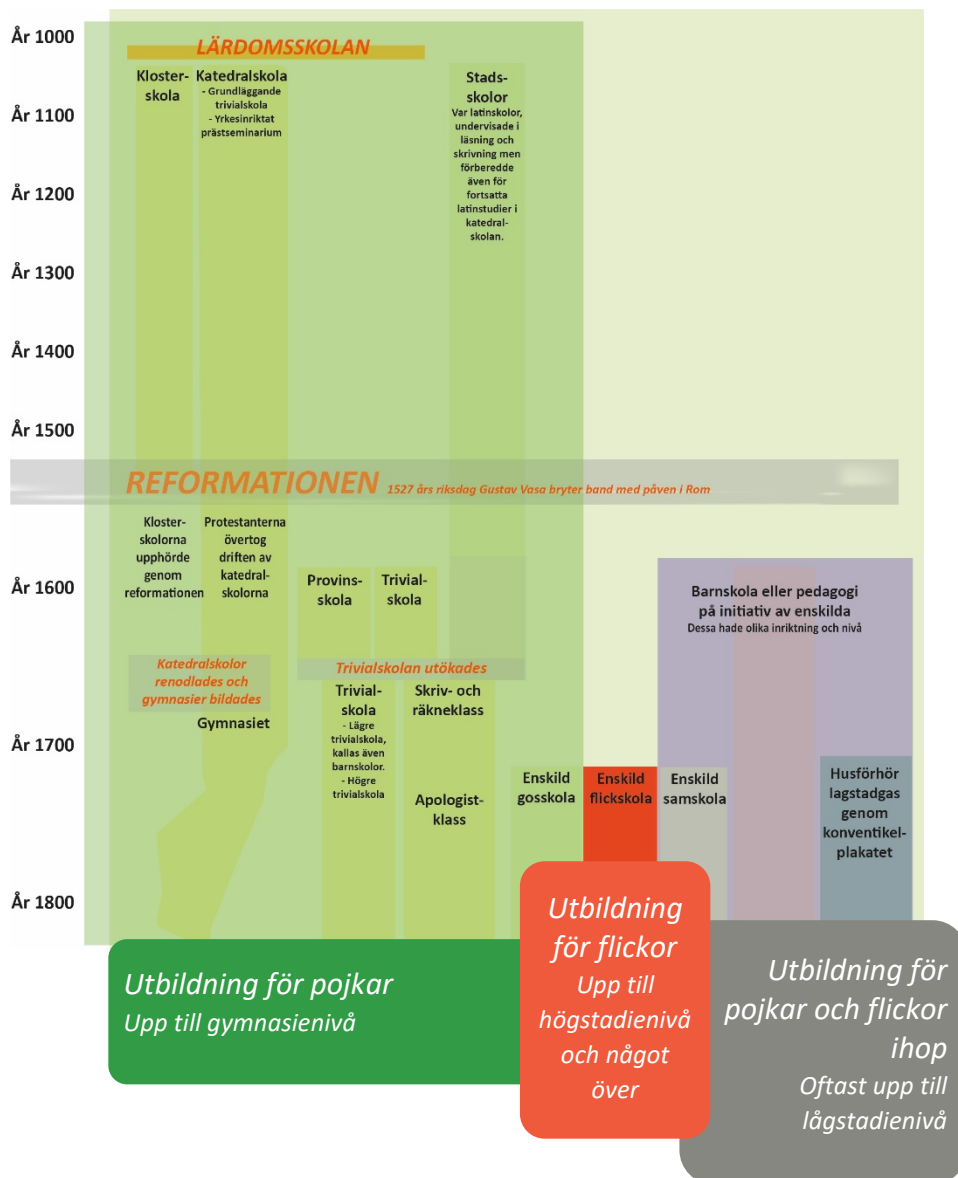
1225 – Den äldsta kända stadsskolan grundas i Visby

1571 – Den första skollagen är ett avsnitt i kyrkoordningen

1575 – I skollagen nämns att skolor för flickor fick anordnas i städerna

1632 – Johannes Rudbeck grundar den första kända flickskolan

1787 – Den första högre flickskolan grundas i Göteborg



## Utbildning på högre nivå var helt stängd för flickor

Med högre utbildning avses här utbildning på det som idag motsvarar mellanstadienivå och högstadienivå. Sedan gammalt hade [lärdomsskolan](#) varit öppen för alla pojkar, såväl fattig som rik. Antalet skolor var däremot väldigt få ända fram till 1500-talet. År 1571 skrevs den första skolstadgan in i kyrkoordningen. Antalet skolor ökade något från och med 1600-talet. För flickorna var däremot utbudet av högre utbildning i den formen helt stängd. [Städernas borgarskolor](#) var också i princip enbart för pojkar, men det finns enstaka exempel på flickor som fick gå i skolan.

## **Däremot fanns ett utbud för flickor på lägre nivå**

Flickorna var dock inte helt uteslutna från undervisning på en lägre nivå. Det fanns [lokala skolor](#) här och där i Sverige, oftast på lågstadienivå. Några av de skolorna tillkom redan under slutet av 1500-talet i Sverige. De inrättades i huvudsak genom privata initiativ, exempelvis av ortens präst eller godsägare, och var ibland öppna även för flickor. De här skolorna var avsedda att lära barnen läsa, skriva samt lära sig om kristendomen.

### **Den allra första flickskolan**

I Västerås hade biskopen Johannes Rudbeck grundat Rudbeckii flickskola år 1632 som var finansierad av allmänna medel. Den har kallats Sveriges första flickskola och även Sveriges enda flickskola under 1600-talet. Den grundades bara 9 år efter Rudbeck grundade Sveriges första gymnasieskola, vilken var avsedd bara för pojkar. Rudbeck var tidigt inne på frågan om flickors utbildning. Han menade att de också behövde utbildning, lära sig kristendom, skriva och läsa samt andra ”kvinnfolksysslor”.

### **Mamsellskolor under 1700-talet**

[Flickpensioner](#) och mamsellskolor började inrättas under 1700-talet. De här skolorna var öppna för döttrarna till de välbärgade i städerna. Den statliga lärdomsskolan var fortfarande stängd för flickor så flickskolorna spred sig under århundradet till de flesta städerna i landet. I de här skolorna lades huvudvikten vid främmande språk, framför allt fransk konversation, musik, teckning, finare handarbeten och andra ”kvinnliga” ämnen. Undervisningen omfattade även i allmänhet läsning, skrivning, räkning och katekesen, möjligen också lite historia och geografi. Vid 13–14-årsåldern var undervisningen avslutad. Man känner till ganska lite om de här skolorna, hur många de var, och ännu mindre antalet elever. Oftast var de informella skolor anordnade av en guvernant, ofta i hennes hem. Skolan anordnades så länge eleverna ville gå där, det fanns inga krav att dokumentera skolan och dess elever. Några av skolorna var dock större, i lite finare lokaler och kanske en mer ambitiös undervisning.

En del av de bästa skolorna utvecklades efter hand till [högre flickskolor](#) där man ville ge en utbildning som mer liknade den utbildning pojkarna fick på läroverken. Men de var inte helt lika, utan de var anpassade efter flickornas förmågor och läggning. Skolorna var helt beroende av donationer och elevavgifter. Den skola som räknas som den första högre flickskolan i Sverige grundades år 1786 i Göteborg och kallades för Societetsskolan för flickor.

1800-tal

## De privata högre flickskolorna

**Vetenskapliga och teknologiska framsteg samt en starkare stat ökade behovet av utbildad arbetskraft.** Det kombinerades med ett starkare motstånd mot det gamla samhället där familjen man föddes i betydde allt. Nu började individens egna strävanden betyda något, där pengar och kunskap gav makt. Ståndssamhället började ersättas av ett klassamhälle.

**En obligatorisk folkskola gjorde sitt inträde 1842,** det var en skola där alla pojkar och flickor skulle gå. Som överbyggnader på folkskolan kom så småningom på flera håll ytterligare skolformer för de som ville fortsätta skolan. Även de var öppna för både pojkar och flickor.

**Den gamla lärdomsskolan började kallas elementarläroverk och senare för allmänna läroverk.** De var fortfarande endast öppna för pojkar, men kyrkan ruckade lite på sina principer och vissa "nya" ämnen infördes som behövdes i det moderna samhället.

**Förändringen räckte inte, behovet var större och ledde till att ett flertal privata skolor startade från 1700-talet.** På 1800-talet började även ett allt större antal privata högre flickskolor inrättas och antalet flickor som studerade över folkskolenivå var i slutet av 1800-talet hälften så många som pojkarna.

All högre undervisning är fortfarande i princip utbildning för pojkar. Nästan alla skolor där pojkar och flickor undervisas tillsammans avser lägre utbildning upp till mellanstadienivå förutom några privata samskolor.

Utbildning för enbart flickor är den röda delen, men i antal en allt större del jämfört med läroverken.

1845 – Kvinnor och män får lika arvsrätt

1846 – [Näringsfrihetsförordningen](#)

1853 – Kvinnor kunde ta tjänst vid mindre folkskola

1858 – [Ogifta kvinnor blir myndiga vid 25 års ålder](#)

1859 – Kvinnor får söka tjänst vid folkskolan

1861 – Lärarinneseminariet grundas

1863 – Kvinnor kan ta lägre tjänster vid post och telegraf

1864 – [Kvinnor får fullständig näringsfrihet](#)

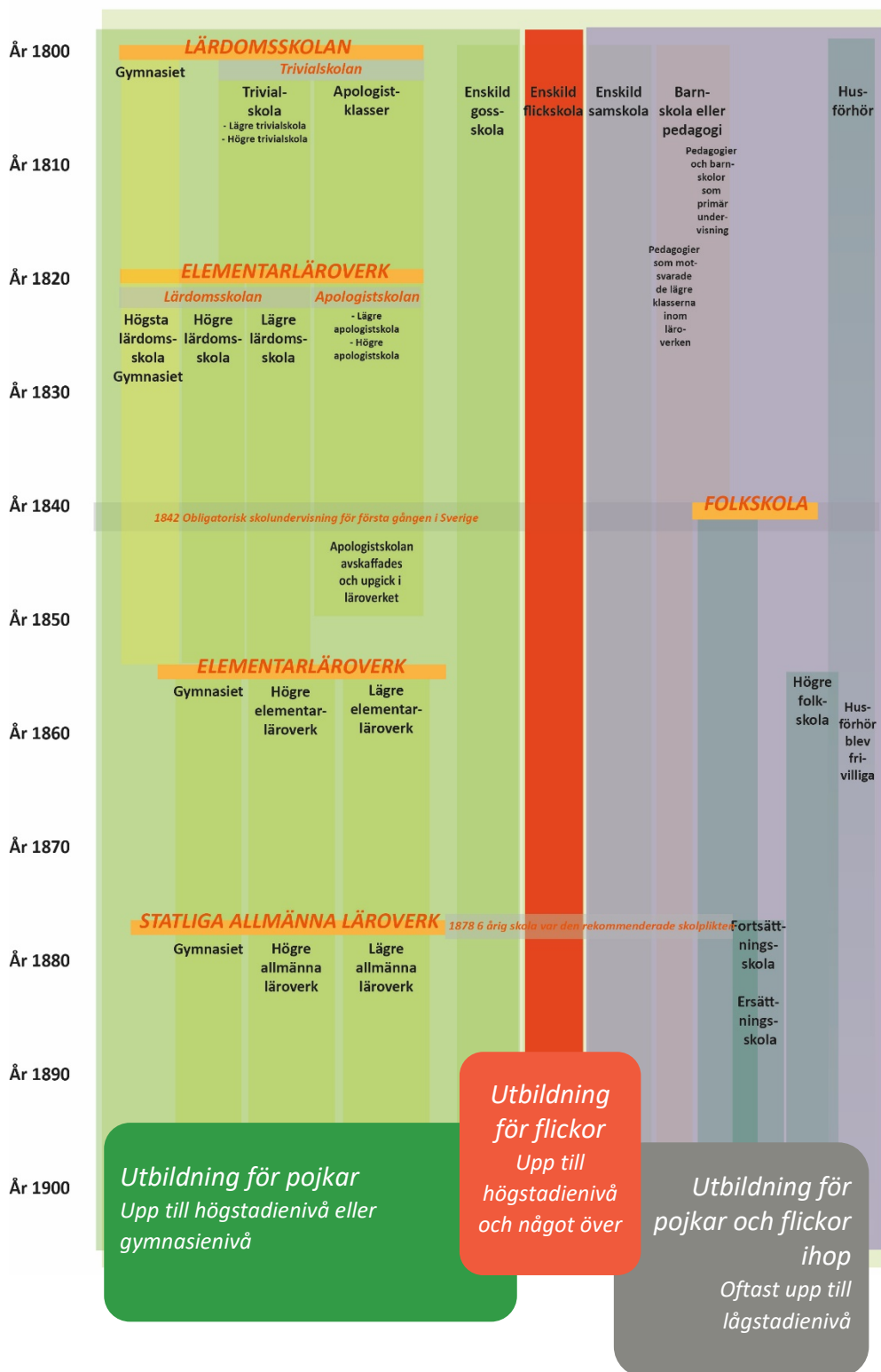
1864 – Statens normalskola för flickor bildas

1870 – Flickor fick avlägga mogenhetsexamen som privatister samt vissa akademiska examina

1873 – Vissa utbildningar öppnas för kvinnor vid universiteten

1874 – [Giftna kvinnor fick råda över egen arbetsinkomst](#)

1882 – Sonja Kovalevski blir professor vid Stockholms universitet och den första kvinnliga professorn i Europa.



## **Synen på flickors utbildning förändrades**

Kvinnor fick gradvis ökade ekonomiska och politiska rättigheter under 1800-talet. Den första stora genombrottsperioden skedde från mitten av 1840-talet och tre årtionden framåt. Flera beslut fattades som hade betydelse för kvinnors juridiska och ekonomiska förhållanden – arvsrätt, arbetsrätt och att ogifta kvinnor kunde bli myndiga vid 25 års ålder. Under samma tid grundades 29 nya privata högre flickskolor i 19 städer.

Synen på behovet av flickors utbildning hade förändrats på flera sätt. Dels hade synen på utbildning förändrats. Tidigare hade man ansett att utbildning skulle ha en konkret nytta. Men under 1800-talet växte en annan ideologisk syn på utbildning som en mänsklig rättighet för att utvecklas som människa och som en del i den demokratiska rörelsen. Dels fanns även praktiska skäl för behovet av flickors utbildning. Det hade blivit ett markant kvinnoöverskott i Sverige under 1800-talet, delvis beroende på att många unga män utvandrade till Amerika. Kvinnoöverskottet ihop med den sjunkande äktenskapsfrekvensen och de minskade möjligheterna till sysselsättning inom hemmet skapade problem för allt fler kvinnor. Det drabbade såväl medelklassens som arbetarklassens och landsbygdens döttrar. Behovet att kunna försörja sig utanför hemmet blev nödvändigt. Samtidigt hade det nya samhället skapat behov av en mängd nya jobb som öppnade nya yrkesvägar för kvinnor. De innebar dock andra kunskapskrav än de enbart husliga. De kunde exempelvis behöva kunskaper i matematik och bokföring.

Både de praktiska och ideologiska behoven av utbildning, som man nu såg, skapade en grogrund för de högre flickskolorna att erbjuda just det. Diskussionen under andra halvan av 1800-talet handlade mycket om konflikten mellan det gamla och det nya. Vad skulle utbildningen inom flickskolorna förbereda för; kvinnans traditionella uppgifter inom hemmet eller yrkesarbete utom hemmet?

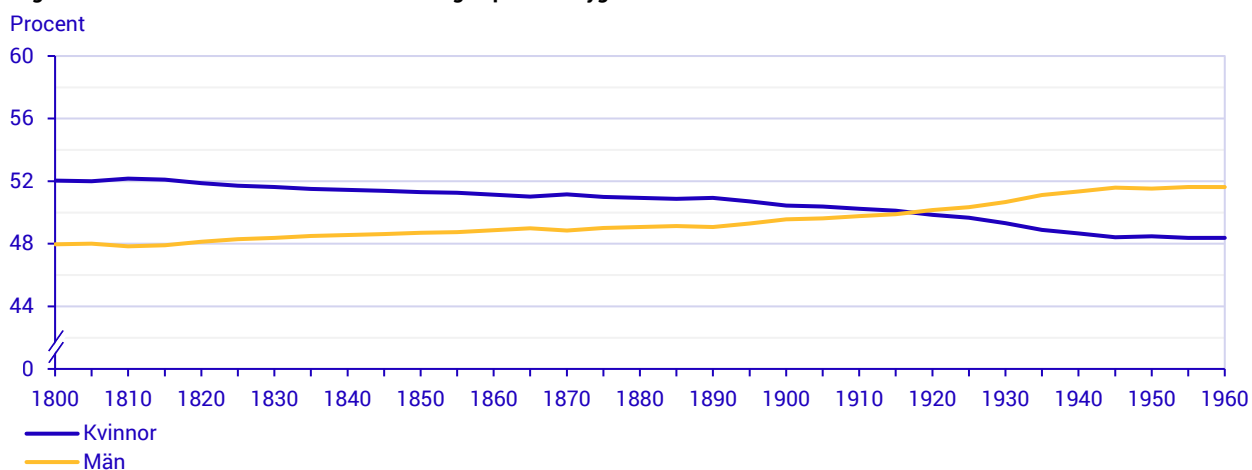


## Kvinnoöverskottet i Sverige ställde till problem

Kvinnoöverskottet gjorde att ett stort antal kvinnor förblev ogifta i en tid när en kvinnas försörjning var beroende av mannen.

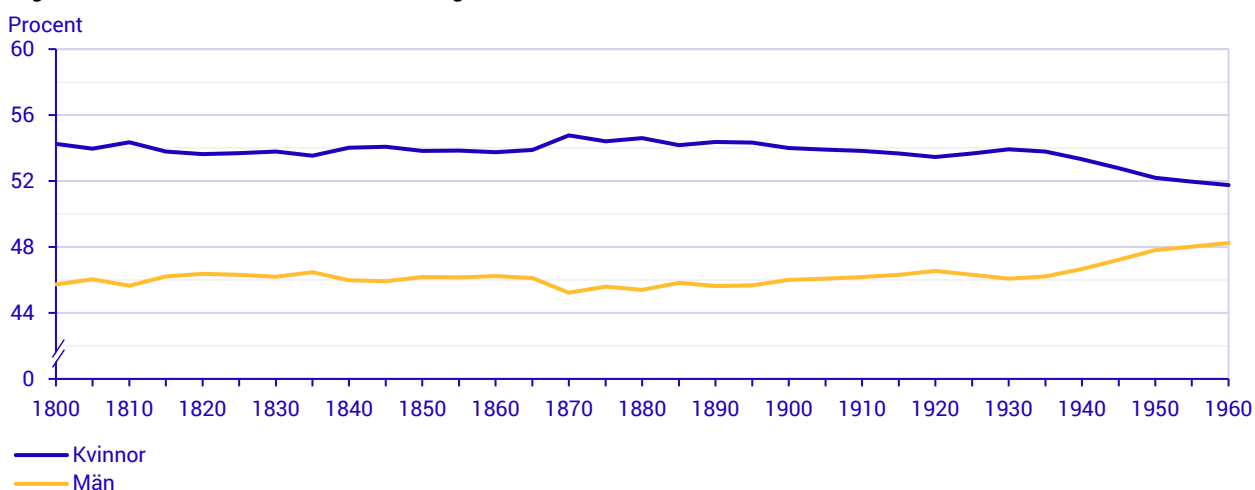
Kvinnoöverskottet var särskilt märkbart i städerna. En stor andel av kvinnorna var ensamstående och andelen ensamstående var större i städerna och allra störst i Stockholm. Det ledde oundvikligen till att många borgardöttrar blev ogifta och oförsörjda. Tilläggs kan att på senare år och fram till idag är andelen män i befolkningen högre än andelen kvinnor. Det beror på att männens medellivslängd har närmat sig kvinnornas samtidigt som det i genomsnitt föds fler pojkar än flickor.

Diagram 1. Andel kvinnor och män av befolkningen på landsbygden åren 1800–1960



Källa: Historisk statistik för Sverige Del 1. Befolkning, Statistiska centralbyrån

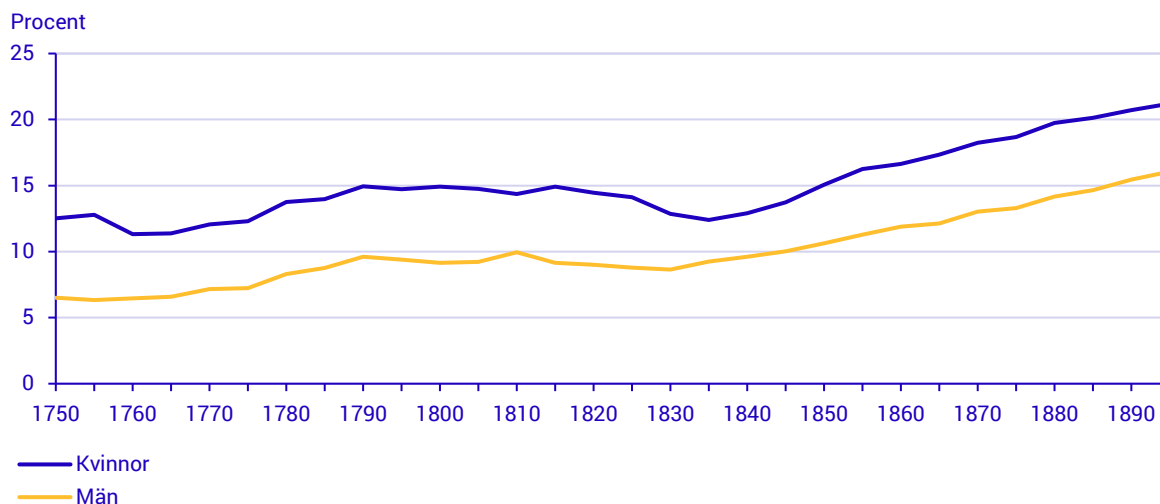
Diagram 2. Andel kvinnor och män av befolkningen i städerna åren 1800–1960



Källa: Historisk statistik för Sverige Del 1. Befolkning, Statistiska centralbyrån

Från början av 1800-talet och fram till början av 1900-talet ökade andelen ogifta i åldrarna 40–44 år kraftigt. Som ogift räknas den som inte är gift och inte heller har varit gift. Andelen ogifta steg till 21 procent för kvinnor och till 16 procent för män.

Diagram 3. Andel ogifta kvinnor och män i åldrarna 40–44 år åren 1750–1895



Källa: Sundbärg, G., Fortsatta bidrag till en svensk befolkningsstatistik för åren 1750–1900. Statistisk Tidskrift 1906. No 3.

## Kvinnornas inträde på arbetsmarknaden

Under 1800-talet var äktenskapet det främsta målet för en kvinna och det var så hon skulle få sin försörjning. Det gällde till stor del inom alla samhällsklasser. Kvinnan hade få rättigheter som en självständig individ utan hennes främsta uppgift var att bli en husmor och sköta om sin familj. Det fanns möjligheter även för kvinnor att få jobb som pigor, hushållerskor, guvernanter med mera. Det var fortfarande jobb i första hand inom ett hem. Kvinnan behövde inte ha en egen röst eller roll i samhället, den kunde hon få genom sin man eller genom sin far. Av den anledningen såg man inte heller något behov av att flickor skulle gå i skolan och lära sig om världen och samhället. Det räckte med den utbildning hon kunde få hemma av sina föräldrar i de grundläggande kunskaperna i att sköta ett hem.

Kvinnoöverskottet och det ökade antalet ogifta kvinnor gjorde att många kvinnor under senare delen av 1800-talet var tvungna att ta ett arbete för att försörja sig. Kvinnorna hade alltid arbetat hemma på den egna gården, de hade också kunnat sitta hemma och tillverka hantverk av olika slag som de sålde. De framväxande industrierna tillverkade sådant som kvinnorna tidigare kunnat framställa i hemmet och sälja. Det gjorde att kvinnorna var tvungna att söka arbete utanför hemmet.

För kvinnorna nådde svårigheterna att försörja sig högre upp i samhällslagren än för männen. Kvinnoöverskottet gjorde att även medelklassens kvinnor i ökad utsträckning förblev ensamstående och tvingades hitta en försörjning. De hade tidigare kunnat få sysselsättning i hemmen men med mindre arbetskrävande hushåll blev sådana jobb färre.

I den flickskolekommitté som tillsattes 1866 utredde man flickskolorna och deras roll i en förändrad värld. De menade att kvinnor och män hade olika läggning och av naturen olika roller i livet. De flesta kvinnor kunde i enlighet med sin läggning uppfylla det i hemmet som maka och mor. Men man var också medveten om att en del kvinnor inte skulle gifta sig och inte bli försörjda av en man och för dem måste det finnas en utbildning som kunde göra vidareutbildning och yrkesarbete möjligt. De yrken som kunde passa kvinnors läggning var läkaryrket, apotekaryrket eller jobb inom telegraf-, post-, tull- och räkenskapsverken. Lärarinna på ett lägre stadium var ett annat passande yrke för en kvinna.

De yrkesval som ansågs lämpliga för kvinnor visade också att man pratade om dem med högre ställning i samhället, de som kunde bekosta sina döttrars skolgång. Yrken som fodrade teoretisk utbildning blev därför också förbehållna de som hade råd till det. De flickor som inte kunde få sin utbildning betald kunde heller inte gå längre än folkskolan vid den här tiden. Samma situation gällde oftast för pojkarna vad gällde läroverken. Även om det fanns friplatser för de fattigaste var platserna få samtidigt som pojkarnas arbetskraft behövdes hemma.

### **Kvinnorna stod för billig arbetskraft**

Det ökade behovet från kvinnor som behövde kunna försörja sig mötte samtidigt det ökade behovet av arbetskraft inom olika områden i samhället. Det gällde exempelvis tjänster inom de nyinrättade statliga verken och inom undervisningsväsendet. De här yrkena krävde en viss utbildning. På det här sättet kunde både medelklassens ogifta döttrar arbeta för att försörja sig samtidigt som samhället fick billiga tjänstemän till det ökade behovet av arbetskraft. Det var inte konstigt att kvinnor, liksom barn, innebar billig arbetskraft på den här tiden. Lika lön för lika arbete gällde inte, och det var ett faktum som sågs som helt naturligt. Till det kunde man också tillägga att männen hade en studentexamen som grund för sitt yrke. Kvinnorna fick inte ta studentexamen förrän 1870 och då enbart som privatister. Några högre flickskolor fick så småningom rätt att ge studentexamen, men de var få och utbildningen var dyr. Flickskolorna ledde till normalskolekompetens som gav behörighet till vissa yrken men låg på en lägre akademisk grad än studentexamen.



Mellan 1870 och 1900 hade antalet kvinnliga sjuksköterskor mer än sjudubblats.  
Bildkälla: Privat samling

#### Myndighetsålder

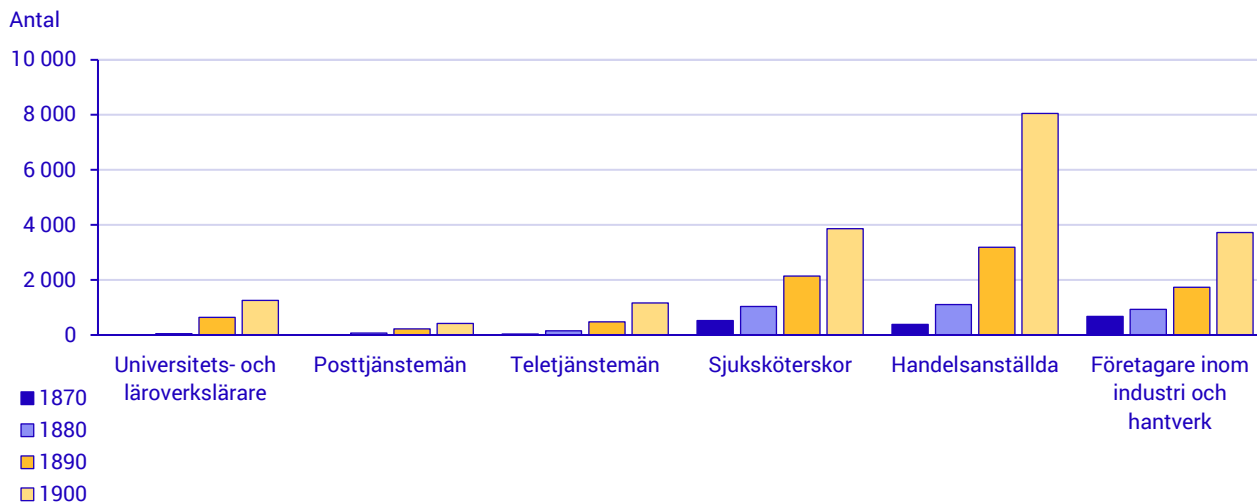
Svenska kvinnor var länge betraktade som omyndiga. Endast änkor kunde vara myndiga så länge de inte gifte om sig. 1858 fick ogifta kvinnor bli myndiga från 25 års ålder om de blev godkända i domstolen. 1865 togs kravet på domstolens godkännande bort. 1881 sänktes myndighetsåldern för ogifta kvinnor till 21. När en kvinna gifte sig ställdes hon dock fortfarande under sin mans målsmanskap. 1921 blev alla kvinnor fullmyndiga, samma år som kvinnor fick rösta i riksdagsvalet för första gången.

#### Flera reformer infördes för att kvinnor skulle kunna arbeta

Under 1800-talet skedde en hel del förändringar för kvinnors möjligheter till arbete. Tidigare hade änkor haft möjligheten att arbeta och de var också myndiga enligt lagen. Nu behövde de möjligheterna gälla även den ogifta kvinnan som inte hade sin försörjning tryggad genom äktenskapet. Genom näringslagstiftningen 1846 och 1864 fick kvinnor möjligheter att arbeta inom den privata sektorn.

Myndighetsförklaringen 1858 gav henne möjlighet att utnyttja sina ekonomiska tillgångar om hon ville starta ett eget företag. Vissa högre utbildningsanstalter öppnades för kvinnor samtidigt som kvinnor fick tillstånd att arbeta inom det offentliga på en lägre nivå. Sedan folkskolestadgan genomförts var behovet av utbildade lärare stort och kvinnor behövdes som arbetskraft för att klara av den stora omställning som folkskolans införande innebar. Allt fler kvinnor sökte sig till arbetslivet när möjligheterna väl öppnades och behovet fanns. Antalet sjuksköterskor hade fördubblats mellan 1870 till 1880 och de kvinnliga handelsanställda hade tredubblats under samma period.

Diagram 4. Antal kvinnor inom några yrken åren 1870–1900



Källa: Gunhild Kyle. Carlsson, Den sociala omgrupperingen i Sverige. Siffrorna har samlats in från Sveriges folkräkningar.

### Ska staten involveras i flickornas utbildning?

De statliga läroverken var helt stängda för flickor. I slutet av 1800-talet kom allt oftare frågan upp att även statliga läroverk för flickor borde inrättas. Vissa såg flickskolor framför sig och andra såg samskolor, skolor för både pojkar och flickor, som en möjlighet. Motståndet var stort och utredningarna var många. Men under 1800-talet hade ännu inte de statliga läroverken öppnats för flickor.

### Kvinnor och män är helt olika varandra

En anledning till att man inte öppnade skolorna för flickorna eller ville blanda pojkar och flickor i samma skola var att man ansåg att flickor och pojkar hade helt olika läggning och behov. Man såg kvinnorna som sköra och ömtåliga och att kvinnans mjuka natur kunde skadas i en statlig skola. Deras utbildning måste gå långsammare och de kunde bli för stressade om de utbildades i samma tempo som pojkarna. Det sågs även som en nackdel att utbildning kunde locka flickor till vidare studier på universitet med alla ”sedliga faror”. De ansåg att kvinnor borde vara kvar i hemmet där de hade sin naturliga roll.

Andra med samma åsikt om kvinnor och mäns olika väsen menade ändå att olikheterna inte behövde hindra kvinnan från att delta i samhällslivet. Tvärtom kunde kvinnor och män i stället komplettera varandra. De ansåg att kvinnans särskilda egenskaper som känslomfullhet, tålighet och mildhet behövdes ute i samhället. Därför måste orättvisorna vad gällde tillgång till utbildning upphävas och statliga skolor behövde inrättas.

Det fanns också den sidan som menade att det helt saknas psykiska skillnader mellan kvinnor och män. Kvinnor bör av den anledningen, som individ och medborgare, ha samma rättigheter som mannen. För

dem var det också en självklarhet att flickor skulle ha samma tillgång till utbildning som pojkar.

På 1890-talet såg nästan alla statligt stöd till flickskolorna som nödvändigt. Man började även diskutera samundervisning. I debatterna blev rättvisekraven starkare. Kraven var grundade i jämlikhetsideologin, det vill säga att även om kvinnor och män är olika är de även jämlika. Den här tanken hade tagit större plats på bekostnad av teorin om köns olika värde. I debatterna var de flesta eniga om att kvinnan var gjord för att arbeta i hemmet men man var mer positiv till kvinnors möjlighet till förvärvsarbete. Då blev inte heller steget långt till att staten borde ha ansvar för flickors utbildning.

### **Statliga flickskolor dyrt – bättre stödja privata flickskolor**

En annan aspekt på statliga flickskolor var statsfinanserna. Staten ville hålla i pengarna och det var för många en ekonomisk fråga som talade mot att bekosta läroverksutbildning även för flickor. De statliga läroverken för pojkar var mycket dyra för staten att upprätthålla. Utbildningen var subventionerad och eleverna betalade inte sin fulla kostnad som flickorna till stor del fick göra på flickskolorna. Det innebar att statens kostnader skulle öka dramatiskt om även flickor fick gå där. Kostnadsfrågan var en stark faktor i motståndet kombinerat med att man ansåg att flickorna inte behövde någon utbildning egentligen. Men att ge bidrag till flickskolorna var en medelväg de flesta var överens om, det var inte lika kostsamt för staten och flickskolorna fick ha kvar sin anpassade undervisning.

Riksdagen beslutade att man skulle stödja de privata flickskolorna ekonomiskt, från 1874. På det här sättet kunde man till en mycket mindre kostnad för staten underlätta vägen till en högre utbildning för flickor. Det betydde också att den princip om avgiftsfrihet som följdes i läroverken och folkskolorna övergavs för den högre flickundervisningen.

### **Den första statliga flickskolan**

Mot slutet av 1800-talet var de flesta överens om att staten måste vara involverad även i flickornas utbildning, men frågan var hur. Det första steget togs 1859 när ståndsriksdagen beviljade en skola för att utbilda lärarinnor samt tre år senare en försöksskola, [Statens normalskola för flickor](#). Det var länge den enda statliga skolan för flickor.

## Folkbildningen fick sitt genombrott på 1800-talet

Folkskolan var den allmänna grundutbildningen som skulle erbjudas till alla, både pojkar och flickor, genom den första folkskolestadgan 1842. Men även i folkskolan begränsades i viss mån flickornas deltagande. Främst på grund av den syn man hade på utbildning och att den skulle vara till konkret nytta för framtida arbetsliv. Eftersom flickorna skulle arbeta inom hemmet var det praktiska kunskaper inom hushållet som var det viktigaste. Det räckte om flickorna fick lära sig grunderna i läsning, skrivning, räkning och kristendomskunskap.



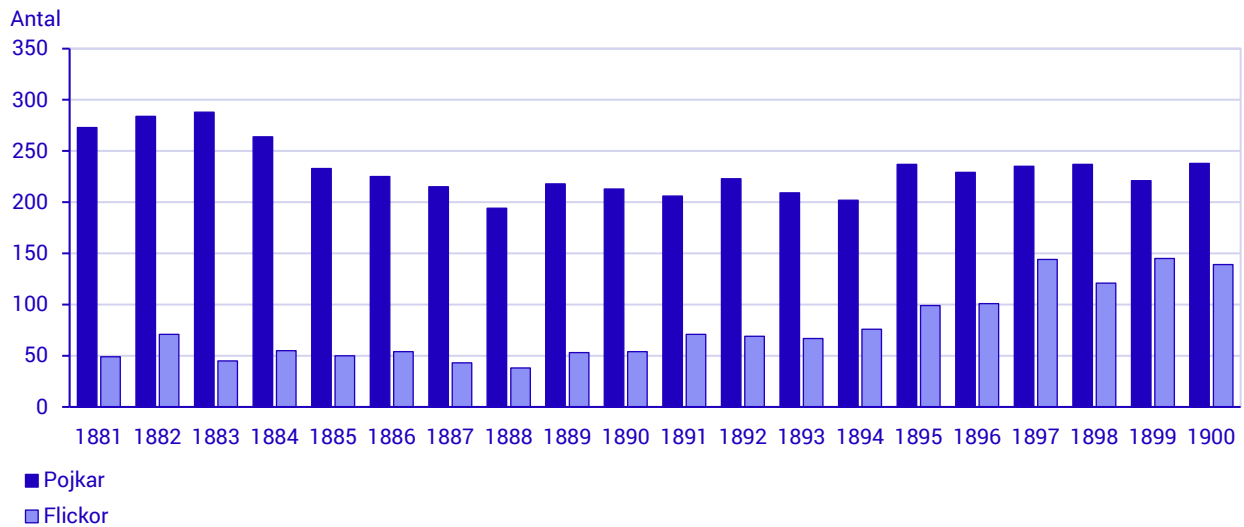
Folkskola med seminarieutbildad lärare i Snöstorps socken, Halland, på 1880-talet  
Bildkälla: Nordiska museet/Fotograf okänd

## Högre folkskolan infördes 1864

Inom folkbildningen infördes även på flera orter den högre folkskolan som ett alternativ på landsbygden för de barn som ville studera vidare. Skolformen var öppen för både flickor och pojkar och skulle motsvara ungefär högstadienivå. Skolan nådde ingen större omfattning totalt sett. Folkskolan var ännu inte tillräckligt utvecklad för att kunna bära en högre utbildning. Den konkurrerade också delvis med folkhögskolorna som fick framgång i slutet av 1800-talet. Den högre folkskolan gav ingen examen. De högre folkskolorna hade ofta en praktisk inriktning som var knuten till bygden där skolan var belägen.

Antalet elever år 1864 var totalt 164 och 30 år senare var antalet ungefär det dubbla. År 1881 fanns det 13 skolor i landet. Antalet pojkar höll sig på en ganska jämn nivå mellan 1881–1900 medan flickornas antal nästan tredubblades under samma period. Det visar sig också genom att fördelningen mellan pojkar och flickor är mycket ojämn ända fram till slutet av 1800-talet. Då är andelen flickor i högre folkskola ungefär hälften av andelen pojkar.

**Diagram 5. Antal elever i högre folkskola åren 1881–1900 efter kön**





1800-tal

## Privata skolor

**Privata högre skolor fanns för både pojkar och flickor. 1876 grundades den första privata samskolan. Det som är utmärkande för århundradet är de privata högre flickskolorna. De innebar i princip flickors inträde till utbildning på högre nivå än lågstadiet och mellanstadiet.**

En samlad statistik kring de privata skolorna tillkom i början på 1900-talet. I den statistiken delade man upp skolorna:

- **Högre goss- och samskolor**
- **Högre flickskolor**
- **Enskilda mellanskolor**

Ungefär samma indelning kan gälla under 1800-talet men utöver det fanns massor av mindre flickskolor och småbarnsskolor.

### Folkskola

Folkskolan infördes med folkskolestadgan 1842 och innebar obligatorisk skolgång för alla pojkar och flickor.

### Flickpension

Flickpension är en flickskola som blev vanligare från 1700-talet och 1800-talet. På 1800-talet ökade dock de högre privata flickskolorna och flickpensionerna minskade. Flickpensionerna var för de flickor som inte behövde en utbildning som skulle syfta till ett yrke. Oftast var det guvernanter som i sitt hem eller annan lokal samlade ett antal flickor i trakten och undervisade där i stället för hemma hos var och en av flickorna. Ofta kunde det också innebära internat. Flickpension kunde också kallas mamsellskola.

### Högre enskild flickskola

Under 1800-talet tillkom ett stort antal högre flickskolor. De bestod ofta av kindergarten (lekskola) för 6-åringar och sedan av 3 eller 4 förberedande år motsvarande ungefär lågstadiet. Skolorna hade sedan en flickskolelinje som kunde vara på 8 år under 1800-talet.

Under 1800-talet hade flickorna tillträde till folkskolan på samma villkor som pojkarna. Folkskolan sågs dock av de högre samhällsskikten i städerna som en fattigskola och många kunde inte tänka sig att sätta sina döttrar i folkskolan. När det blev obligatoriskt att gå i skolan genom folkskolestadgan 1842 blev de privata flickskolorna en socialt accepterad möjlighet. De privata flickskolorna fyllde därmed sin funktion, och de högre enskilda flickskolorna var det enda utbud av utbildning på en högre nivå, motsvarande högstadienivå eller något över, som flickorna hade.

De högre flickskolorna ökade till antalet under 1800-talet medan antalet flickpensioner minskade. Det var borgarnas döttrar i första hand som efterfrågade de högre flickskolorna eftersom de allt oftare behövde en yrkesutbildning. Flickpensioner leddes ofta av guvernanter som undervisade ett antal elever i de ämnen som passade guvernanten och eleverna. Flickpensionerna fanns så länge de hade elever, ibland bara i några år. Adelsdöttrarna gick ofta i de flickpensioner som fanns eftersom de inte i första hand var ute efter ett yrke.

Även för pojkar fanns ett utbud av privata skolor men antalet pojkar i privatläroverken var relativt få till antalet. Pojkarna hade ett stort utbud av allmänna läroverk att tillgå till en mycket lägre kostnad för föräldrarna än de privata skolorna. I de privata flickskolorna erbjöds också ett förskoleår för 6-åringar, kindergarten, samt de första årens förberedande klasser motsvarande lågstadienivån. Det var relativt vanligt att även pojkar gick i flickskolan i kindergarten och några av de förberedande skolåren som förberedelse för läroverket.

## Flickskolorna blev flickornas alternativ

Trots allt fler privata flickskolor går det inte att underskatta hur mycket svårare det var för flickor att studera upp till samma nivå som pojkarna på 1800-talet. För det fåtal som hade råd med en högre flickskola gav en genomgången flickskola inte behörighet till gymnasiet och därmed inte heller till universitetsstudier. På 1870-talet fick flickor rätt att ta studentexamen som privatister. År 1897 fanns fyra privata flickskolor som hade rätt att ge studentexamen, alla i Stockholm. Det innebar en stor utmaning för föräldrarna att efter en privat flickskola betala den dyra gymnasieutbildningen. Vissa linjer öppnades på universiteten för kvinnor under 1870-talet och ett fåtal gick den vägen. Den högre utbildningen för kvinnorna gav dem heller inte arbete efter utbildningen. Det fanns inte någon formell möjlighet att konkurrera med män om samma positioner förrän behörighetslagen 1923. Den lagen gav kvinnor rätt till alla offentliga och statliga tjänster med vissa undantag inom exempelvis militären och prästämbeten.

Skolor enbart för flickor var dels lägre flickskolor, dels högre flickskolor. Lägre flickskolor innebar att antalet skolår var lägre än 5 utöver de 3 förberedande åren, det vill säga max 8 skolår. Högre flickskolor var skolor där antalet klasser var minst 5 utöver de 3 förberedande klasserna samt att undervisning i minst ett främmande språk gavs. Dessutom fanns internatskolor för pojkar, pensioner för flickor samt privata barnhem med skolor som kunde vara samskolor, pojkskolor eller flickskolor.

### **Flickskolorna hade ingen gemensam styrning**

För flickskolorna fanns inga officiella anvisningar om antal studieår, kursplaner eller pedagogiska metoder. Eftersom ingen avslutande examen fanns behövde det inte finnas någon likriktning av undervisningen vad gällde antal timmar och kursernas innehåll. Flickskolorna kunde i princip ordna undervisningen som de ville.

Det närmaste flickskolorna kom en modell var Statens normalskola för flickor som fungerade som en norm för utformningen av flickskolorna vilket till viss del följdes. Statens normalskola var inte mönsterbildande och nivån på de olika flickskolorna var mycket ojämn. Vissa skolor som låg på Statens normalskolas nivå erbjöd flickorna relativt goda möjligheter att fortsätta sina studier, eventuellt med någon komplettering. Men större delen av flickskolorna gav sina elever en mindre omfattande undervisning än Statens normalskola.

Den här självständigheten var något man på många håll ville värna om inom flickskolevärlden, medan andra önskade en större enhetlighet. Mot slutet av 1800-talet hade en förlängning av studierna allmänt skett bland flickskolorna. En 8-årig skolgång hade accepterats som det normala. Flera flickskolor erbjöd även 3 förberedande skolår, motsvarande lågstadienivå, inför själva flickskolelinjen. Så småningom ersattes den 8-åriga flickskolelinjen med en 7-årig. Man började alltså ett år senare och de förberedande skolåren blev i stället 4 år. Flickskolelinjens 7 år motsvarade ungefär vad pojkarna hade på 5 år. Den lugnare studietakten var ett viktigt inslag i flickskolorna. Man menade att flickorna blev överansträngda över ett snabbare tempo. Flickskolan täckte alltså det förgymnasiala stadiet i läroverken förutom vad gällde främmande språk och matematik.

## De första högre flickskolorna

De första fem högre flickskolorna grundades under en 50-årsperiod och sammanfaller med den period då kvinnofrågorna generellt debatterades. Behovet av skolor för flickor med en mer praktiskt användbar undervisning och eventuellt yrkesarbete var aktuella frågor.

Tabell 1. De första högre flickskolorna

Skolan namn	Grundad av	Stad	År	Avgift
Societetsskolan för döttrar	Herrnhutiska brödräfsamlingen	Göteborg	1786	Avgift tas
Askersunds flickskola	Apotekare C Göranson	Askersund	1812	Avgift tas
Fruntimmerföreningens flickskola	Damer ur högre borgerskapet	Göteborg	1819	Ingen avgift
Wallinska skolan	Wallin, Fryxell, Lagergren, Hartmansdorff	Stockholm	1831	Avgift tas
Kjellbergsskolan	Grosshandlare J Kjellberg	Göteborg	1836	Ingen avgift

Källa: Gunhild Kyle, Svensk flickskola under 1800-talet, 1972.

Den första högre flickskolan, Societetsskolan för döttrar, startade i Göteborg i slutet av 1700-talet, och därefter följde flera liknande initiativ i några av Sveriges städer. De här skolorna var, liksom flickpensionerna, anpassade efter flickor. Men de högre flickskolorna innehöll även flera ämnen som traditionellt inte hade undervisats i de tidigare flickskolorna. Skolorna skulle alltså vara anpassad för flickor men på en högre och mer genomarbetad pedagogisk nivå. "Lärda" ämnen som klassiska språk och avancerad matematik skulle flickorna inte studera. Deras undervisning skulle vara praktisk, allmänbildande och uppfostrande med moderna språk och modersmål som centrala teoretiska ämnen. Skolorna skulle också ha en tydlig undervisningsplan med ett bestämt antal skolår specificerat just för den enskilda skolan. Det här var skillnaden mellan de högre flickskolorna och flickpensionerna.

Några flickskolor hade avgiftsfrihet för att ge flickorna inom borgarklassen en utbildning som ökade deras chanser till försörjning genom ett yrkesarbete. Andra skolor utestängde inga samhällsgrupper men de här skolorna hade en avgift vilket i praktiken stängde ute fattiga flickor.



En av de första högre flickskolorna var Wallinska skolan i Stockholm. Här visas en av lärosalarna i det gamla adelspalatset.

Bildkälla: Wallinska skolans arkiv/Stockholms stadsarkiv/ Fotograf okänd

De fem första högre flickskolorna grundades av personer ur borgarklassen för flickor i borgarklassen. Det var ett sätt att lösa de få utbildningsalternativ som de här flickorna hade och samtidigt gjorde kvinnoöverskottet det nödvändigt för dem att hitta en försörjning. Alla flickskolorna grundades innan folkskolestadgan 1842 kom till, så flickornas enda övriga alternativ var vid den här tiden flickpensionerna, fattigfriskolorna eller hemundervisning. Fattigfriskola var socialt sett inget alternativ för de högre samhällsklasserna.

### **Skulle flickskolorna ha en examen?**

Många av företrädarna för de högre flickskolorna ansåg att frånvaron av examen var en av fördelarna. En examen innebar en styrning av innehållet. Den största utmaningen med en högre utbildning för flickor var att kombinera målen för flickorna, så att en skola samtidigt kunde förbereda för husmorskallet och för yrkesarbete.

Man diskuterade även andra skäl till att undervisningen inte skulle bli lika omfattande som för pojkarna. Dels gifte sig många av flickorna och hade därför mer användning av en mer praktisk och mindre teoretisk utbildning. Dels hade en undersökning visat att hälsotillståndet bland kvinnliga elever var mycket dåligt. Man antog därför att flickorna måste skyddas under uppväxten. Flickornas fysiska svaghet påverkade också negativt deras intellektuella förmåga. Man antog alltså att det fanns en skillnad mellan pojkar och flickor under puberteten.

Samtidigt insåg man behovet av en utbildning som också förberedde för ett yrke. Även bland de mer konservativa konstaterades mot slutet av

1800-talet att kvinnoöverskottet hindrade många kvinnor från att uppfylla sitt husmoderskall. Man började även anse att det fanns flickor som faktiskt ville studera och kände sig kallade till yrkesarbete. Men man ansåg att det fixerades för mycket på [studentexamen](#). Man menade att kvinnan i första hand behövde en praktisk utbildning. Det förekom kritik mot den högre flickskolans undervisning att den alltför mycket följde gossläroverkens mönster.

Från 1870 fick flickor rätt att ta studentexamen som privatister. År 1898 hade fyra av de högre flickskolorna fått rätt att inrätta gymnasium med rätt att ge studentexamen. Alla dessa låg i Stockholm.



Betty Pettersson tog som första kvinna studentexamen 1871 som privatist vid Nya elementarskolan i Stockholm. Vid den tiden genomfördes en skriftlig och muntlig prövning vid läroverken. I den prövningen deltog läroverkens elever men även andra elever som inte hade avgångsbetyg från en offentlig läroanstalt kunde delta. De senare kallades då privatister och hade gått i privatskola eller blivit utbildade av privatlärare. Från och med 1870 fick flickor ta examen som privatister.

Bildkälla: Wikimedia Commons/Fotograf okänd

## Flickskolornas ekonomi

Flickskolorna hade startat på privata initiativ när man såg ett behov av skolor för flickor. Det var främst inom borgarklassen i städerna. De var under lång tid beroende endast av donationer och avgifter. De högre flickskolorna hade svårt att få pengarna att räcka till och de kämpade med svåra ekonomiska problem.

Vid 1874 års riksdag beslutades om statsbidrag åt enskilda högre flickskolor. Villkoren för att beviljas stöd från staten var så stränga att endast ett fåtal ansökningar kom in de första åren. Bland annat fick elevernas årsavgifter inte överstiga 50 kr, och dessutom måste ett visst antal friplatser på skolorna beviljas. Efter kraven för att få stöd hade mjukats upp och anslaget hade höjts ökade antalet flickskolor med statsbidrag snabbt. Från 11 skolor 1875 till 28 skolor 1877 och 32 skolor 1878. Vid sekelskiftet hade antalet ytterligare ökat till runt 80 skolor.

Kommunerna kunde ibland bidra till flickskolorna, men ekonomin var ändå ansträngd och privatskolorna måste i alltför hög grad lita till terminsavgifter. Möjligheten att hålla nere kostnaderna för de elever som inte hade råd var därför mycket mindre i privatläroverken än i de allmänna läroverken.

Ståndscirkulationen var ett viktigt argument man använde för den avgiftsfria läroverksundervisningen. Den kunde ge möjlighet för särskilt begåvade pojkar att genom utbildning få ett yrke över sitt stånd. Det var en väldigt liten andel av de fattigare klasserna som började på läroverket men möjligheten fanns. Den argumentationen användes däremot inte när det gällde flickskolorna. De höga avgifterna var kostsamma även för borgarståndet. Några platser för frielever skulle erbjudas i flickskolorna för att få statliga bidrag men de gick i allmänhet till de inom borgarklassen som hade det svårt ekonomiskt. Om man bortser från de fåtaliga friplatserna var skolorna endast tillgängliga för någorlunda välbeställda hem. Avgifterna varierade dels mellan olika skolor, dels inom varje skola.

Vid en sammanställning av årsavgifterna på de högre flickskolorna år 1885 var ett fåtal skolor avgiftsfria. 64 skolor av 118 hade årsavgifter från 100 kronor. 40 skolor hade under 50 kronor och resten 50–100 kronor. Skolavgiften kan jämföras med en bondpigas årslön som i genomsnitt låg på cirka 52 kronor. En annan jämförelse är att 5–10 procent av befolkningen hade en årlig inkomst på minst 800 kronor.

Flickskolorna fortsatte ha stora ekonomiska svårigheter. År 1893 visade räkenskaperna en förlust hos 68 av de 78 bidragssökande skolorna. Den största inkomstkällan till skolorna var elevernas avgifter. Det gjorde att föräldrarna till döttrarna fick en tung ekonomisk börda och utrymmet för höjningar av avgifterna var små. 1895 års petition från flickskolemötet menade att den stora skillnaden i kostnaden för pojkars och flickors högre utbildning borde elimineras.

Förhållandena förbättrades inte så en utredning tillsattes år 1901. Utredningen skulle gälla de ekonomiska förhållandena vid statligt stödda flick- och samskolor. Medelkostnaden för en förälder att bekosta sin dotters skolgång genom en 8-årig flickskola var 1 000 kr, vilket innebar en tre till fyra gånger högre kostnad än för föräldern med en pojke i läroverket. Endast ungefär hälften av lärarna hade tillräcklig kompetens och lärarnas löner var onormalt låga. Avgifterna var redan så höga att de inte kunde höjas mer. Utredningen såg därför att en rejäl höjning av statsbidragen var nödvändig. 1902 beslutades om en höjning av bidrag med ungefär 50 procent.

## **Flickskolornas starka tillväxt**

Flickskoleväsendet hade växt under 1800-talet och var vid sekelskiftet en accepterad skolform med statsbidrag. Ett stort antal högre flickskolor upprättades och var i första hand avsedda för borgerskapets döttrar i

städerna och för det rikare skiktet på landsbygden. Skolorna var belagda i städer, precis som läroverken. De var privata skolor, oftast belagd med avgift och beroende av avgifter och donationer. Skolorna var alltså avsedda för de i samhället som ansågs kunna betala skolgången för sina döttrar.

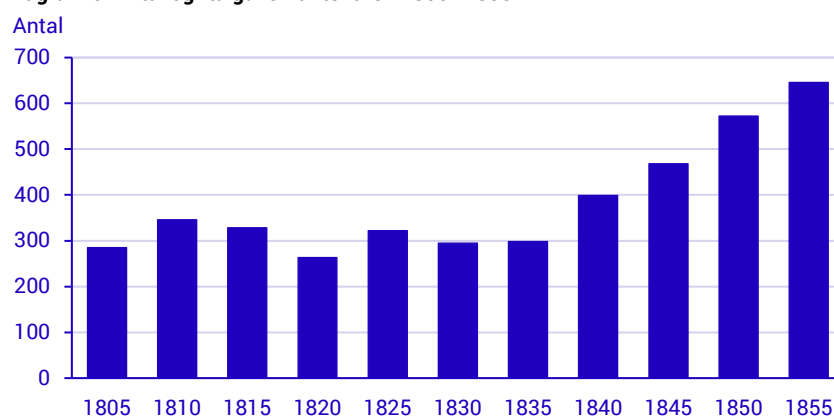
### Antalet elever och skolor osäkra

Det är inte lätt att få en exakt uppgift om antalet elever i flickskolorna eller ens om exakta antalet flickskolor under 1800-talet. Många av de högre flickskolorna hade växt fram ur mamsellskolorna och flickpensionerna och andra hade startats nya med en högre pedagogisk ambition. De större skolorna är nog kända men det fanns också många små, vissa med färre än tio elever. Det fanns ingen samlad organisation eller samlat regelverk kring flickskolorna. De var också examensfria skolor vilket underlättade friheten bland skolföreståndarna. Regelverket blev senare lite mer uppstyrt genom att statliga bidrag kunde sökas med vissa villkor på undervisningen.

### Flickpensionerna

Lärare för flickpensionerna var oftast guvernanter som i stället för att undervisa bara en flicka samlade flera flickor, kanske i sitt hem, eller i en större lokal. De kunde också innebära att flickorna bodde på pensionerna. Flickpensionerna och undervisningen av guvernanter var det vanligaste under första hälften av 1800-talet för flickor ur högreståndsmiljön. De högre flickskolorna hade då inte hunnit bli så många. Uppgifter om omfattningen av den här undervisningen är ännu svårare att få än om flickskolorna under den här tiden. För att få ett enkelt mått över utvecklingen hämtas uppgifter om antalet ogifta guvernanter. Siffrorna ger en bild över ökningen. Man måste även räkna med att andra än dessa guvernanter kan ha verkat som lärarinnor i enskilda hem eller i flickpensioner.

Diagram 6. Antal ogifta guvernanter åren 1805–1855



Källa: Minnesskrift med anledning av den svenska befolkningsstatistikens 200-åriga bestånd (Statistiska meddelanden. Ser A Bd 6:4) tabell 8–10



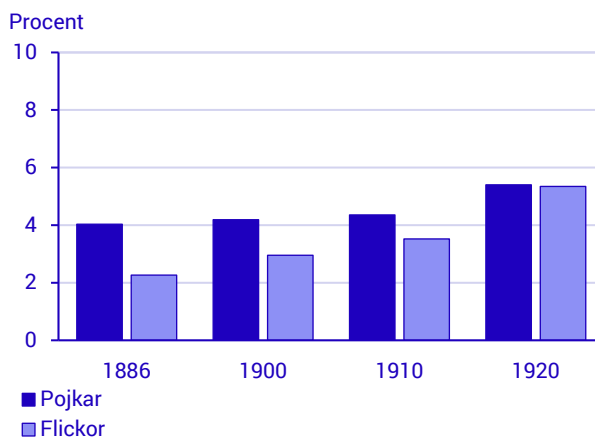
## Uppskattning av antalet elever i slutet av 1800-talet

Precis som siffror över flickors deltagande i flickpensioner och mamsellskolor är det även svårt att få en heltäckande bild av flickors deltagande i högre utbildning under 1800-talet. Privatläroverken ingick inte i insamlingen av den officiella statistiken vid den här tiden. Det är något lättare att få uppgifter om de högre flickskolorna eftersom de åtminstone var varaktiga skolor med en läroplan. Flickpensionerna var dessutom i många fall flyktiga, de kunde vara några år så länge elever fanns, sedan upphörde de. Några försök till uppskattningar gjordes i syfte att utreda de privata flickläroverkens situation.

Av de undersökningar man gjorde visade bilden från 1886 att andelen flickor var ungefär hälften så många som andelen pojkar i högre studier, det vill säga andelen elever i skolåren 4–10 av befolkningen i åldern 10–16 år. Vid studien från 1886 jämfördes allmänna läroverk med högre flickskolor. Jämförelsen mellan pojkar och flickor blir lätt på det sättet eftersom de skolformerna fortfarande var helt uppdelade mellan könen de här skolåren.

År 1900 visade en annan uppskattning, med något annorlunda underlag av skolor, att antalet flickor nu var dryg två tredjedelar av antalet pojkar. Det visade att antalet flickor i privatläroverken ökade i högre utsträckning än antalet pojkar i de allmänna läroverken. Flickorna närmade sig alltså pojkarnas deltagande i högre undervisning trots att flickorna bara hade privatläroverken att tillgå, och det till en betungande högre kostnad för deras föräldrar. Ser man utvecklingen i relation till befolkningen blir ökningen av andelen flickor tydlig i jämförelse med andel pojkar. Det visar hur stort behov det ansågs vara bland borgarklassen att flickorna skulle få en utbildning i ett förändrat samhälle.

**Diagram 7. Andel läroverkspojkar och flickskoleflickor av alla pojkar respektive flickor i åldern 10–16 år i skolåren 4–10 åren 1886, 1900, 1910 och 1920**



Källa: Bisos A Befolkningsstatistik. Bisos P Undervisningsväsendet. Undersökning af Sveriges högre flickskolor, s 6 Waern, Yttrande rörande de ekonomiska förhållandena för de första två åren. De andra två åren är siffrorna hämtade från SOS. Diagrammet omfattar endast de årsklasser som var representerade i både läroverken och flickskolorna. Därigenom föll de förberedande klassernas elever i flickskolorna bort och i läroverken eleverna i de två högsta klasserna.

Det var stadsflickorna som kunde dra mest nytta av den nya undervisningsformen. I Göteborg uppgick antalet flickskoleelever 1871–1880 och 1891–1900 till cirka 72 procent av elevantalet vid pojkläroverken. Det var alltså en ovanligt hög andel flickor i Göteborg som fick gå i flickskola. I landets flickskolor var antalet flickor cirka 53 procent av elevantalet vid pojkläroverken år 1886.

Återigen får man också komma ihåg att andelen av totala befolkningens pojkar och flickor som deltog i den här undervisningen var liten. År 1886 uppskattades antalet flickskoleflickor till drygt 7 000 samt antalet läroverkspojkar till nästan 13 000. År 1900 uppskattades antalet flickor till drygt 10 000 elever och antalet pojkar 15 500. Eftersom de statliga läroverken tidigt samlade in statistikuppgifter om elever är uppgifterna om antalet pojkar relativt säkra. De undersökningar som gjordes om antalet elever i flickskolorna år 1885 och år 1900 är mer osäkra, alla skolor svarade inte, eller var inte med i underlaget.

### **Orsaker till flickskoleväsendets tillväxt**

Ökningen av antalet flickskolor accelererade under andra halvan av 1800-talet och vid sekelskiftet 1900 samlade de högre flickskolorna över 10 000 elever. De principer som gällde vid de här skolorna hade grundlagts av de första högre flickskolorna under första halvan av 1800-talet. Målet för skolorna var inte den ”salongsbildning” som mamsellskolorna och flickpensionerna stod för utan man strävade efter en bredare utbildning med en betydligt mer krävande studiegång.

Skillnaderna vad gäller förutsättningarna till utbildning mellan pojkar och flickor under 1800-talet var mycket stora. De allmänna läroverken var sedan århundraden tillbaka den enda av staten drivna skolformen. Läroverken var en nödvändig utbildning för många pojkar inom de högre klasserna eller medelklassen. De behövde en försörjning för att försörja en framtida familj eller enbart sig själv.

Med alla faktorer de högre flickskolorna hade emot sig kan man se det som förvånande att andelen flickor i utbildning ökade så mycket i jämförelse med andelen pojkar. De högre flickskolorna var en nyetablerad, privat driven skolform. Utbildningen sågs inte som en nödvändig utbildning för de flesta då målet för flickorna i första hand var att ta hand om hus och familj. Till detta kom den stora kostnaden det innebar för flickornas familjer. Pojkarna som gått läroverket kunde efter sin utbildning räkna med att få ett välbetalt arbete och en god ställning i samhället som resultat av sin skolgång. Så var inte fallet efter en genomgången flickskoleutbildning.

Några anledningar kan tas upp som gjorde att många i medelklassen, trots stora uppoffringar ekonomiskt, höll sin dotter i en privat skola.

### **Ändrad inställning till utbildningens värde**

En allmän medborgerlig bildning sågs som allt viktigare och det kan delvis förklara ökningen av antalet flickor i de högre flickskolorna.

### **Skolplikt infördes genom folkskolestadgan**

En annan förklaring till det ökade deltagandet var skolplikten som infördes genom folkskolestadgan 1842. Skolplikten gällde alla, både de rikare och de fattigare i samhället. Det ställde högre krav på vad man faktiskt lärde sig. Privat undervisning förekom fortfarande bland de rikaste. Men den hemundervisning som man länge haft när föräldrarna lärde flickorna att läsa, sy och sticka skulle nu kompletteras med matematik, historia, geografi och naturkunskap exempelvis. Då blev kravet på föräldrarna större. Folkskolan var inte ett alternativ för borgardöttrarna eftersom det under 1800-talet ofta sågs som en fattigskola. Det gällde särskilt folkskolan i städerna där flera andra skolformer fanns.

Mängder av privata småbarnsskolor som tog emot både pojkar och flickor uppstod i städerna och förberedde dem för inträde till läroverk eller högre flickskola motsvarande skolår 4. Många av de privata läroverken inrättade dessutom förberedande klasser i sin egen skola. Pojkarna gick sedan över till läroverk och det var då naturligt att flickorna fick fortsätta i flickskolan så länge de hade råd. Flickskoleutbildningens längd var olika i olika skolor. Normen vid slutet av 1800-talet var en 7–8-årig flickskolelinje. Många föräldrar hade dock inte råd att ha sina flickor i skolan så länge.

### **Möjligheterna för flickor att arbeta och studera vidare ökade**

Ytterligare en faktor som bidrog till ökningen av antalet flickor i de högre flickskolorna var att yrkesmöjligheterna av olika skäl hade ökat för kvinnor. Även studiemöjligheterna hade ökat för flickor även efter grundskolenivån. Avgångsbeviset från en högre flickskola öppnade möjligheterna till oberoende för många kvinnor och möjligheter till att bli självförsörjande. Det var särskilt viktigt på grund av kvinnoöverskottet under 1800-talets andra halva samtidigt som den tekniska utvecklingen vid den här tiden ökade behovet av arbetskraft.

### **De allra flesta flickor fick inte ta del av flickskoleväsendet**

Vägen till en högre utbildning var fortfarande lika svår som tidigare trots att antalet högre flickskolor hade ökat markant under 1800-talet. Skolorna var inte anpassade efter arbetarnas döttrar i städerna eller den fattigare jordbruksbefolkningens döttrar på landsbygden. De allra flesta flickor fick nöja sig med den kostnadsfria folkskolan och på sina håll ofta enbart folkskolans minimikurs. Det gällde främst landsbygdens flickor. I städerna var folkskolan mer utbyggd och gav fler möjligheter om familjens ekonomi tillät frånvaron av barnens arbetsinsats.

Eftersom de högre flickskolorna främst riktades till medelklassen ledde det också till att rekryteringen till tjänstemannayrkena var i princip förbehållen medelklassen. Utbildningen av flickor ökade inte vid den här tiden möjligheten till klassrotation. För fattiga pojkar fanns det något större möjligheter, om än väldigt små, eftersom de allmänna läroverken var öppna för alla pojkar. De allmänna läroverken innebar lägre kostnader eftersom de till stor del subventionerades av staten. Dessutom fanns ett antal friplatser.

Det fanns heller inget intresse att ordna det på något annat sätt. Flickskolekommittén avvisade varje tanke på att folkskolan skulle vara bottenskola för den högre flickskolan. De ville snarare behålla parallellskolesystemet med parallella skolformer från första skolåret.

1900-tal

## Flickornas intåg i den allmänna utbildningen

**Under 1900-talet började kvinnornas roll i samhället förändras och med det också deras möjligheter till utbildning. Utvecklingen ledde till ett myller av skolformer.**

**Den stora stötestenen för flickorna hade främst varit den högre utbildningen, det vill säga utbildning över mellanstadienivå. Tidigare hade flickorna tillgång till utbildning på högstadienivå endast genom folkskolans överbyggnad som fanns på vissa håll, genom den högre folkskolan samt genom de privata flickskolorna och samskolorna.**

**Under 1900-talet fick flickorna tillgång även till utbildning på högstadienivå inom det statliga skolväsendet genom samrealskolorna och samläroverken. Dessutom infördes kommunala mellanskolan/realskolan, kommunala praktiska mellanskolan/realskolan och kommunala flickskolan.**

Under 1900-talet luckras bilden upp alltmer och i första hand tar samundervisningen över inom allt fler skolformer för att slutligen alla skolformer ersätts av den gemensamma grundskolan.

Den röda delen av flickskolor blir från 1930-talet snarare undantaget i kontrast till majoriteten av skolor med samundervisning, det vill säga skolor för både pojkar och flickor. Pojkskolorna är ännu mer ovanliga vid samma tid.

1900 – Ellen Key ger ut boken *Barnets århundrade* som översattes till 26 språk

1904 – Realexamen införs och även flickor får ta realexamen

1905 – Ett mindre antal statliga realskolor öppnades för flickor och kallades samrealskolor

1906 – De högre flickskolor som fick statsanslag ställdes under tillsyn av Läroverksöverstyrelsen

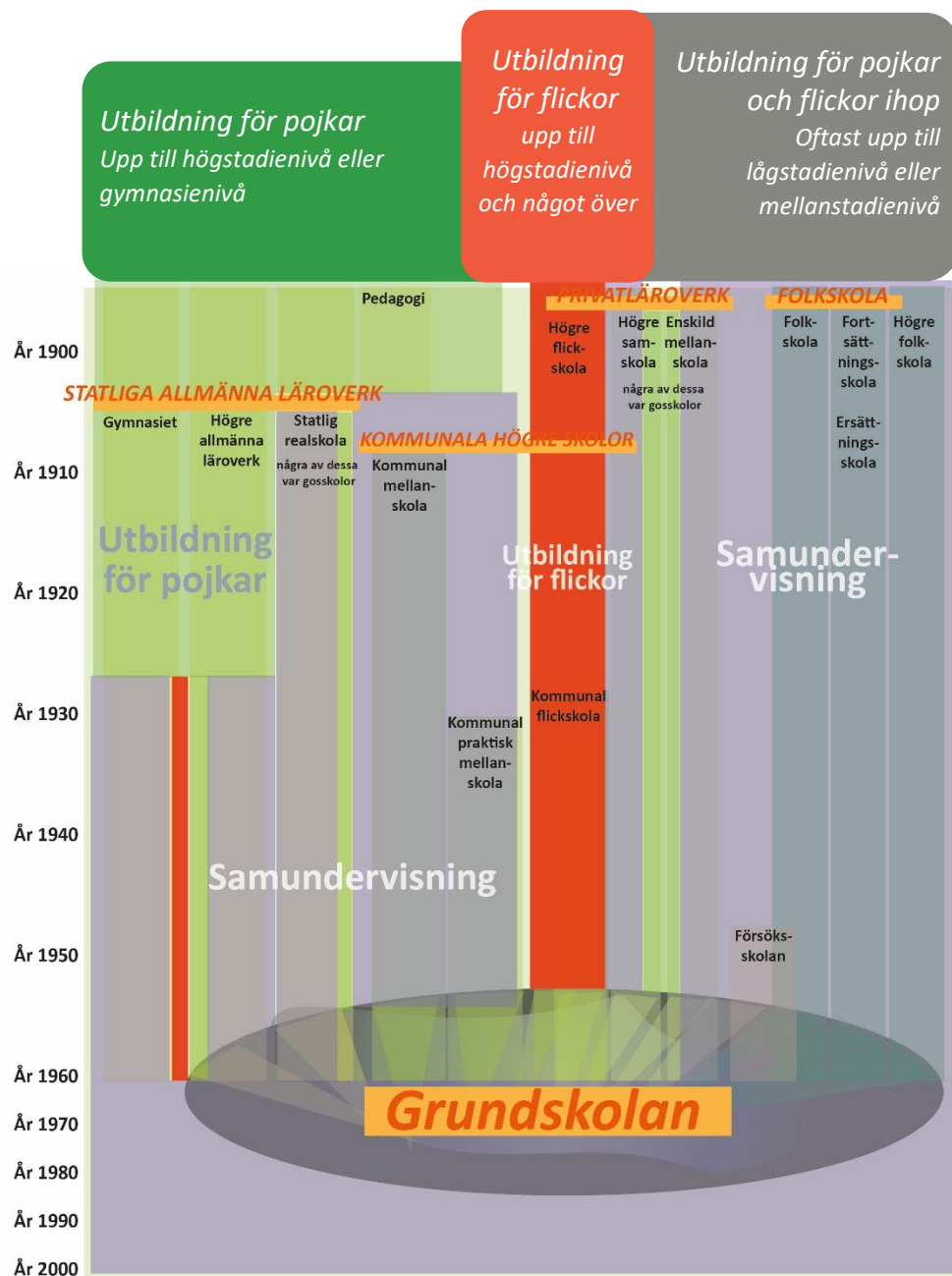
1920 – Ny äktenskapslag

1921 – Kvinnor fick rösta för första gången

1923 – Behörighetslag

1927 – Flickor fick tillträde till statliga läroverk

1937 – Manlig och kvinnliga folkskollärare får lika lön



### Realskola

Realskolan infördes 1904 genom att man också införde en realexamen. Ett mellansteg för dem som inte ville gå ända till studentexamen. Realskolan eller realskolelinjer kunde vara av olika längd men gick oftast upp till skolår 10.

De skolor som endast hade realskolelinje och inte gymnasium kallades statliga realskolor.

### Mellanskola

Mellanskolor innebär egentligen ungefär samma sak som realskola. Det var en utbildning på mellannivå, precis som realskolan. Alltså mellan lägre utbildning och gymnasium. Det fanns privata mellanskolor och det fanns från 1909 kommunala mellanskolor. De ledde till realexamen efter läroverksreformen 1904. De kommunala mellanskolorna var skolåren 7–10 och de privata hade olika längd, men gick oftast upp till skolår 10.

De privata skolor som endast hade realskolelinjer och inte gymnasium kallades enskilda mellanskolor, och de kommunala för kommunala mellanskolor. Från 1953 kallades de kommunala mellanskolorna för kommunala realskolor.

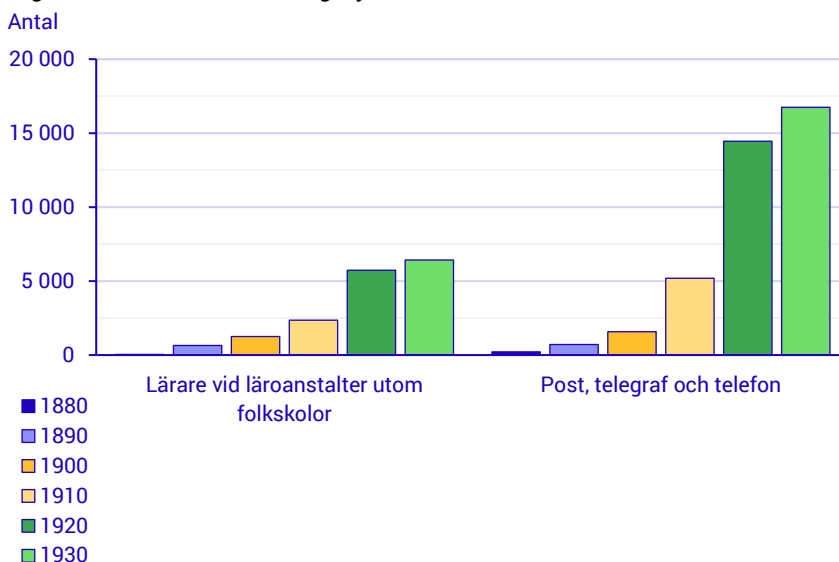
## Flickorna fick tillträde till offentliga skolor

Under 1900-talets början var man ganska överens om att flickorna skulle ha möjlighet till studier på samma sätt som pojkarna. Helt jämlikt blev det inte på en gång. 1905 fick flickorna för första gången tillträde till läroverksstudier, men då endast till realskolan. Ett antal lägre läroverk gjordes till samläroverk. Genom ett beslut av 1909 års riksdag inrättades de kommunala mellanskolorna som var öppna för både pojkar och flickor. Den erbjöd en 4-årig realskoleutbildning efter 6 år i folkskolan av A-form, det vill säga heltidsskola. Från 1927 öppnades även de högre läroverken upp för flickor. Dessutom inrättades de kommunala flickskolorna. Allt det här innebar helt andra möjligheter för flickorna. Flickorna tog vara på de möjligheterna, och de hade ganska tidigt på seklet en högre andel i utbildning på grundskolenivån än vad pojkarna hade.

## Kvinnors ökade aktivitet inom arbetslivet

Kvinnornas genombrott på arbetsmarknaden påbörjades redan under 1800-talet och fortsatte i ännu högre grad på 1900-talet. Många yrken förändrades under åren, många nya yrken tillkom och gamla yrken försvann. Indelningarna i olika yrken förändrades också. Det är därför svårt att jämföra yrkesgrupper över tid. Ökningen av anställda inom post, telegraf och telefon är till stor del orsakad av den tekniska utvecklingen. Ökningen av antalet lärare hängde ihop med utbyggnaden av fler skolformer under början av 1900-talet. Oavsett anledning, var de här yrkesgrupperna dessa år relativt väldefinierade och det är tydligt att kvinnors deltagande i yrkeslivet ökade markant.

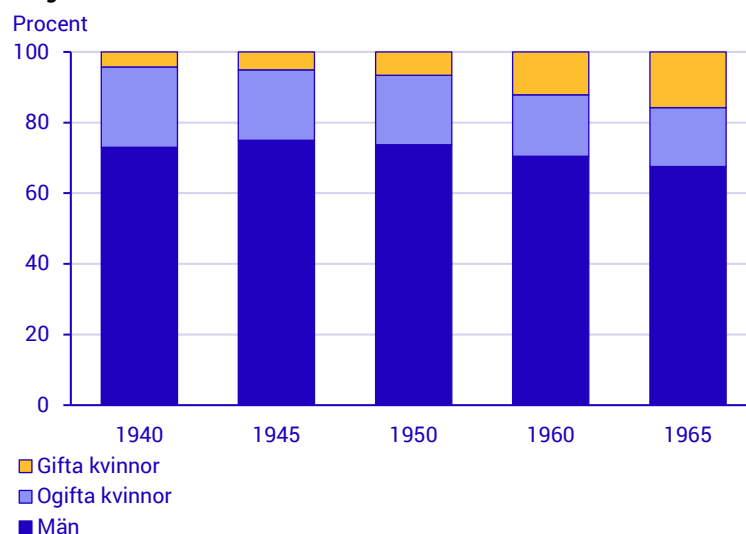
Diagram 8. Antal kvinnor inom några yrken åren 1880–1930



Källa: Gunhild Kyle. Carlsson, Den sociala omgrupperingen i Sverige. Statistisk årsbok 1915–1935.

Ett annat sätt att se förändringen är fördelningen av de förvärvsarbetande efter kön och civilstånd. Det hade under en längre tid varit vanligt att ogifta kvinnor behövde ta ett arbete för att försörja sig, men inte lika vanligt att gifta kvinnor behövde det. Många slutade arbeta när de gifte sig. Även det här skulle förändras. Andelen förvärvsarbetande män var hög men minskade till förmån för kvinnor, och då i första hand gifta kvinnor som tog arbete i allt högre utsträckning under efterkrigstiden.

**Diagram 9. Fördelningen av den förvärvsarbetande befolkningen på män, ogifta kvinnor och gifta kvinnor åren 1940–1965**



Källa: Historisk statistik för Sverige Del 1. Befolkning. 1720–1967, Statistiska centralbyrån

## Trots ökat utbildningsdeltagande hölls kvinnor fortfarande tillbaka

Utbildningsdeltagandet ökade inom den högre utbildningen, det vill säga utbildningen på högstadienivån, bland både pojkar och flickor under 1900-talet. Det som fortfarande stängde kvinnor ute från stora delar av arbetsmarknaden var dels möjligheten till examen, dels utbildningens inriktning.

### De högre flickskolorna var examensfria

Eftersom flickskolelinjerna var den enda högre utbildning som erbjöds flickorna hade de inte heller möjlighet att ta någon examen. Den enda examen som erbjöds under 1800-talet var normalskolexamen som gavs vid genomgången flickskola i Statens normalskola för flickor. Det var en undervisningsskola och hörde till det högre lärarinneseminarier. De högre folkskolorna var samskolor på högstadienivå men inte heller de hade någon examen. Eftersom flickor inte kunde ta någon examen hade de heller inte tillgång till samma yrken som pojkarna, även om de hade gått 12 år i flickskola.



År 1870, fick flickor ta studentexamen men enbart som privatister. De fick fortfarande inte gå på gymnasierna i de allmänna läroverken. Från 1874 och framåt fick fyra flickskolor rätt att anordna studentexamen, alla dessa låg i Stockholm. Så småningom ökades antalet flickskolor som kunde utfärda studentexamen.

Under början av 1900-talet ökade flickornas möjligheter något, de fick nu rätt att ta realexamen och gå i de lägre läroverken. År 1909 fick alla högre flickskolor även möjlighet att ge ut normalskolekompetens, en examen som bedömdes ligga i nivå mellan realexamen och studentexamen. Normalskolekompetensen berättigade alltså inte, som studentexamen, till universitetsstudier. Samhället hade behov av billigt utbildad arbetskraft vilket de fick genom flickskolorna samtidigt som kvinnorna inte kunde konkurrera om de högre posterna eftersom deras utbildning var under läroverkens högsta nivå.

### **Flickskolelinjerna innebar fler ”kvinnliga” ämnen**

Ett annat hinder för flickorna var ämnesinriktningen inom flickskolelinjerna i den meningen att vissa val för framtiden stängdes. Flickskolelinjerna var särskilt inriktade mot praktiska kunskaper som hushållssysslor, språk och konstnärliga ämnen. Inom de kommunala mellanskolorna kunde man välja inriktning, en vanlig realskolelinje eller en mer praktiskt inriktad realskolelinje. Det var öppet för flickor och pojkar att välja inriktning men skillnaderna bestod.

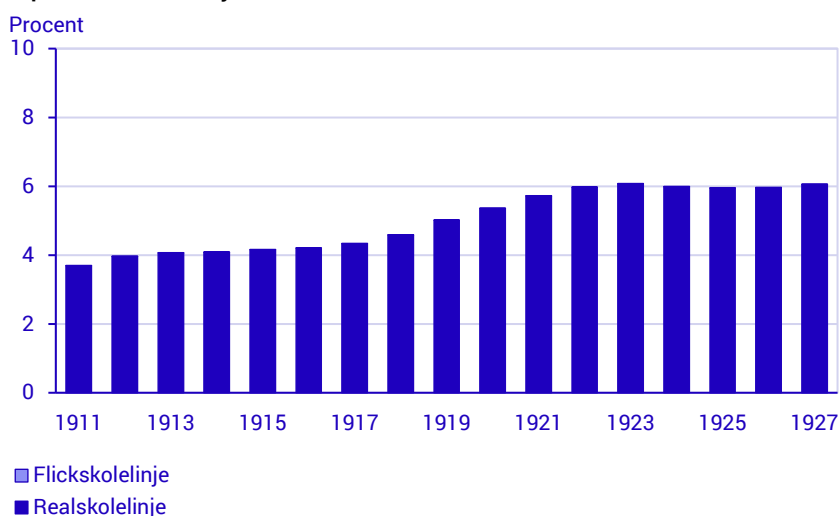
Under 1800-talet var skillnaden i ämnesinriktning mellan könen ofrånkomlig eftersom det var olika skolformer för flickor och pojkar, allmänna läroverk respektive privata flickskolor. Under 1900-talet öppnades läroverken upp för flickorna och i viss mån utjämnades skillnaderna vad gäller matematik och naturvetenskapliga ämnen. Men fortfarande hade flickskolelinjerna respektive realskolelinjerna, oavsett i vilken skolform de erbjöds, en stark ställning och en markerad skillnad vad gällde ämnesinriktning.

De privata flickskolorna som fick sitt genombrott på 1800-talet betonade humanistiska ämnen. Inom flickskolan hade franska en mycket stark ställning. Språk generellt premierades, men inte latin som inte passade för flickor ansåg man. Matematiken förekom på en mycket grundläggande nivå eftersom det var ett abstrakt ämne som inte passade flickor.

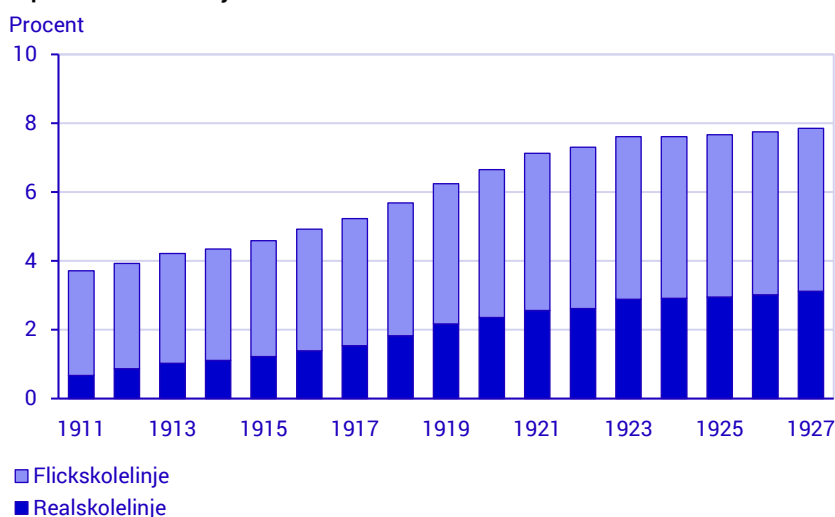
Med den inriktningen begränsades också möjligheterna för flickorna. De blev inte förberedda på alla yrkesmöjligheter utan styrdes mot undervisnings-, vård- och kontorsområdena. Inom naturvetenskap och teknik fick flickor en mycket begränsad utbildning.

Det är tydligt hur skillnaden i studiedeltagandet ser ut mellan pojkar och flickor. År 1911 hade pojkar och flickor ungefär lika hög andel i studier under skolåren 7–10, cirka 4 procent. Då är inte elever i folkskolan inräknad. Nästan inga pojkar gick en flickskolelinje och nästan alla flickor gjorde det. Antalet pojkar i flickskolelinjer var runt 20–30 elever per år, på 1950-talet ökade de till några hundra elever.

**Diagram 10. Andel pojkar skolåren 7–10 av alla pojkar 13–16 år i realskolelinje respektive flickskolelinje åren 1911–1927**



**Diagram 11. Andel flickor skolåren 7–10 av alla flickor 13–16 år i realskolelinje respektive flickskolelinje åren 1911–1927**



## Satsning på yrkesförberedande utbildningar

Även om ämnesinriktningen skilde sig åt mellan flickskolelinjerna och realskolelinjerna var utbildningarna i huvudsak teoretiska. Men när fler började studera, främst genom den kommunala mellanskolans införande från 1904, blev man bekymrad av att alltför många valde teoretiska utbildningar. Inom samhällslivet fanns snarare efterfrågan på arbetskraft inom yrken som behövde en praktisk utbildning. År 1918 togs ett beslut om en strategi för yrkesförberedande utbildningar som alternativ till den teoretiska realskolan. Man styrde upp [fortsättningsskolan](#) och den högre folkskolan. Fortsättningsskolan blev nu obligatorisk och den högre folkskolan fick stöd knutet till inriktning. De här skolformerna var anpassade och mer eller mindre knutna till folkskolan, och de gav ingen examen.

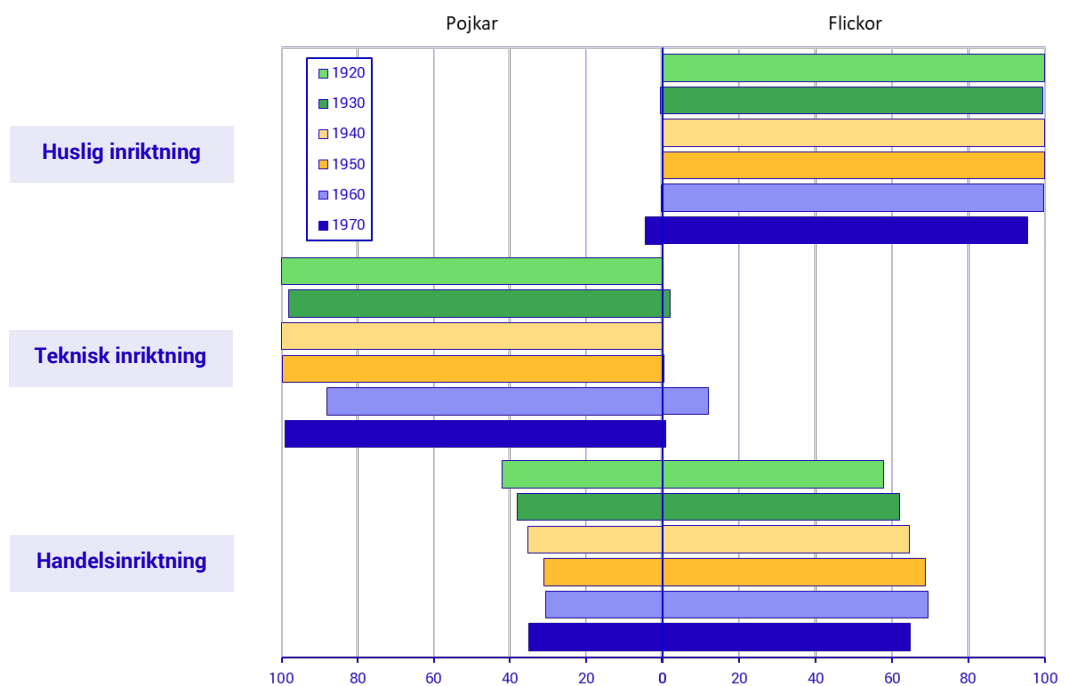
Senare i början på 1930-talet satsade man återigen på de praktiska yrkesförberedande utbildningarna. Det innebar att ett flertal utbildningsformer även skulle ha en praktisk inriktning. Den kunde leda till en så kallad praktisk realskoleexamen. Den praktiska kommunala mellanskolan blev den första yrkesförberedande skolan på grundskolenivå där man fick en examen. Några av de statliga realskolorna fick även på försök inbyggda praktiska linjer i liten skala.



Nya elementarskolan för flickor i Örebro, 1928.  
Bildkälla: Örebro stadsarkiv/ Fotograf okänd

De yrkesförberedande utbildningsinriktningar som generellt haft störst antal elever inom den högre folkskolan och inom den praktiska kommunala mellanskolan var handelslinjen, tekniska linjen och den husliga linjen. Könsfördelningen inom dessa följde gamla traditioner och förändrades i stort sett inte. Handelsinriktningen var en av de få inriktningar med en något jämnare könsfördelning förutom den allmänna praktiska inriktningen.

**Diagram 12. Andel elever skolåren 7–10 av alla barn 13–16 år i yrkesförberedande utbildningar fördelade efter kön inom handel, teknik respektive huslig inriktning åren 1920–1970**



1900-tal

## Allmänna läroverk

**En ny mellanskolexamen, eller realexamen som det kallades, infördes 1904.** Genom det förändrades också läroverken till att bestå av en realskoledel, ungefär motsvarande högstadiet, och en gymnasiedel. Alla skolor hade inte gymnasiedelen. De skolorna kallades då bara statliga realskolor. Annars kallades skolorna Högre Allmänna läroverk.

**Flickorna fick precis som pojkarna ta realexamen.** Några realskolor öppnades även för flickor 1904. 1927 öppnades alla läroverk upp för flickor förutom några skolor som förblev endast för pojkar. Även några få realskolor förblev enbart pojkskolor.

**Läroverksorganisationen bestod från 1927 av:**

- Högre allmänna samläroverk
- Högre allmänna gossläroverk
- Högre allmänna flickläroverk
- Statliga realskolor

## 1904 – Flickorna fick lov att avlägga realexamen

Den allmänna opinionen och kvinnors framgångar i samhällslivet samt kvinnors ökande inträde på arbetsmarknaden gjorde att det var svårare att fortsätta hålla de statliga läroverken stängda för flickor. Men det skulle dröja till 1904 när vissa lägre läroverk, statliga realskolor, öppnades för flickor genom den nya läroverksstadgan. De kallades också för samrealskolor. De här skolorna, där pojkar och flickor kunde gå i skolan tillsammans, öppnades till stor del av ekonomiska skäl. Det var dyrt för de mindre orterna med ett lågt elevunderlag att ha en egen skola. Genom det fördubblade man elevunderlaget.

Enligt riksdagsbeslutet år 1904 skulle även flickor få lov att avlägga realexamen. En följd av riksdagens beslut var att samrealskolan inordnades i statens undervisningsväsende för första gången. 19 mindre läroverk och [pedagogier](#) ombildades till 6-klassiga statliga samskolor. Genom det drogs bidragen till flickskolorna in på de orter där samskolor upprättades vilket ledde till att många flickskolor lades ner. Antalet flickor inom de allmänna läroverken ökade under åren som följde. Andelen flickor totalt sett var dock mycket liten. Det var snarare till en början ett mycket litet antal statliga samrealskolor flickorna fick tillträde till.

Diagram 13. Antal elever i allmänna läroverk efter kön åren 1904–1927

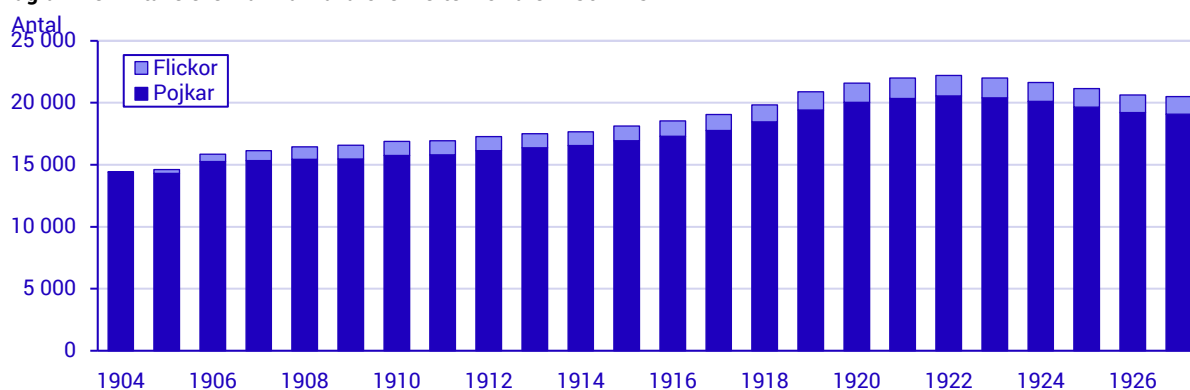
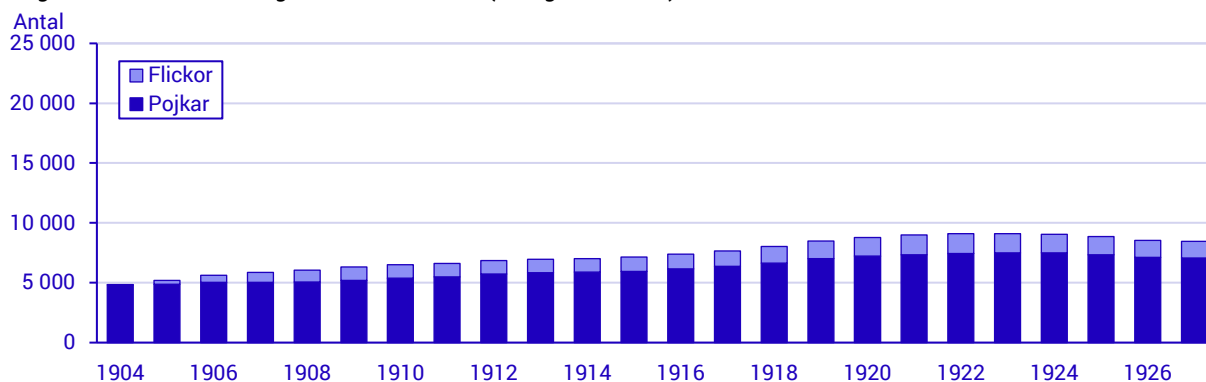


Diagram 14. Antal elever i lägre allmänna läroverk (statliga realskolor) efter kön åren 1904–1927



## 1927 – Läroverken öppnades för flickorna

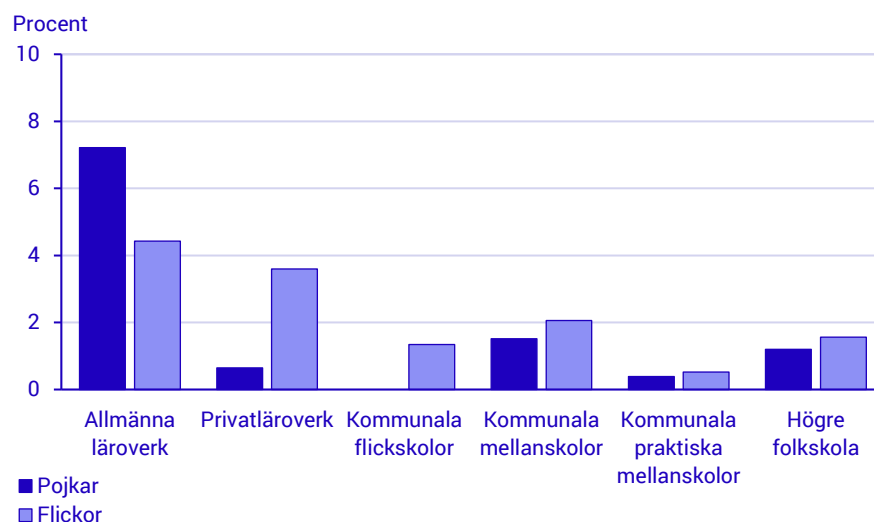
Vid 1927 års skolreform ansåg man att de som drabbades av det dåvarande systemet var barn från ekonomiskt svagare hem, den kvinnliga ungdomen samt landsbygdens befolkning. De här tre grupperna var i mycket mindre grad representerade i realskolan och ännu mindre i gymnasieskolan. 1927 års riksdag antog ett viktigt principuttalande som innebar att flickorna i mån av behov skulle få samma utbildnings-möjligheter under samma ekonomiska villkor som pojkarna.

Från och med 1927 fick flickorna gå i de allmänna läroverken. Generellt skulle alla läroverk bli samläroverk förutom när det fanns flera läroverk i en stad. Då kunde ett gossläroverk fortsätta vara bara för pojkar. I några städer inrättades även allmänna flickläroverk. Genom det öppnades även möjligheterna upp för flickor att ta studentexamen i ett allmänt läroverk. Sedan 1870 hade flickor fått lov att ta studentexamen men som privatister eller i några av de högre flickskolor som erbjöd gymnasieutbildning från 1874 och framåt. De var dock inte särskilt många.

Vid mitten av 1930-talet var en tredjedel av samtliga elever på grundskolenivå vid de allmänna läroverken flickor. 1927 års beslut innebar också att högre allmänna flickläroverk skulle inrättas.

**Diagram 15. Andel flickor respektive pojkar av alla flickor respektive pojkar 13–16 år i skolåren 7–10 år 1935**

Exklusive folkskolans elever



### **Andra ansåg att det mest jämlika var att ge den utbildning som passade pojkar respektive flickor bäst**

Det fanns fortfarande ett motstånd mot de här reformerna vid 1927 års riksdag och senare, men de var inte längre i majoritet. Någon sorts jämlikhet mellan könen vad gällde möjligheten att studera var de flesta eniga om. Skillnaderna låg i hur det skulle genomföras och i grunden hur man såg på skillnaderna mellan kvinnor och män och deras roll i samhället. I principbeslutet från 1927 talade man om ”*samma utbildningsmöjligheter*” och reservanterna uttryckte sig med ”*likvärdig skolutbildning*”. Det fanns många aspekter var gällde jämställdhet mellan könen. Dels var det frågan om jämlikhet i ekonomiskt avseende som inbegrep skolavgifterna, skoltidens längd och närhet till läroanstalten. Dels var det frågan om jämställdhet vad gällde utbildningens innehåll. Skulle flickorna få möjlighet att avlägga real- och studentexamen precis som pojkarna?

### **Allmänna flickläroverk öppnades**

Den första motionen kring statliga flickskolor väcktes i riksdagen 1844. Men det skulle dröja till 1904 innan beslut fattades att flickor skulle få gå i statliga läroverk. Det beslutet innebar ett övergripande statligt engagemang i flickornas högre undervisning för första gången.



Högre Allmänna Läroverket för flickor, Örebro, 1941.  
Bildkälla: Örebro stadsarkiv/Eric Sjöqvist, Örebro



### Statliga högre flickläroverk startades

En frågeställning var vilka skyldigheter staten bör ha för den högre flickundervisningen. Skulle man ekonomiskt stödja det privata flickskoleväsendet eller skulle även flickor undervisas med offentliga medel precis som pojkarna i läroverken och alla barn i folkskolorna. Den första statliga flickskolan, Statens normalskola för flickor, hade upprättats redan 1862. Skolan var egentligen en övningskola till den nystartade lärarinneutbildningen i Stockholm.

Mer än 60 år senare fattades ett beslut om att flickläroverk fick inrättas där det fanns behov och 1929 inrättades det första statliga högre flickläroverket. Fem högre flickläroverk startade i Stockholm, Malmö, Helsingborg, Göteborg och Örebro. Antalet elever i de här skolorna ökade men totalt sett stod de för en liten del av de allmänna läroverken.

Diagram 16. Antal elever i allmänna flickläroverk efter kön åren 1928–1959

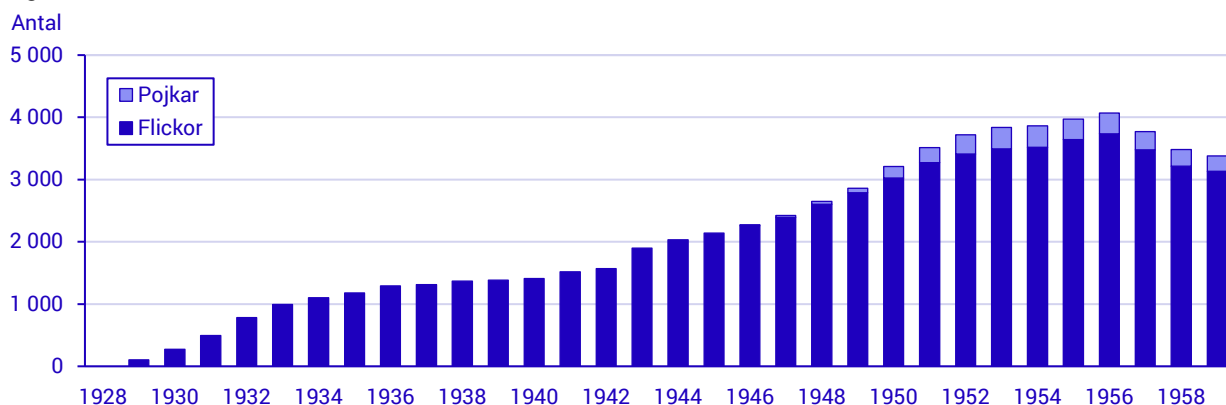
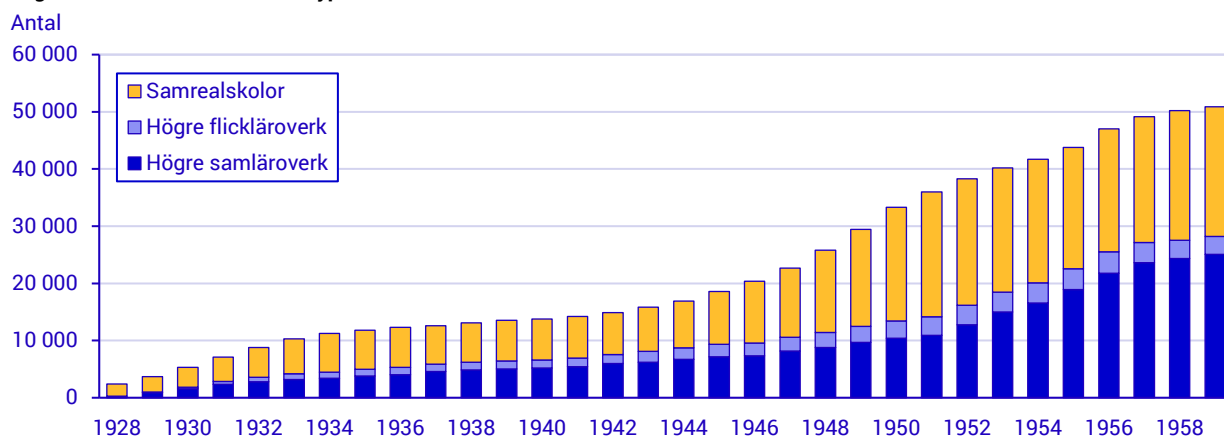


Diagram 17. Antal flickor i olika typer av allmänna läroverk åren 1928–1959



1900-tal

## Privata skolor

I början av 1900-talet var statsunderstödda privata skolor, i synnerhet flickskolorna, den allra största skolformen på högstadienivå för flickor. Men ju mer de statliga och kommunala skolorna blev tillgängliga för alla, desto mer minskade även behovet av de privata skolorna. Det gällde framför allt för flickorna. Men även för skolorna själva. Många av de privata högre flickskolorna övergick till att bli kommunala flickskolor. Ekonomin var alltid ett bekymmer för de privata flickskolorna, även med statligt stöd, och för många skolor sågs det som en bra lösning.

En samlad statistik kring de privata skolorna tillkom inte förrän i början på 1900-talet. I den statistiken delade man upp skolorna:

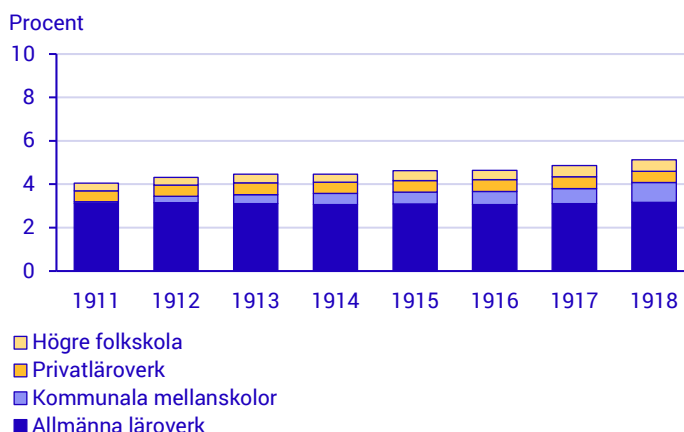
- Högre goss- och samskolor
- Högre flickskolor
- Enskilda mellanskolor

De högre flickskolorna ställdes år 1905 under inseeende av den nyinrättade *Överstyrelsen för rikets allmänna läroverk*. När realskolelinjerna infördes i de allmänna läroverken och även flickor fick ta realexamen inrättades även realskolelinjer i några av de högre flickskolorna.

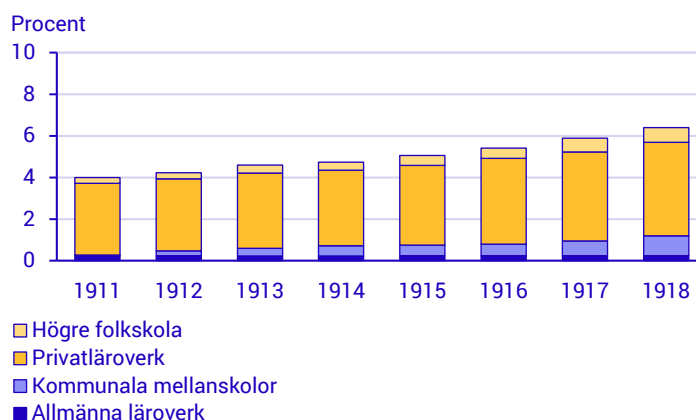
## Flickornas deltagande ökade mer än pojkarnas

Vid tiden för första världskrigets slut var flickorna missgynnade i fråga om möjligheterna att få en högre utbildning. Även om vissa statliga realskolor och de kommunala mellanskolorna stod öppna för dem var flickorna främst hänvisade till privatskolor. De statliga och kommunala skolorna var färre till antalet och kunde inte möta den ökade efterfrågan på utbildning hos flickor. År 1917 var antalet kommunala mellanskolor 35 medan antalet högre flickskolor var 80. Antalet flickor var inte långt efter antalet pojkar på realskolelinjerna. Andelen flickor som deltog totalt sett på högstadienivån, skolåren 7–10, var till och med högre än andelen pojkar. Det var i högsta grad deltagandet i de högre flickskolorna som avgjorde den skillnaden.

**Diagram 18. Andel pojkar av alla pojkar 13–16-år i skolår 7–10 i olika skolformer åren 1911–1918**



**Diagram 19. Andel flickor av alla flickor 13–16-år i skolår 7–10 i olika skolformer åren 1911–1918**



## Man ville nu reformera hela utbildningssystemet

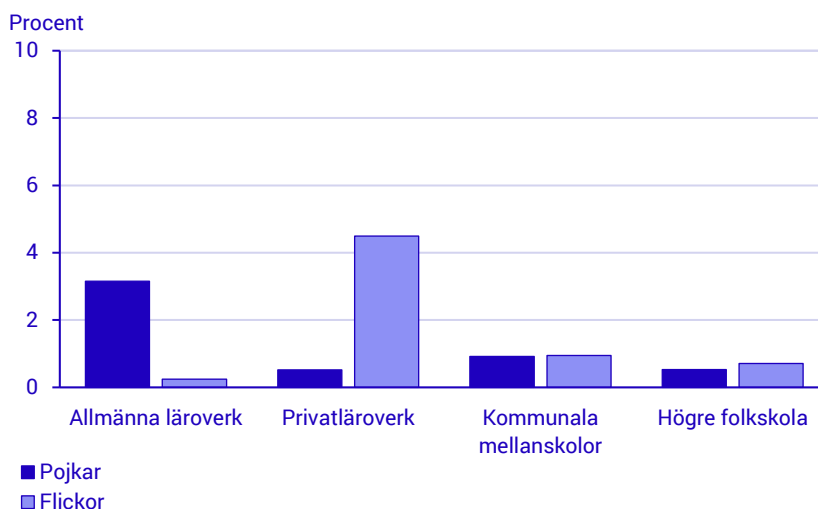
1918 års skolkommision hade i uppdrag att se över hela utbildningssystemet och ta fram ett förslag för en reformering av utbildningsorganisationen. Kommissionens direktiv tog principiellt ståndpunkt för allas rätt till den utbildning som passade individens läggning. Till skillnad från tidigare ville man klargöra att rätt till utbildning inte skulle avgöras av kön eller föräldrarnas ställning i samhället.

Skolkommisionens huvudpunkter var tre:

- Skolväsendet skulle organiseras som enhetsskola med 6-årig bottenskola.
- Flickornas utbildningsmöjligheter skulle förbättras.
- Gymnasiet skulle reformeras.

Kommisionen såg det som ett särskilt problem att flickornas utbildning till största delen fanns inom privatläroverken. Man ansåg att de skulle förstatligas eller kommunaliseras och att flickor och pojkar i högre utsträckning skulle samundervisas.

Diagram 20. Andel flickor respektive pojkar av alla flickor respektive pojkar 13–16 år i skolåren 7–10 år 1918



Skolkommisionen diskuterade även flickskolan och menade att den inte fick reformeras med "gosskolan" som förebild. Kommissionen önskade att man så mycket som möjligt skulle bevara den 8-klassiga flickskolelinjen, oavsett om linjen förekom i en flickskola eller i en samskola. Man menade att flickskolelinjen var värdefull för att den var längre, gick långsammare fram, hade frihet från examen, den var helt enkelt mindre ansträngande än realskolan. Man ansåg fortfarande att undervisning för flickor inte skulle vara för ansträngande. Flickskolelinjen var på det sättet mycket bättre anpassad för flickor än realskolan. Kommissionen menade också att ämnesinriktningen var bättre anpassad för flickor. Flickskolelinjen skulle ge en mer omfattande

allmän medborgerlig bildning än realskolan samtidigt som den skulle förbereda för praktisk verksamhet, särskilt i hemmet.

Kommissionen förde alltså fram krav på jämlikhet mellan pojkar och flickor, men menade samtidigt att olikheterna mellan pojkar och flickor i fråga om läggning och uppgifter i samhället innebar att deras utbildning skulle utformas på olika sätt. Det var totalt sett en mycket vanlig synpunkt oavsett politisk hemvist.

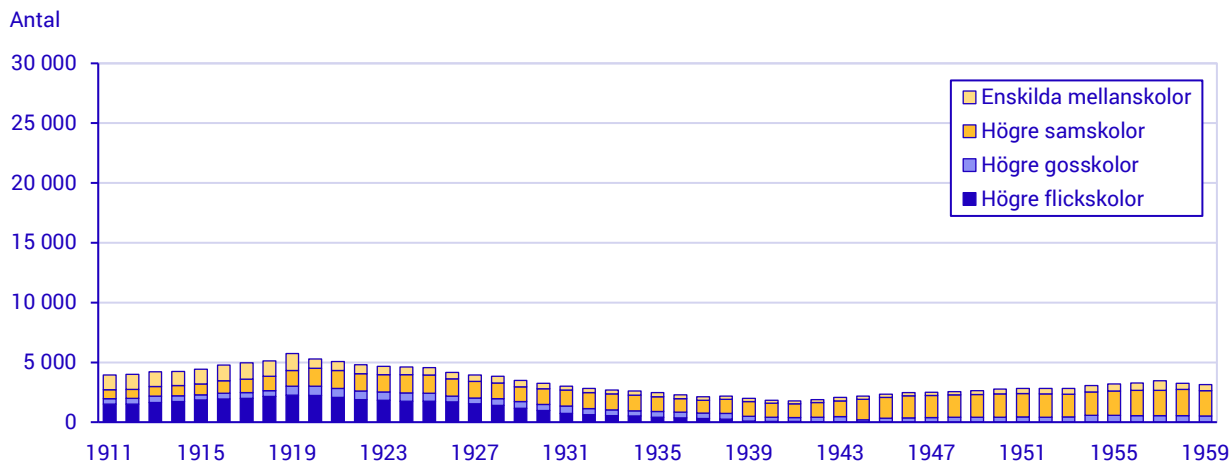
### **Privata flickskolor behöll sin starka ställning ända in på 1930-talet**

De flickor som önskade skolutbildning på motsvarande högstadienivå var vid 1920-talets mitt fortfarande hänvisade främst till ett antal statsunderstödda enskilda skolor, där majoriteten utgjordes av ett 80-tal 8-klassiga flickskolor. De hade i regel högre terminsavgifter än de statliga läroverken.

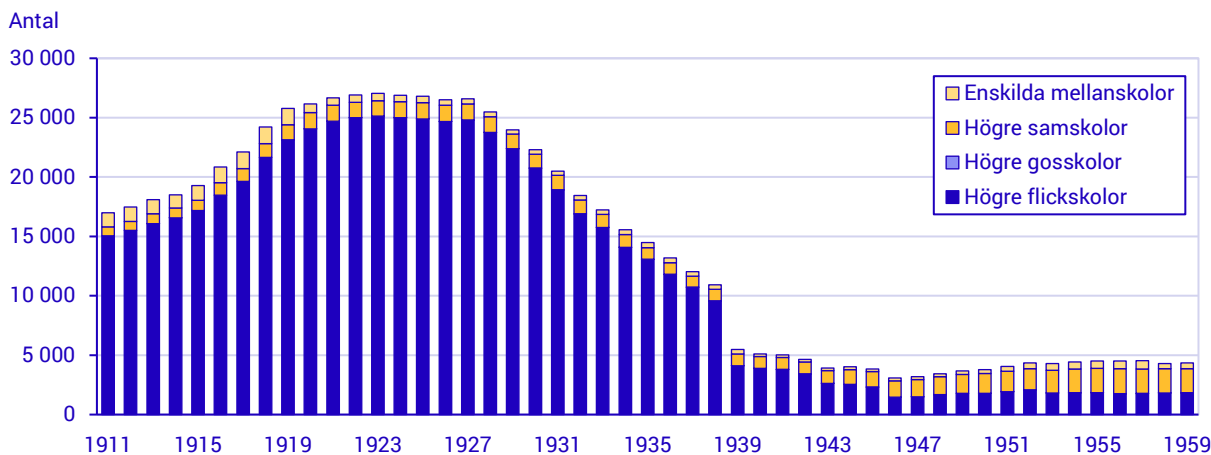


Nya elementarskolan i Örebro, 1926, klass 5 (motsvarar skolår 8 eller 9).  
Bildkälla: Örebro stadsarkiv/Fotograf okänd

**Diagram 21. Antal pojkar i privata läroverk fördelade efter läroverkstyp 1911–1959**



**Diagram 22. Antal flickor i privata läroverk fördelade efter läroverkstyp 1911–1959**



Genom 1927 års skolreform beslutades också att kommunala flickskolor skulle kunna inrättas. Det resulterade i att många högre flickskolor övergick till kommunala skolor. Minskningen av antalet högre flickskolor var markant under 1930-talet. Ett särskilt stort hopp inträffade mellan 1938 och 1939 då antalet högre flickskolor halverades genom att de omvandlades till kommunala flickskolor.

## Avgångsbetyg från flickskolelinjerna införs

När flickorna nu började kunna avlägga realskolexamen behövde man även se över vad som borde följa efter en genomgången flickskolelinje. Förslag om att jämställa flickskolans slutmål och realskolans slutmål mötte starkt motstånd från flickskolorna. De ansåg att examensfriheten var en stor förmån, dessutom menade de att flickskolans slutmål låg över realskolans.

Frågan löstes 1909 när vissa flickskolor fick rätt att utfärda avgångsbetyg från skolans åttonde klass, det vill säga efter skolår 12. Ett sådant avgångsbetyg innebar samma kompetens som avgångsbetyg från statens normalskola för flickor, så kallad normalskolekompetens. Samtliga statsunderstödda skolor fick rätt att ge normalskolekompetens som i sin tur gav behörighet att söka vissa yrken eller utbildningar.



Avgångsklass i Nya Elementarskolan för flickor i Örebro, 1920.  
Bildkälla: Örebro stadsarkiv/Fotograf okänd

1900-tal

## Högre kommunala skolor

Sedan tidigare fanns överbyggnader av olika slag på folkskolan. Des gav ingen examen och skulle oftast förbereda för ett yrke. **Som ett alternativ till de statliga realskolorna infördes de kommunala mellanskolorna som gav realexamen. Senare infördes även den praktiska kommunala mellanskolan som gav praktisk realexamen** och skulle förbereda för ett yrke eller en yrkesutbildning. **För flickornas del var införandet av den kommunala flickskolan särskilt betydelsefull.** Det var den skolformen som i stor utsträckning tog över eleverna från de privata högre flickskolorna.

De nya högre kommunala skolorna som infördes på 1900-talet var:

- **Kommunal mellanskola/realskola**
- **Kommunal praktisk mellanskola/realskola**
- **Kommunal flickskola**



## **Den kommunala mellanskolans tillkomst**

Idén till kommunala mellanskolor kom redan 1892 genom en motion från Fridtjuv Berg och Emil Hammarlund. De var motståndare till parallellskolesystemet. De ville ha bort de privata förberedande skolorna och läroverkens lägre klasser som båda sammanföll i ålder med folkskolan. De ville att folkskolan skulle fungera som en enhetlig bottenskola för alla. Det skulle alltså inte finnas flera skolformer de första 6 åren än en gemensam folkskola.

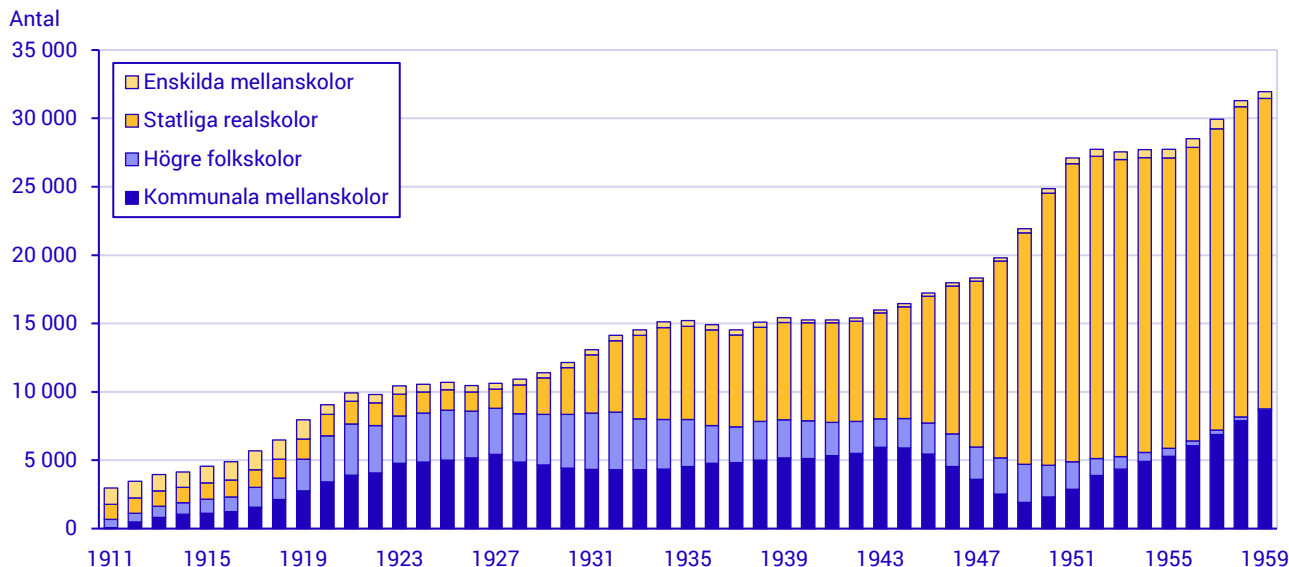
I motionen föreslog de en genomgripande reform av det högre undervisningsväsendet i form av en mellanskola, öppen för pojkar och flickor, vilken skulle bygga på folkskolan. Så länge parallellskolesystemet fick vara kvar skulle folkskolan endast ses som en fattigskola och den högre utbildningen skulle vara för de högre samhällsklasserna. Att mellanskolan skulle vara en samskola för både pojkar och flickor såg de som självklart. Idén om en mellanskola levde kvar för att bli verklighet i början på 1900-talet.

Genom omorganisationen av läroverken och tillkomsten av en mellanexamen, den så kallade realskoleexamen, inrättade man kommunala mellanskolor. Flickor fick nu rätt att ta realskoleexamen och fick gå i de kommunala mellanskolorna samt i vissa statliga realskolor som då kallades samrealskolor.

Skolorna på mellanskolenivå, realskolestadiet, eller vad vi skulle kalla högstadienivå, ökade i omfattning under 1900-talet. Till stor del berodde det på den kommunala mellanskolan. De enskilda mellanskolorna, de statliga realskolorna och de högre folkskolorna var ungefär på samma nivå. De högre folkskolorna ledde inte till realskoleexamen men en del av dem hade en utbildning som närmast motsvarade realskolan. I synnerhet den högre folkskolan och de enskilda mellanskolorna övergick i hög grad till att bli kommunala mellanskolor.

Antalet flickor ökade snabbt i den kommunala mellanskolan under 1900-talets första decennier. När sedan läroverken i princip helt öppnades för flickor 1927 ökade antalet flickor markant i de statliga realskolorna. Men den kommunala mellanskolan var fram till början på 1930-talet den vanligaste vägen till realskoleexamen för flickor.

Diagram 23. Antal flickor inom skolor på mellannivå fördelade på skolform åren 1911–1959



### Den kommunala flickskolans tillkomst

Genom 1927 års skolreform öppnades det stora flertalet statliga läroverk för flickor. Redan vid mitten av 1930-talet var en tredjedel av samtliga elever vid de statliga realskolorna flickor. De statliga realskolorna gav realskoleexamen, de hade däremot ingen flickskolelinje. Flickskolelinjerna hade utvecklats inom den privata flickskolan. De här linjerna var längre än realskolan och examensfri och berättigade därmed inte till inträde i gymnasieskola. Flickskolelinjerna skulle däremot leda till normalskolekompetens.



Örebro Kommunala flickskola bildades 1932 efter en sammanslagning av de båda privata statsunderstödda högre flickskolorna Stiftelsen Risbergiska skolan och Stiftelsen Nya Elementarskolan för flickor.  
Bildkälla: Örebro stadsarkiv/Fotoateljé Ebba Sundevall & Co

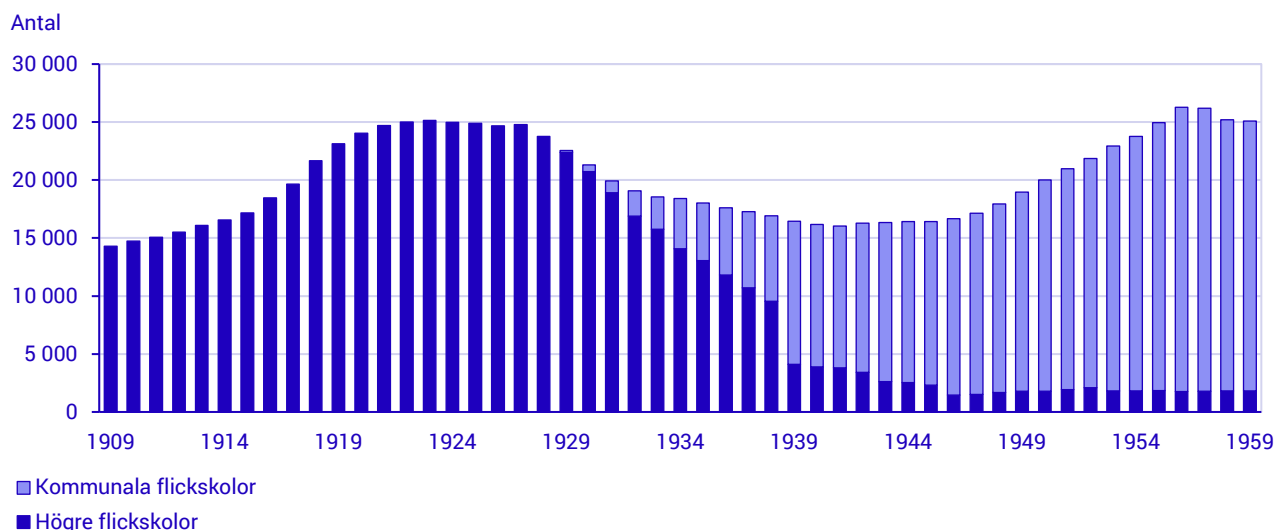
Riksdagen ansåg att den gamla flickskoletypen var alltför värdefull för att gå till spillo, och ett förslag om inrättande av kommunala flickskolor lades fram av 1927 års skolsakkunniga. Den första kommunala flickskolan inrättades år 1929.

Den kommunala flickskolan skulle ge en för flickor anpassad högre allmän medborgerlig bildning och dessutom förbereda för praktisk verksamhet, särskilt inom hemmets område. Man kunde de sista åren välja mellan praktisk och teoretisk linje. Den teoretiska flickskolelinjen ledde till normalskolekompetens. De allra flesta valde teoretisk linje och den praktiska upphörde 1956. Från 1951 kunde man också i några flickskolor välja realskolelinje.

De kommunala flickskolorna ökade snabbt i antal och de utvecklades ofta ur privata flickskolor. Skolorna uppstod ofta av att man övertog klasserna i en befintlig privat flickskola. Mellan 1938 och 1939 mer än halverades antalet elever inom de privata flickskolorna till förmån för de kommunala. Flickskolorna blev därigenom mer enhetliga över landet men de finansierades också med allmänna medel.

Det skedde också en nedgång av elever till flickskolorna generellt från 1928 och framåt vilket förklaras av att flickorna nu hade tillgång till nästan alla landets läroverk. Oavsett huvudman var flickskolorna som form den absolut populäraste skolformen bland flickor. Det var inte förrän i mitten på 1930-talet som mellanskolorna/realskolorna drog ungefär lika många flickor som till flickskolorna.

**Diagram 24. Antal flickor inom de högre enskilda flickskolorna respektive de kommunala flickskolorna åren 1909–1959**



# Flickor och pojkar i samma skola?

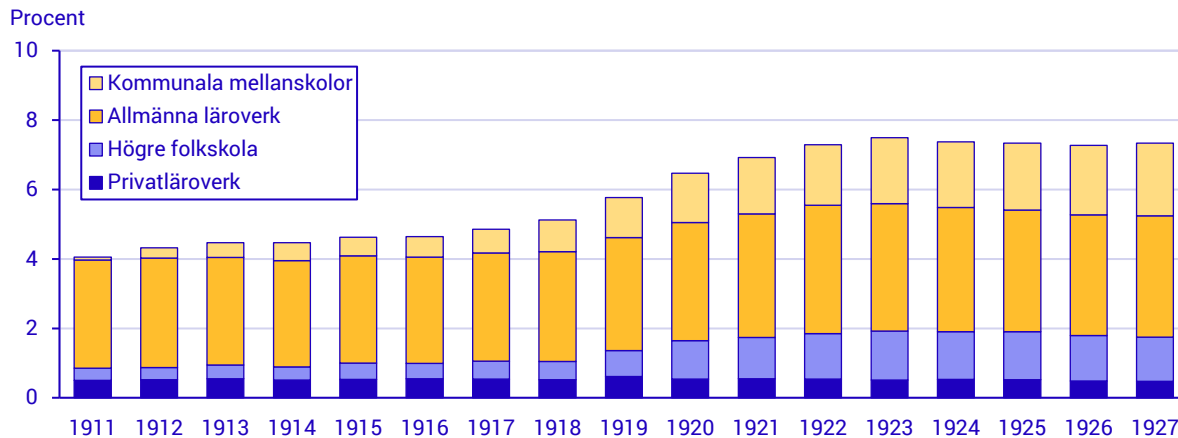
På 1920-talet var det fortfarande en vanlig uppfattning att läroverken var "gosskolor". Det var inte konstigt eftersom läroverken varit öppna enbart för pojkar så många generationer bakåt man kunde minnas. Vid den här tiden hade några realskolor öppnat för flickor och blivit samrealskolor. Men i huvudsak var flickorna hänvisade till andra skolor. I större och medelstora städer kunde de gå i en privat flickskola. I mindre städer och i landsbygdens tätorter var flickorna hänvisade till en högre folkskola, kommunal mellanskola eller en statlig samrealskola.



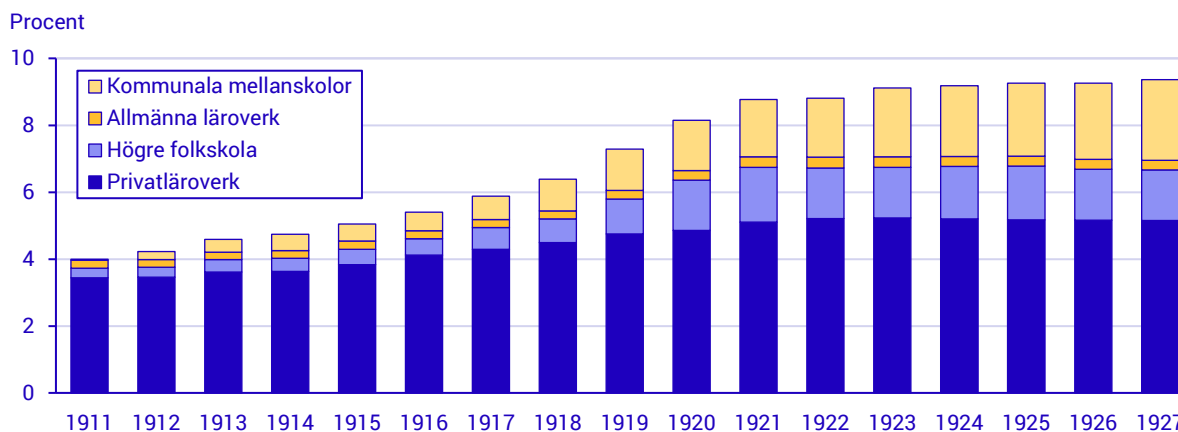
Bildkälla: Privat samling

Utvecklingen under början av 1900-talet fram till och med 1927 visade på ett ökande elevantal i den högre undervisningen motsvarande högstadienivå. Andelen elever låg på 4 procent 1911 för att stiga till 7 procent för pojkarna och 9 procent för flickorna 1927. De båda kommunala skolformerna, högre folkskola samt kommunal mellanskola, svarade för en stor del av ökningen av elever. De var båda samskolor. Att andelen flickor i högre studier nu var högre än pojkar var dessutom till stor del de privata högre flickskolornas förtjänst.

**Diagram 25. Andel pojkar i olika skolformer av alla pojkar i åldrarna 13–16 år i skolåren 7–10 åren 1911–1927**



**Diagram 26. Andel flickor i olika skolformer av alla flickor i åldrarna 13–16 år i skolåren 7–10 åren 1911–1927**



Antalet skolor och elever inom de högre flickskolorna hade ökat markant ända sedan 1870-talet. Tillströmningen till flickskolorna hämmades dock troligen av de höga elevavgifterna. Det var endast få elever som fick en lägre eller ingen avgift. De privata flickskolorna hade inte ekonomi att erbjuda friplatser i någon större omfattning. Samtidigt visade det sig att utbildningsplatserna vid de statliga samskolorna och de kommunala mellanskolorna inte räckte till för flickornas utbildningsbehov. Det hade framhållits av 1918 års skolkommission att det allmänna hade skyldighet att erbjuda flickor utbildning i lika hög grad som pojkarna. Kommissionen ansåg att flickornas undervisning kunde tillgodoses i fler samskolor samt genom statliga flickskolor (som inte inrättades förrän 1929).

### Samskola och samundervisning

Samskola är en skola där pojkar och flickor går i skola tillsammans. I en sådan skola har man samundervisning i stället för separat undervisning.

## Hur började samskolan?

Samskoleundervisning var en av de frågor som orsakade mycket diskussion. En orsak till att man generellt var så överens om flickor och pojkars olika roll i samhället var för att man ansåg att de olika könen var artskilda. De var som två olika väsen som inte kunde blandas utan att skada de två egenarterna. De här resonemangen var mest aktuella vad gällde skolgången ungefär motsvarande högstadiet. Under de tidiga skolåren var det vanligt med samundervisning. I folkskolan hade sådan samundervisning förekommit redan från början. Även de högre folkskolorna var samskolor. I högre skolor hade även samundervisning funnits inom några av de privata högre samskolorna.

## Den första samskolan

Den första högre samskolan var Palmgrenska skolan i Stockholm som startade sin verksamhet 1876 och som under följande årtionde erkändes statsunderstöd och studentexamensrätt. Skälet till samundervisningen i privatläroverket var en pedagogisk övertygelse om samskolans fördelar. Från 1880-talet hade samskoletanken inom vissa kretsar lyfts fram som att den hade en positiv påverkan på elevernas uppträdande och prestationer i skolan. Man ansåg att den gav *"kännedomen om det andra könets väsensart"*.



Palmgrenska samskolan i Stockholm år 1900.  
Bildkälla: Stockholms stadsmuseum/Fotograf okänd

### **Argumentationen kring samskolor**

Vissa som var för samskolor ansåg att pojkar och flickor är i princip lika medan andra förespråkare för samskolor i stället menade att flickor och pojkar hade olika läggning. Båda sidorna kunde se fördelarna med samskola. Att pojkar och flickor studerade tillsammans kunde ha välgörande inflytande på skolmiljön. Motståndarna mot samskolor kunde tvärtom se hur deras olikheter skulle ta fram de sämsta sidorna hos varandra.

Argumentationen kring samskolor präglades av de olika grundvärderingarna i fråga om kvinnosynen. Att ha en gemensam undervisning var en omöjlighet för de som höll fast vid den traditionella uppfattningen om kvinnan som fysiskt, intellektuell och moraliskt svagare än mannen. Den allmänna samhällsutvecklingen ansågs av andra tala mot det argumentet. Kvinnor hade vid sekelskiftet under en längre tid visat att de klarade av arbetsuppgifterna fullt jämförbart med männen. Kvinnorna hade även viss tillgång till universitetens utbildningar. Det här var argument för samundervisning menade man.

Motståndarna till samundervisning menade att undervisningen försvårades eftersom man ansåg att könen skiljde sig allt för mycket åt både vad gällde utvecklingstempo och läggning/intressen när det gäller olika skolämnen. De ansåg även att flickorna kunde bli överansträngda i samskolor, särskilt under pubertetsåren. Målet med utbildningen ansågs vara olika för manlig och kvinnlig ungdom. Man varnade även för att följden av fler utbildade flickor skulle orsaka arbetslöshet bland männen och minskad nativitet, främst inom de mest "begåvade släkterna".

Många var också oroade över att kvinnor skulle lockas bort från sin naturliga uppgift, det vill säga hemmets skötsel. Argumentet var då att kvinnan inte var nödvändig inom yrkes- och samhällslivet, men i hemmet kunde inte kvinnorna avvaras. Den här synen var snarare en önskan om hur det var förr. Kvinnorna fanns redan på arbetsmarknaden. Det var en utveckling som startade redan under andra halvan av 1800-talet och ofta av nödvändighet för kvinnors försörjning.

### **Det fanns ekonomiska skäl för samskolor på mindre orter**

1885 års flickskolekommitté föreslog samundervisning som en lösning på flickskolornas ekonomiska problem. I kommittén redovisade man utförligt en rad skäl för och emot samundervisning. Kommittén ansåg inte att samundervisning borde föredras men man ville inte heller avvisa samundervisning där det behövdes av ekonomiska skäl. Kommittén föreslog 32 städer där samskolor skulle passa. De rekommenderade att man ändå skulle vara försiktig vid grundandet av samskolor. Några reserverade sig och ansåg att samundervisningen för barn mellan 10–16 år "*innebar allvarsamma vådor såväl i hygieniskt som moraliskt afseende*".

I remissinstanserna var domkapitlen eniga i sitt fördömande av samundervisningen av sedlighetsskäl. Andra menade att de ekonomiska vinsterna inte skulle bli så stora eftersom man skulle behöva integrera 5–8-åriga flickskolor med 2–5-åriga läroverk. Det var krångligt rent organisatoriskt. Det skulle dessutom vara orättvist att flickor i mindre städer skulle ha tillgång till nästan fri undervisning medan föräldrarna i större städer skulle behöva betala höga avgifter för de privata högre flickskolorna.

I mindre orter kom samskolor till stånd genom att pojkar mottogs som elever i flickskolan. Elevunderlaget blev helt enkelt större. År 1896 medgav riksdagen att från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom fick bidrag ges även till samskolor med minst fem klasser på orter där allmänt läroverk för gossar saknades. Vid sekelskiftet hade 11 samskolor fått statsunderstöd.

Från 1904 hade ett antal lägre läroverk gjorts om till samskolor. Stödet för samskolor ökade om man bara anpassade utbildningen till köns egenart. Skolkommissionen från 1918 ansåg att om det fanns underlag för mer än ett läroverk på både realskole- och gymnasiestadiet kunde särskilda goss- respektive flickläroverk finnas. På flertalet platser var elevunderlaget för litet och det skulle bli för dyrt att ha separata skolor och då var samskolor att föredra.

### **Realskolans införande blev till stor del samskolor**

Vid införandet av realskolan 1904 framhävde man att för att flickor och pojkar ska kunna gå i samma skola behövde utbildningen bli allmänorienterande och praktisk. Eftersom statliga samrealskolor skulle öppnas för både pojkar och flickor behövde utbildningen passa båda könen. De yrkesvägar man ansåg vara lämpliga för flickor anknöts till den nya skolformen.

#### **Yrkesutbildningar till vilka realexamen skulle ge flickorna kompetens:**

- Teckningslärarkursen vid Tekniska skolan i Stockholm
- De 2-åriga kurserna vid Göteborgs handelsinstitut och Schartaus skola i Stockholm
- Postelevkursen
- Tandläkarinstitutet
- Farmaceutiska institutet
- Folkskoleseminariets tredje årskurs
- Telegrafelevkursen
- Gymnastiska centralinstitutet
- SJ
- Postsparbanken



Resultatet av läroverksreformen 1904 blev 19 mindre läroverk som ombildades till samrealskolor. Samtidigt drogs statsunderstödet till enskilda flickskolor in i berörda kommuner. När de kommunala mellanskolorna inrättades 1909 skulle de också vara öppna för både pojkar och flickor.

### **Vändpunkten när nästan alla allmänna läroverk öppnades för både pojkar och flickor**

De allra flesta var på 1920-talet överens om att staten borde ansvara för flickornas utbildning i samma mån som för pojkarnas. Förslaget att läroverken i regel skulle organiseras som samskolor fick däremot mycket kritik. Där var debatten tidvis hård.

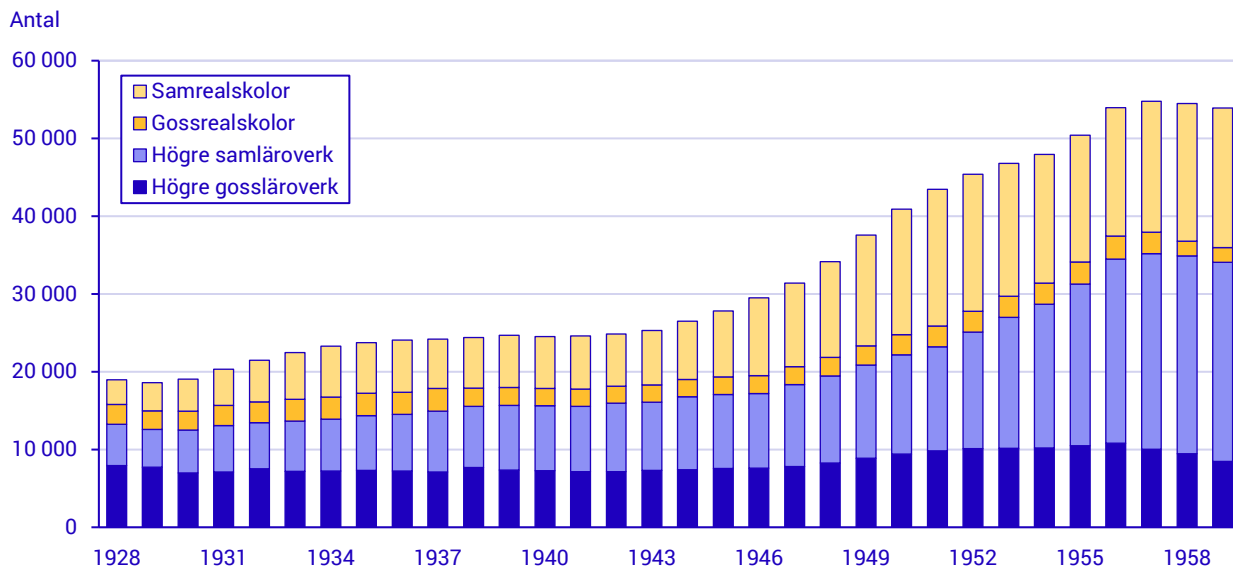
1924 års skolsakkunniga ansåg att det var ett särskilt invecklat problem att organisera flickornas utbildning på grund av att de hade dubbla mål för sin utbildning. Det vill säga målet att sköta hem och hushåll respektive målet att få ett yrke och bli självförsörjande för dem som behövde det. De menade att man inte skulle använda de allmänna läroverken som mönster för flickornas utbildning eftersom de läroverken var anpassade efter pojkarnas utbildningsmål. I stället skulle man ta lärdom av de privata flickskolorna. Flickskolorna hade gett flickorna undervisning som inriktade sig på såväl hemmets arbetsuppgifter som arbete utanför hemmet och dessutom anpassat studierna efter flickornas fysiska och psykiska utveckling. Studierna gick något långsammare i flickskolorna än i samskolorna. Dessutom fanns möjlighet att under flickornas pubertetsålder minska det teoretiska arbetet till förmån för det praktiska.

### **Samläroverken stod för ökningen av eleverna**

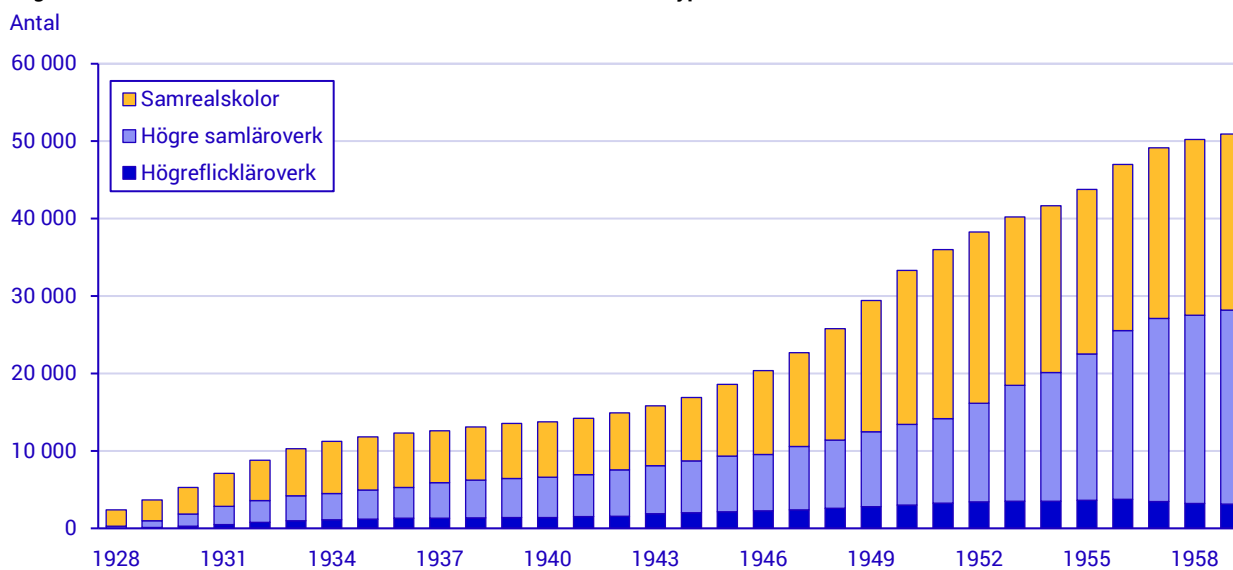
Genom läroverksreformen från 1927 fick samskolorna sitt genombrott även i de allmänna läroverken. Nu skulle alla orter med läroverk erbjuda undervisning för både pojkar och flickor. På de flesta ställen resulterade det i samläroverk. I några städer, Stockholm, Malmö, Helsingborg, Göteborg och Örebro, inrättades högre flickläroverk. De traditionella gossläroverken i de fem städerna fanns kvar.

Ökningen som skedde inom de statliga läroverken var inom samläroverken. Den stora ökningen generellt av antalet elever skedde efter andra världskriget. Det gällde en ökning bland både pojkar och flickor inom de allmänna läroverken. Antalet barn i skolåldern låg på ungefär samma nivå 1928 och 1959 med en viss nedgång i antalet barn under 1940-talet. Befolkningsförändringen påverkar bara i viss utsträckning mönstren i diagrammen.

**Diagram 27. Antal pojkar i allmänna läroverk fördelade efter läroverkstyp 1928–1959**



**Diagram 28. Antal flickor i allmänna läroverk fördelade efter läroverkstyp 1928–1959**



# Efterkrigstiden – resan mot grundskolan tar sin början

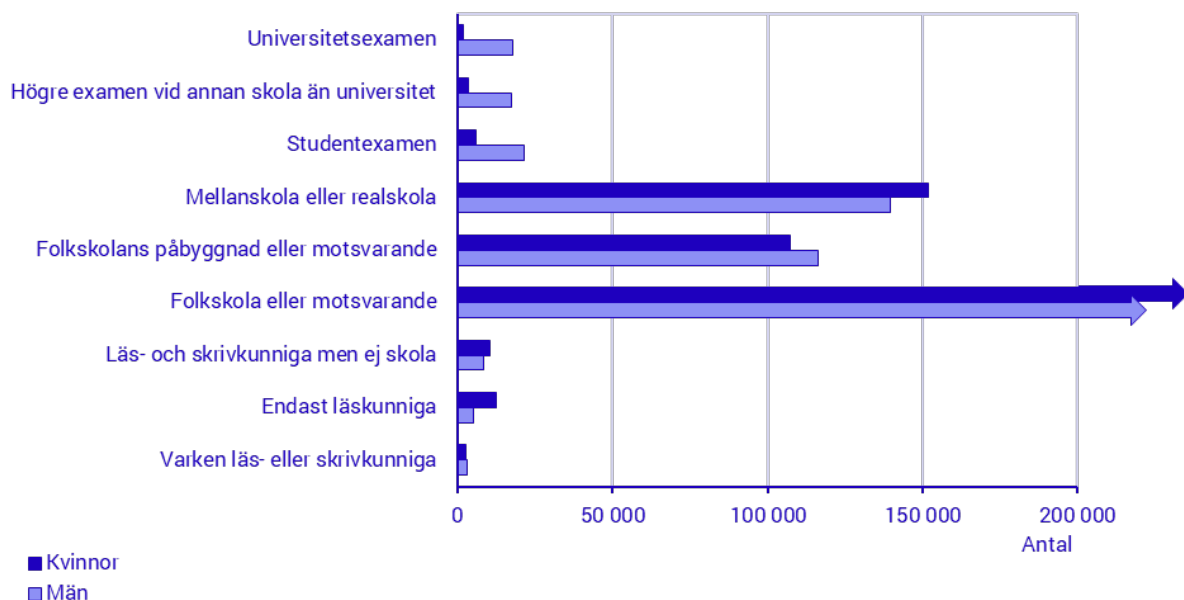
## Befolkningens utbildningsnivå 1930

Flickornas deltagande ökade alltmer under hela 1900-talet i den högre utbildningen. Högre utbildning avser här utbildning efter skolor 6, alltså högstadienivå. På gymnasienivån, och ännu mer på universitetsnivå, såg skillnaderna mellan pojkar och flickor helt annorlunda ut.

I folkräkningen 1930 ville man se hur den generella utbildningsnivån såg ut i befolkningen. År 1930 gick fortfarande de allra flesta enbart i folkskola och kanske någon påbyggnadsutbildning efter det. Flickorna hade nu tillgång till realskolan främst genom de kommunala mellanskolorna och från 1927 stod även de allmänna läroverken i princip öppna även för flickorna. Utöver folkskoleutbildning sträcker sig oftast kvinnornas högsta utbildning inte längre än till mellanskolenivån/realskolenivån.

**Diagram 29. Befolkningen över 15 år fördelad efter utbildningsnivå och kön år 1930**

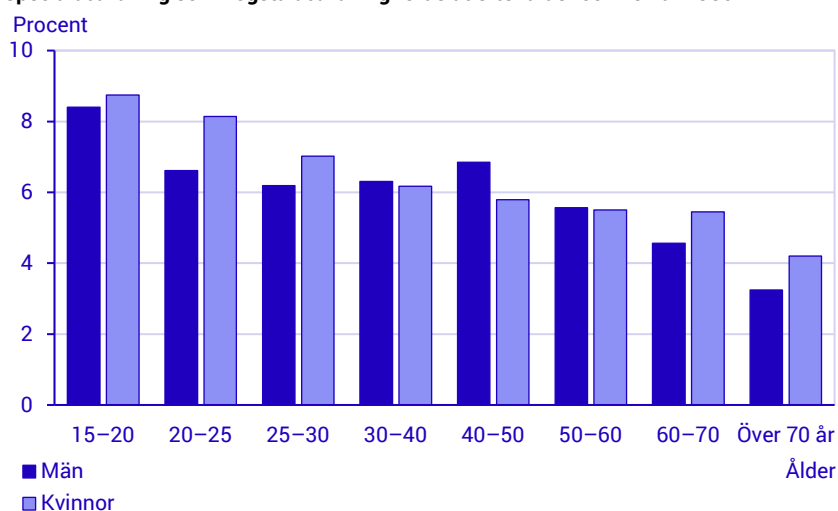
Folkskola som högsta utbildning är det absolut vanligaste. Det gäller 84 procent av männen (1 792 000) och 87 procent av kvinnorna (1 932 000).



Källa: Statistisk årsbok 1936, Statistiska centralbyrån

År 1930 hade 1927 års skolreform knappt slagit igenom utan situationen här visar till en del hur det såg ut efter realskolan och den kommunala mellanskolans införande. Ett sätt att se hur utvecklingen av utbildningsnivån gått över tid är att titta på de olika åldrarna. I de yngre åldrarna var det en högre andel som hade uppnått en utbildning på högstadienivå, på cirka 9 procent. Bland de äldre åldersgrupperna går andelen gradvis ner och bland de äldsta var andelen bara kring 4 procent. Det stämmer också ganska bra med den uppskattning som gjordes 1886, där andelen i studier på högstadienivå uppskattades till cirka 4 procent. Det visar också att könsskillnaderna på de här nivåerna inte var så stora, mycket tack vare de privata högre flickskolorna och senare de kommunala mellanskolorna.

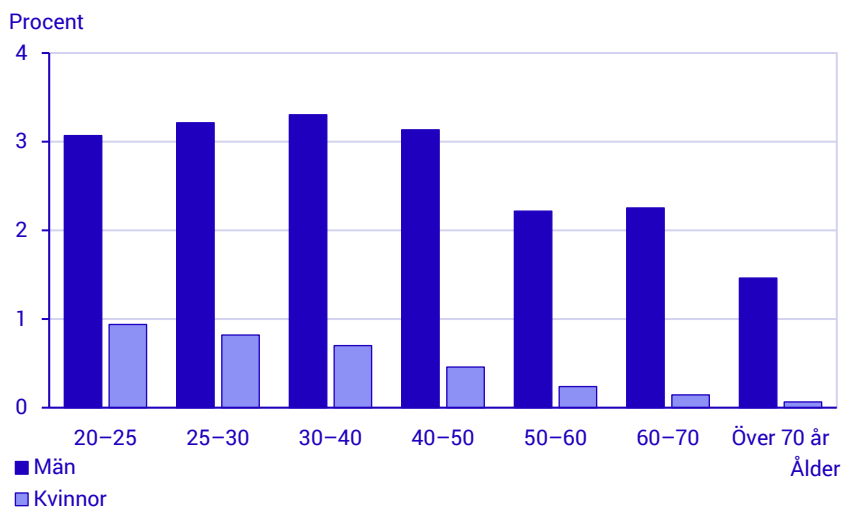
**Diagram 30. Andel av befolkningen med mellanskola, realskola eller högre specialutbildning som högsta utbildning fördelat efter ålder och kön år 1930**



Källa: Statistisk årsbok 1936, Statistiska centralbyrån.

Här visas högsta uppnådda utbildning på högstadienivå, men många av de som läste till den här nivån läste också vidare till gymnasienivå och universitetsnivå. Den här rapporten handlar om grundskolans föregångare men för att ge en mer fullständig bild behöver man även visa den andel som läst vidare. De räknas inte med i andelen med högstadienivå som högsta nivå. Bland den ännu mindre andel som gick vidare efter högstadienivån dominerar männen betydligt. Det förklarar också varför kvinnornas höga andel inom alla åldersgrupper eftersom det oftast tog ”stopp” här på högstadienivån för dem.

**Diagram 31. Andel av befolkningen med studentexamen eller en högre examen, vid universitet eller annan skola på högre nivå, som högsta utbildning fördelat efter ålder och kön år 1930**



Källa: Statistisk årsbok 1936, Statistiska centralbyrån.

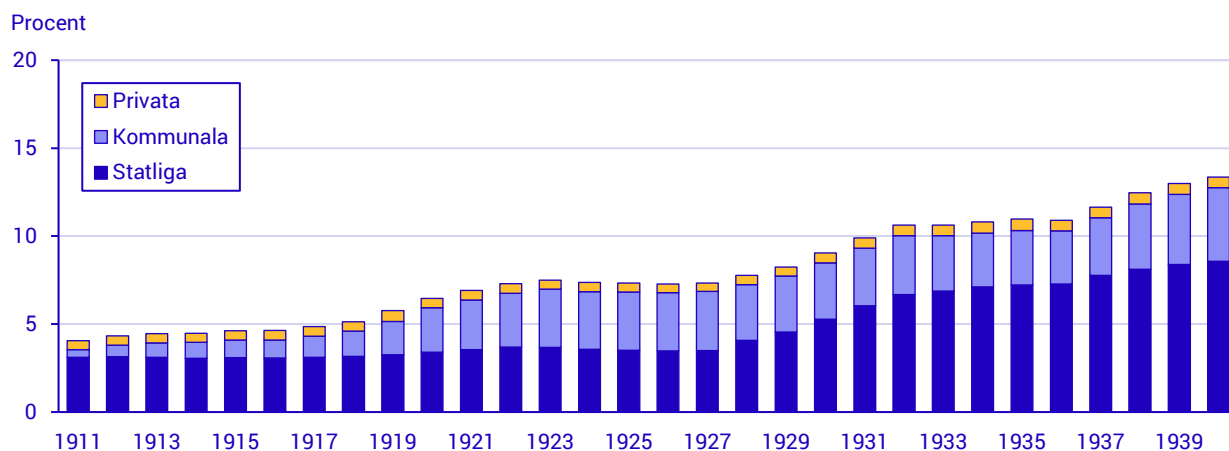
## Utbildningarna öppnas alltmer även för flickor

De nya kommunala skolorna ökade tillgången till utbildning för en större del av befolkningen. De fanns inte bara i de större städerna utan även i många av de mindre städerna. Nu kunde flickorna delta i en högre undervisning på samma villkor som pojkarna där kostnaderna för skolan låg på samma nivå oavsett kön. Inte desto mindre innebar det en kostnad som fortfarande stängde ute en stor del av befolkningen.

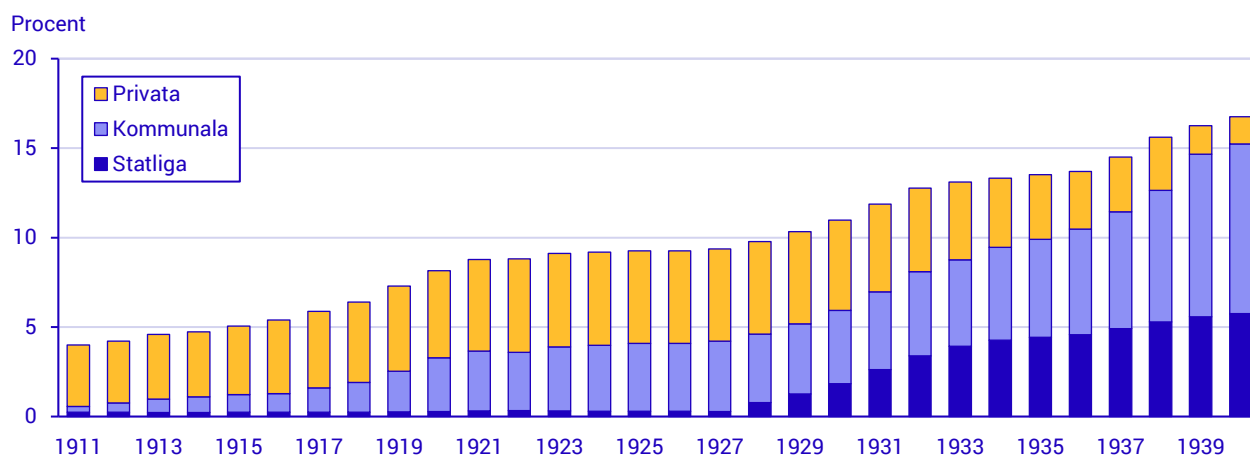
Profilerna vad gäller pojkars respektive flickors deltagande i högre utbildning motsvarande högstadienivå, här skolåren 7–10, skiljer sig åt. Andelen flickor som har deltagit i någon högre utbildning hade ökat med hjälp av de privata skolorna. Det är tydligt hur man med allmänna medel bekostade pojkarnas utbildning i en helt annan utsträckning än flickornas.

Den stora skillnaden inträffar efter 1928 när flickor fick nästan fullt tillträde till de högre läroverken samt att de kommunala flickskolorna delvis tog över de privatans roll. Det här förändrade gradvis bilden. Man kan säga att man år 1940 hade nått en nivå där flickor hade samma andel i utbildning bekostad av allmänna medel som pojkarna. Eller till och med något högre. Men det var fortfarande en ganska stor könsskillnad mellan vilken skolform de deltog i. De kommunala högre skolorna stod för en mycket större del av flickornas utbildning medan pojkarna i mycket högre utsträckning gick i de statliga läroverken.

**Diagram 32. Andel pojkar i olika skolformer av alla pojkar i åldrarna 13–16 år i skolåren 7–10**  
 Exklusive folkskolans elever



**Diagram 33. Andel flickor i olika skolformer av alla flickor i åldrarna 13–16 år i skolåren 7–10**  
 Exklusive folkskolans elever



”Som en ledande grundsats för skolväsendets organisation erkännes numera allmänt den ur kravet på social rättvisa härledda principen, att varje utbildningsväg skall stå öppen för varje med nödiga personliga förutsättningar utrustad samhällsmedlem, oberoende av kön, hemortens belägenhet och föräldrarnas social och ekonomiska ställning.”

SOS 1944:20 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Skolan i samhällets tjänst. Frågeställningar och problemläge. Stockholm 1944

”Flickornas överlägsenhet under den tidigare skoltiden och deras större ambition eggar pojkarna till bättre prestationer, medan flickorna under den senare skoltiden på samma sätt drar nytta av pojkarnas överlägsenhet.”

SOS 1944:20 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Skolan i samhällets tjänst. Frågeställningar och problemläge. Stockholm 1944

## Nu var man överens om en gemensam bottenskola

De flesta var år 1940 överens om att man behövde en gemensam enhetlig skola som var samma för alla och på det allmännas bekostnad. Frågan var hur det skulle gå till att utforma en ny skolorganisation utifrån alla de skolformer som fanns både parallellt och icke parallellt. Hur lång skulle utbildningen vara. Och frågan var vad som skulle komma efter den gemensamma [bottenskolan](#).

En skolutredning tillsattes 1940 av samlingsregeringen under andra världskriget. Skolutredningen ägnade hela sitt tionde betänkande åt enbart flickskolorna. Här diskuterades om man skulle behålla en skolform som flickskolan inom en framtida skolorganisation.

Utredningen ansåg att samundervisningens pedagogiska fördelar och nackdelar var komplicerade och svåra att bedöma. Däremot ansåg de att flickskolans mönster var att föredra för vissa, inte bara flickor utan även pojkar. De menade att man även kunde tänka sig en examensfri studieväg för pojkar, ledande till normalskolekompetens. Skolutredningen föreslog att en framtida skolorganisation skulle innehålla en särskild flickskolelinje vid sidan av de praktiska, teoretiska och tekniska realskolelinjerna.

## De flesta ville inte släppa flickskolan

Skolutredningens material överlämnades sedan till 1946 års skolkommision. Den nya skolkommisionen var politiskt tillsatt och dess syfte var att med politiska beslut gå vidare med det stora underlag 1940 års utredning hade genomfört.

Frågan om flickskolans varande diskuterades fortfarande. Man ville inte riktigt släppa flickskolan eftersom den hade så många fördelar på olika sätt. Men några skäl talade mot flickskolorna. Kommissionen ansåg att deras förslag om en 9-årig grundskola bättre tillgodosåg flickornas behov än den dåvarande realskolan. Man ansåg också att flickskolorna hade utvecklats till att bli alltmer lika varandra genom exempelvis de normerande statsbidragen, normalskolekompetensen, den kommunala flickskolan och anknytningen till gymnasieskolan. Flickskolornas tidigare särart och utforskning av pedagogiska metoder hade avstannat genom att man blivit tvungen att alltmer formalisera och centralisera flickskolorna.

Ett annat skäl till att inte ha kvar flickskolorna var samskolornas inträde. De hade blivit allt vanligare och visade sig fungera bra. De flesta var överens om att flickskolan inte hade någon plats inom den obligatoriska skolan, frågan var om den skulle finnas kvar som en överbyggnad. En majoritet inom kommissionen uttalade sig för en 3-årig flickskola byggande på enhetsskolans åttonde klass. En minoritet ville avveckla flickskolan som egen skolform.

### **Det slutliga beslutet om flickskolan**

Beslutet om en enhetsskola togs och man inledde en försöksverksamhet med 9-årig grundskola 1949. Efter tio år skulle man ta beslut om grundskolans utformning. Grundskolan skulle ersätta i princip alla skolformer på grundskolenivån utom flickskolan och den praktiska kommunala mellanskolan. Man framhöll att flickskolan erbjöd en allmänbildande och lugn studiegång som ledde till ett studiemål ovanför enhetsskolans eller realskolans men under studentexamen. Däremot ansågs att man inte kunde reservera en särskild skolform för flickorna utan den borde vara öppen för alla. Man rekommenderade därför att den kommunala flickskolan skulle behållas i framtidens skolväsen och vara öppen för alla. Man underströk flickskolans speciella värden. Flickskolan hade på många sätt stått som förebild för skolreformatörer och inte minst för skolberedningens eget förslag vad gällde grundskolans högstadium och de fackskolor som byggde på grundskolan. Däremot ansåg man att man inte kunde splittra den organisatoriska helhet som grundskolan skulle utgöra genom att flickskolan skulle bestå som en parallell skolform med grundskolans högstadium. Skolberedningen föreslog alltså att den kommunala flickskolan skulle upphöra som särskild skolform och uppgå dels i grundskolan, dels i fackskoleorganisationen.

Hösten 1959 var antalet kommunala flickskolor 50. De avvecklades successivt och den sista flickskoleavdelningen upphörde vårterminen 1974. De enskilda flickskolorna hade nästan alla kommunaliserats. 1959 återstod endast tre enskilda högre flickskolor med 6- eller 7-årig flickskolelinje samt tre enskilda gymnasier för flickor. Dessutom fanns flickskolelinjer vid fem av de enskilda samskolorna och vid två högre allmänna läroverk. Det ena av dem var högre allmänna läroverket Statens normalskola från 1943 (efter att Statens normalskola för flickor hade upphört) och det andra var högre allmänna läroverket på Lidingö, där en flickskolelinje funnits sedan 1917.

### **Deltagandet på högstadienivån växer**

Att deltagandet skiljer en del mellan skolformer och mellan pojkar och flickor är tydligt. Deltagandet i utbildning, förutom folkskolans undervisning, ökade markant under hela 1900-talet och i synnerhet efter andra världskriget. Det intressanta är att så fort flickorna fick tillgång till fler skolor än de privata läroverken, förutom folkskolan, exploderade utbildningsdeltagandet bland flickor. Från att ha varit utestängda från de allmänna läroverken ökade flickornas deltagande betydligt. Redan under 1900-talets första årtionden hade flickorna en högre andel i utbildning än vad pojkarna hade. Den här skillnaden ökade ända fram till grundskolans införande. Det som avgjorde skillnaden var i mycket hög grad flickornas deltagande i de privata högre flickskolorna och senare i de kommunala flickskolorna.



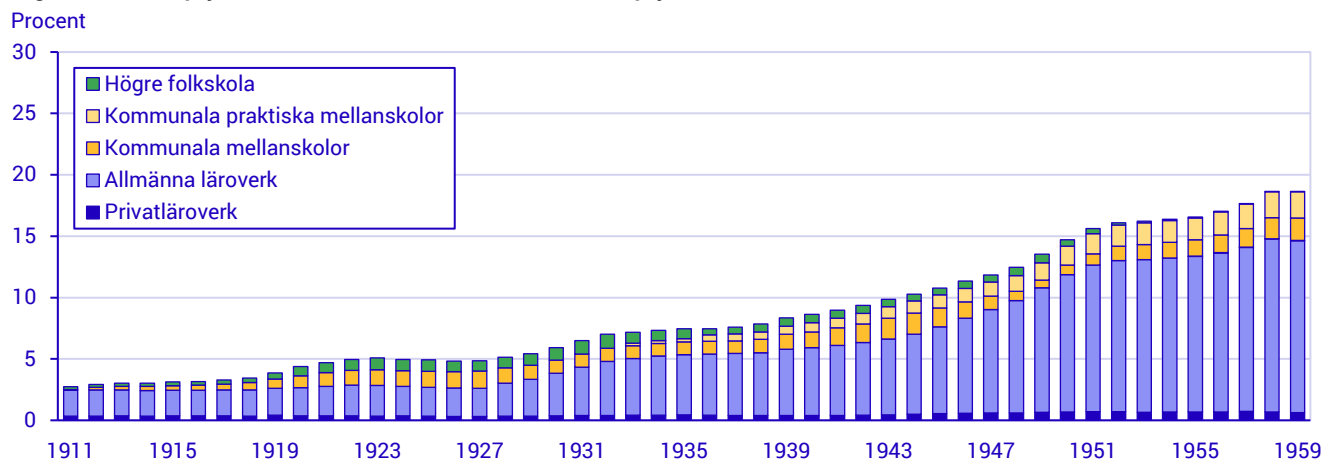


Realexamen från Avesta samrealskola 1951.  
Bildkälla: Privat samling

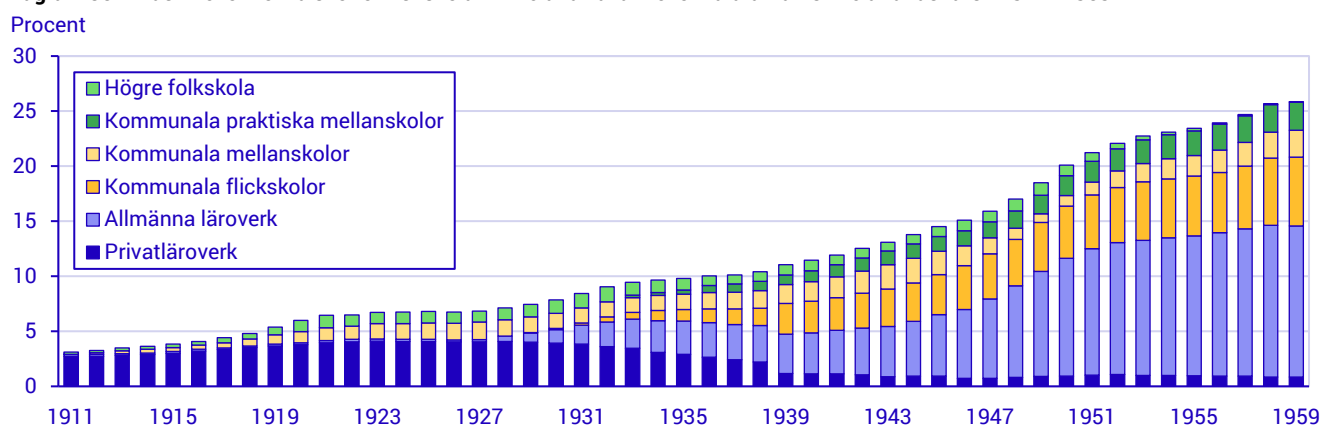
Den här jämförelsen avser skolåren 7–10 exklusive folkskolan. Den 6-åriga folkskolan var den vanligaste skolgången i början på 1900-talet, utbildning däröver sågs som överbyggnad. Senare blev ett sjunde år obligatoriskt och folkskolan förlängdes. Dessutom var ofta folkskolan obligatorisk under fler år i städernas folkskolor än på landsbygden. Till det kommer att frivilliga folkskoleår ofta erbjöds i de större städerna. Från 1949 påbörjades också försöksskolan för att öka alltmer de kommande tio åren, det vill säga försöksverksamheten inför införandet av den 9-åriga grundskolan. De eleverna kommer inte med i den här statistiken vilket gör att andelen elever i skolåren 7–10 totalt sett är högre än vad diagrammen nedan visar. Det bör däremot inte påverka fördelningen mellan pojkar och flickor i någon större utsträckning.

De allra flesta pojkar och flickor i Sverige läste inte vid någon av de här högre utbildningarna. Deltagandet bestod oftast av döttrar och söner till de rikare familjerna i städerna samt de mer bemedlade bönderna på landsbygden. Värt att nämna är också att de privata och de kommunala flickskolorna, där flickorna i allra störst utsträckning gick fram till och med 1930-talet, erbjöd flickskolelinjer. De utbildningarna var längre och fortsatte ofta till skolår 11 och 12. De skolåren finns inte med i jämförelsen avseende högstadienivån.

**Diagram 34. Andel pojkar i olika skolformer skolåren 7–10 av alla pojkar i åldrarna 13–16 år under åren 1911–1959**



**Diagram 35. Andel flickor i olika skolformer skolår 7–10 år av alla flickor i åldrarna 13–16 år under åren 1911–1959**



# Den nya grundskolan knyter ihop alla skolformer

## Försöksskola

Begreppet Försöksskola användes om de skolor som från 1949 ingick i försöksverksamheten angående en 9-årig enhetsskola för alla. Enhetsskola användes också som begrepp för samma skolor. Från 1962 blev de här skolorna den nya grundskolan.

År 1949 påbörjades försöksverksamheten inför den nya grundskolan. Ett antal 9-åriga försöksskolor startade och de blev allt fler under de närmaste åren. Tanken var att den skulle ersätta alla tidigare skolformer och alla skulle samlas i en gemensam enhetlig 9-årig skola. Gradvis fasades de gamla skolformerna ut och ersattes av grundskolan under 1960-talet och början på 1970-talet. Den nya grundskolan var obligatorisk för alla och var tänkt att utjämna skillnaderna mellan flickor och pojkar, mellan fattiga och rika och mellan landsbygd och stad.



Statens enskilda försöksskola Tornhagsskolan, 1961.  
Bildkälla: Bild Linköping ÖM.ARGU.000803/Arne Gustafsson

## Skillnaderna mellan flickors och pojkars ämnesval var ungefär lika stora som de alltid varit

Utbildningens inriktning är en av de viktigaste skiljelinjerna mellan pojkars och flickors utbildning genom historien. Till en början delades utbildningen upp mellan pojkar och flickor genom flickskolelinjerna och realskolelinjerna där ämnena skilde sig en del åt beroende på vad man ansåg passade flickors respektive pojkars läggning. Den största skillnaden var att allt fler flickor också gick realskolelinje när de utbildningarna öppnades för flickorna. Men andelen elever i flickskolelinjer var nästan konstant under 1900-talet fram till flickskolornas avvecklande.

### Flickskolelinje

En genomgången flickskolelinje ansågs ligga på en nivå mellan realexamen och studentexamen och gav inte behörighet till gymnasiet.

### Realskolelinje

En genomgången realskolelinje gav behörighet till gymnasiet.

Diagram 36. Andel pojkar skolåren 7–10 av alla pojkar i åldrarna 13–16 år i realskolelinje respektive flickskolelinje åren 1911–1970

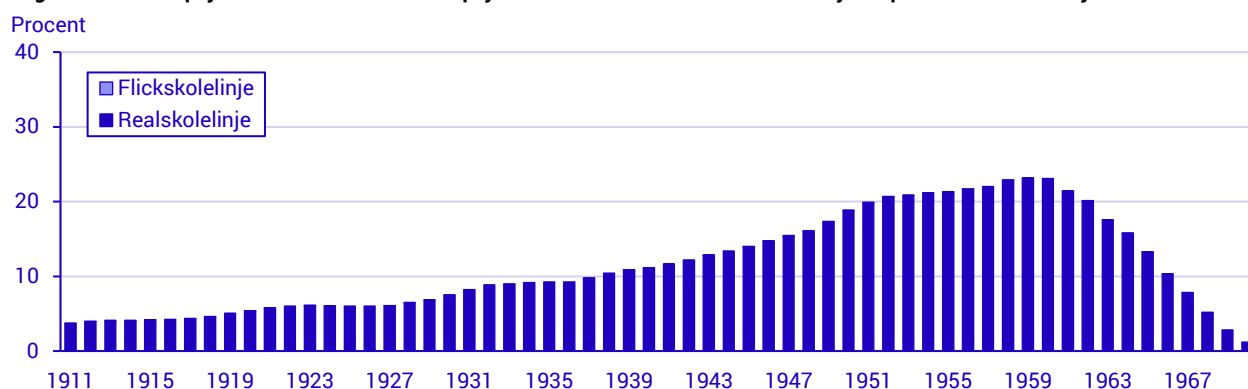
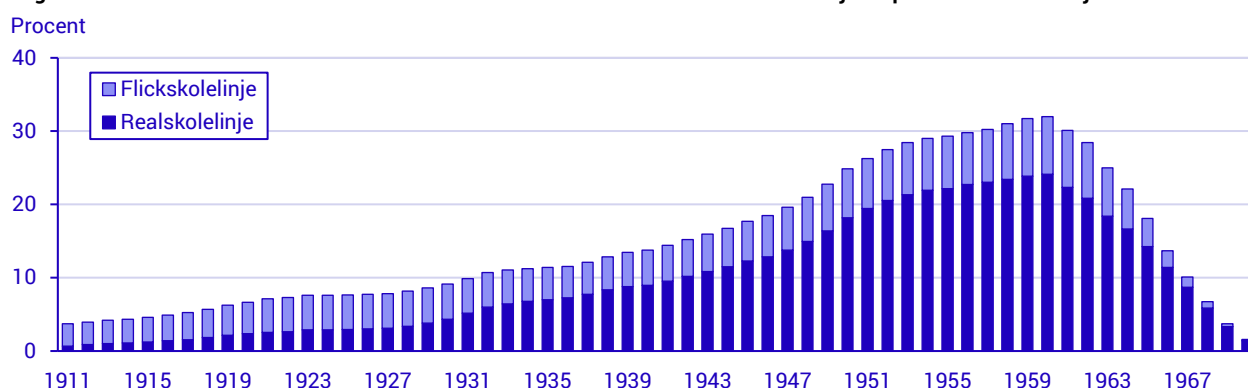


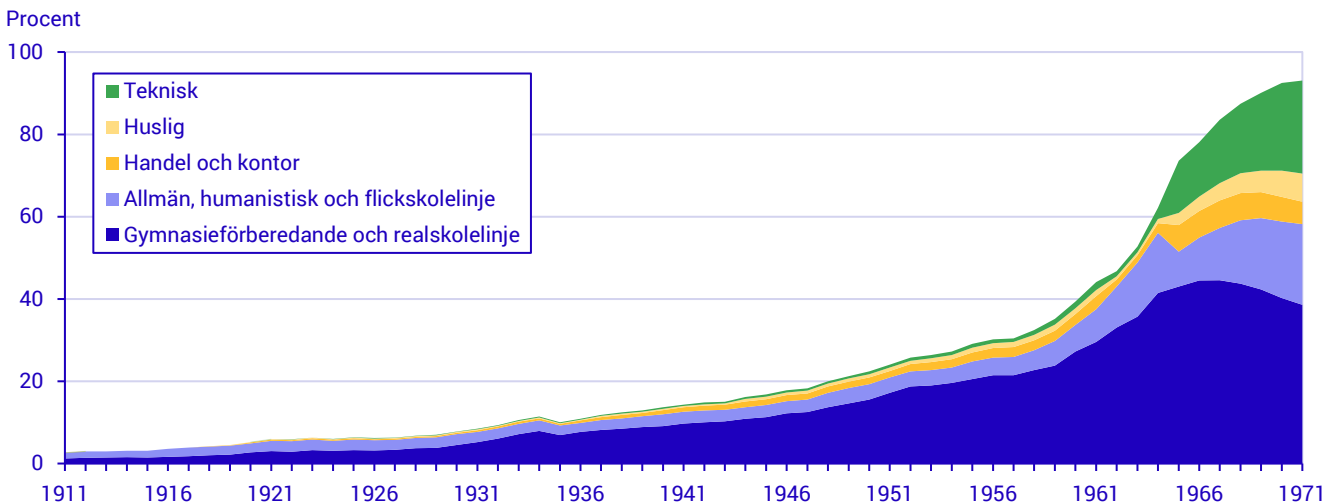
Diagram 37. Andel flickor skolåren 7–10 av alla flickor i åldrarna 13–16 år i realskolelinje respektive flickskolelinje åren 1911–1970



På 1930-talet ökade man även förekomsten av yrkesförberedande utbildningar främst genom den kommunala praktiska mellanskolan/realskolan. Genom grundskolans införande infördes ett yrkesförberedande val också. De första 8 åren i grundskolan läste i princip flickor och pojkar samma sak. Från skolår 7 kunde man visserligen i viss mån välja språk och allmän respektive särskild kurs inom matematik och engelska. Det 9nde året fick alla välja en linje. Det 9nde året kan på sätt och vis motsvara de gamla skolformerna. Dels fanns den gymnasieförberedande linjen som skulle kunna jämföras med realskolan, medan de yrkesinriktade linjerna hade sin grund i den praktiska realskolan eller i fortsättningsskolan. Så småningom ansåg man att valet av linje helt skulle skjutas upp till gymnasieskolan. 1971 var sista året med linjeindelningen i skolår 9.

De allra flesta elever som gick i utbildning på högstadienivå gick antingen i en realskolelinje eller en flickskolelinje. Men med tiden ansåg man att för många valde de teoretiska utbildningarna och man ville därför uppmuntra till fler yrkesförberedande utbildningar. Antalet ämnesinriktningar som förekom blev allt fler under åren. De vanligaste inriktningarna var, förutom realskolelinjen och flickskolelinjen, handel och kontor, huslig samt teknisk inriktning. De övriga inriktningarna som fanns utgjorde en väldigt liten andel av eleverna. Inriktningarna inom den kommunala praktiska mellanskolan gällde skolåren 7–10 men senare inom försöksskolan och grundskolan gällde de bara skolår 9.

**Diagram 38. Andel elever i skolår 9 av alla 15-åringar fördelade efter inriktning på utbildningen åren 1911–1971**



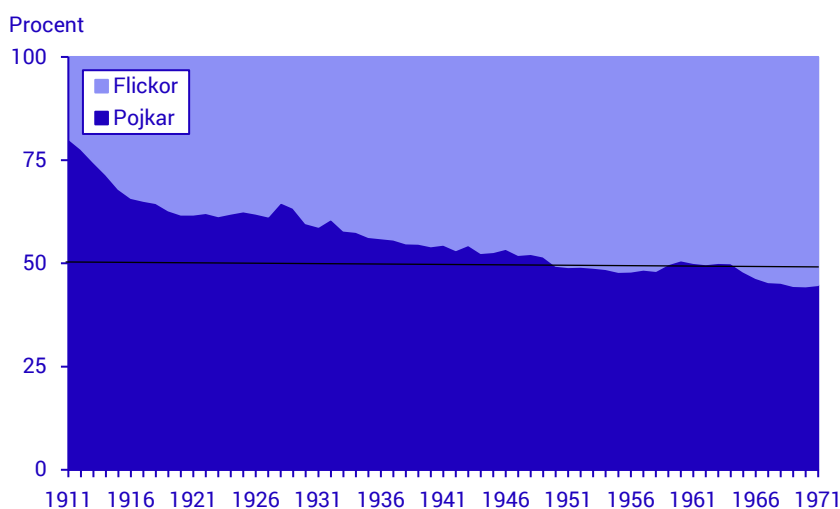
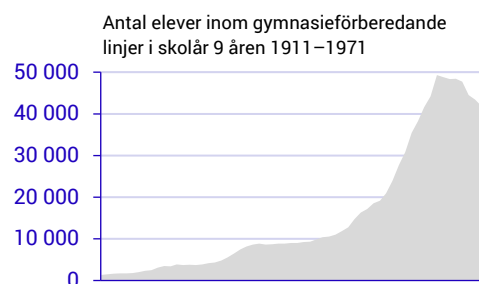
Därför avser den här jämförelsen endast skolår 9. Här ingår inte folkskolan eller fortsättningsskolan där man allra oftast inte gick ända fram till skolår 9.

### Gymnasieförberedande inriktning

De gymnasieförberedande inriktningarna var traditionellt sett för pojkar. Under 1800-talet var de inte ens öppna för flickor. Men med öppnandet av både kommunala realskolor samt de allmänna läroverken för flickor jämnade fördelningen ut sig. Den gymnasieförberedande linjen i årskurs 9 i grundskolan och försöksskolan hade en större andel flickor än pojkar.

**Diagram 39. Fördelningen mellan pojkar och flickor inom gymnasieförberedande linjer i skolår 9 under åren 1911–1971**

Realskolelinjer

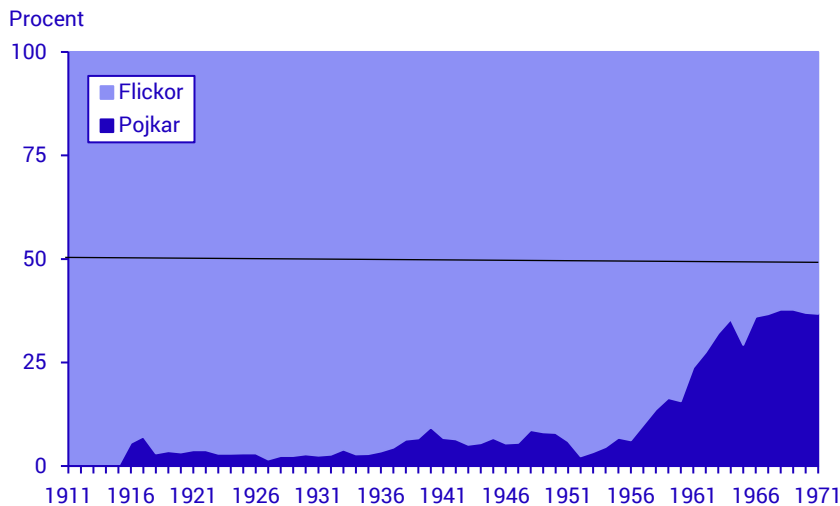
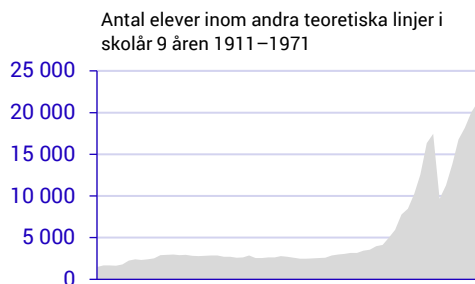


### Allmänna linjer som var något mer praktiskt inriktade

Flickskolelinjerna var det allra vanligaste bland flickorna. En genomgången flickskolelinje ansåg ligga på en nivå mellan realexamen och studentexamen. Men det gav inte behörighet till gymnasiet genom att man fokuserade på andra ämnen som bättre passade flickor än de som krävdes för gymnasiestudier. På flickskolelinjen i vissa skolor kunde man välja en gymnasieförberedande inriktning de sista åren som gav behörighet till gymnasiet. Andelen pojkar ökade en del i början på 1900-talet och beror på att den högre folkskolans allmänna linje ingår där. Den var inte så lik flickskolelinjen i sig men den gav inte behörighet till gymnasiet. Ökningen av andelen pojkar från 1960-talet har att göra med grundskolans allmänna linje i åk 9. Den var teoretisk men var för dem som inte ville fortsätta på gymnasiet men ändå inte välja en mer praktisk och yrkesförberedande linje.

**Diagram 40. Fördelningen mellan pojkar och flickor inom andra teoretiska linjer i skolår 9 under åren 1911–1971**

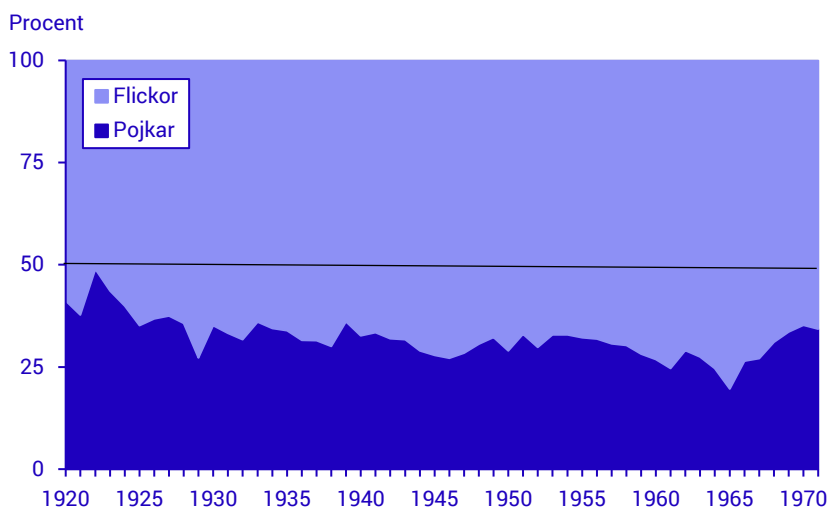
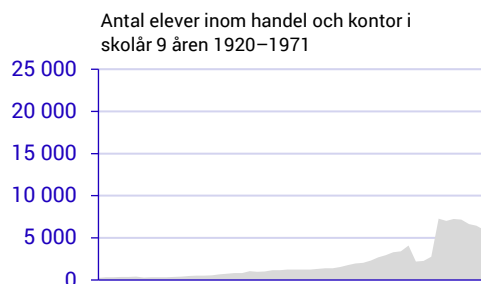
Flickskolelinjer, allmänna linjer och humanistiska linjer



### Handel och kontor

Inriktningen handel var relativt jämnt fördelad mellan könen i jämförelse med de övriga inriktningarna. Tittar man på förekomsten av inriktningen var den väldigt lite förekommande. I början på århundradet förekom inriktningen inom den högre folkskolan. Antalet som läste handelsinriktning ökade senare genom den praktiska mellanskolan och ökade ytterligare som linje i grundskolan.

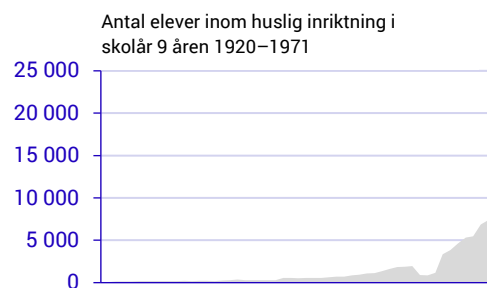
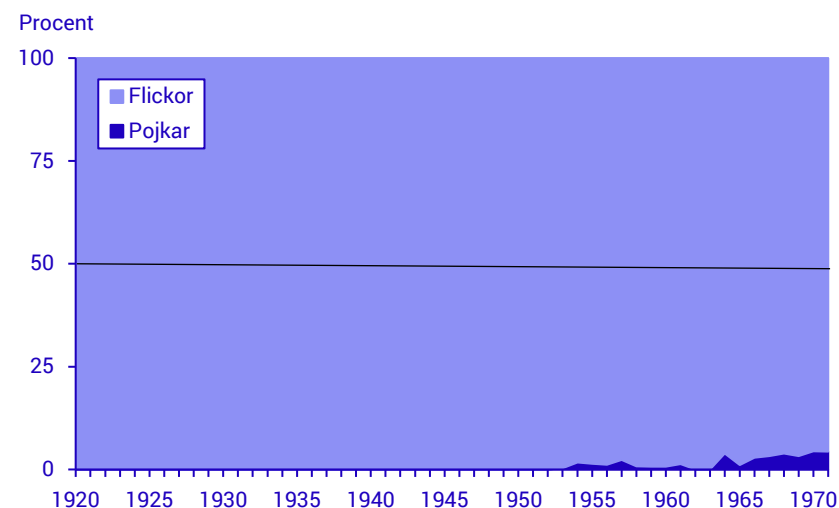
**Diagram 41. Fördelningen mellan pojkar och flickor inom handel och kontor i skolår 9 under åren 1920–1971**



### Huslig inriktning

Den husliga inriktningen var relativt vanlig. I den praktiska kommunala mellanskolan samt i den högre folkskolan var antalet flickor i de utbildningarna helt dominerande. Den husliga inriktningen gjorde också att flickorna hade en hög andel elever inom både högre folkskola och inom den praktiska kommunala mellanskolan.

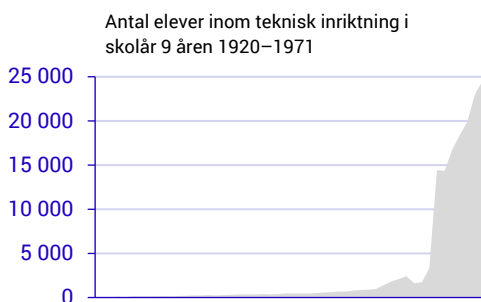
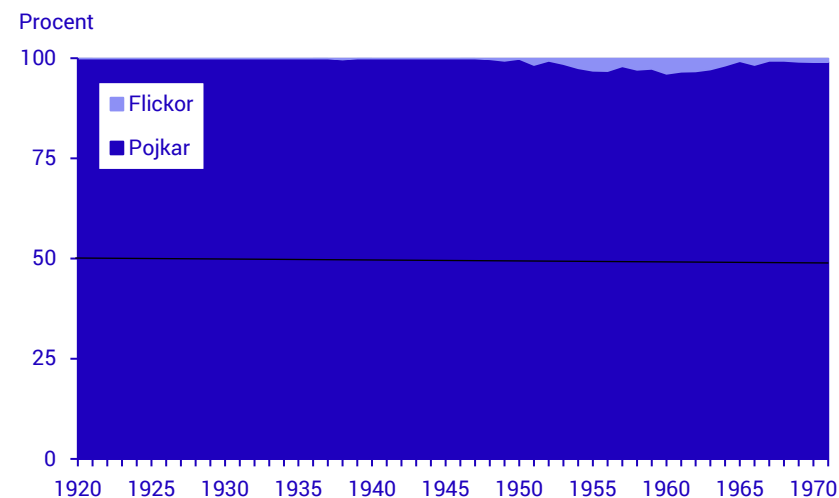
Diagram 42. Fördelningen mellan pojkar och flickor inom huslig inriktning i skolår 9 under åren 1920–1971



### Teknisk inriktning

Den tekniska inriktningen var ungefär lika vanlig för pojkar som den husliga för flickor. Under åren fram till 1960 var det inte många elever på den tekniska inriktningen på högstadienivå. Andelen flickor ökar något under 1950-talet när antalet elever totalt sett är ganska lågt. Men andelen flickor minskar igen när den tekniska linjen ökar i volym genom grundskolans införande.

Diagram 43. Fördelningen mellan pojkar och flickor inom teknisk inriktning i skolår 9 under åren 1920–1971





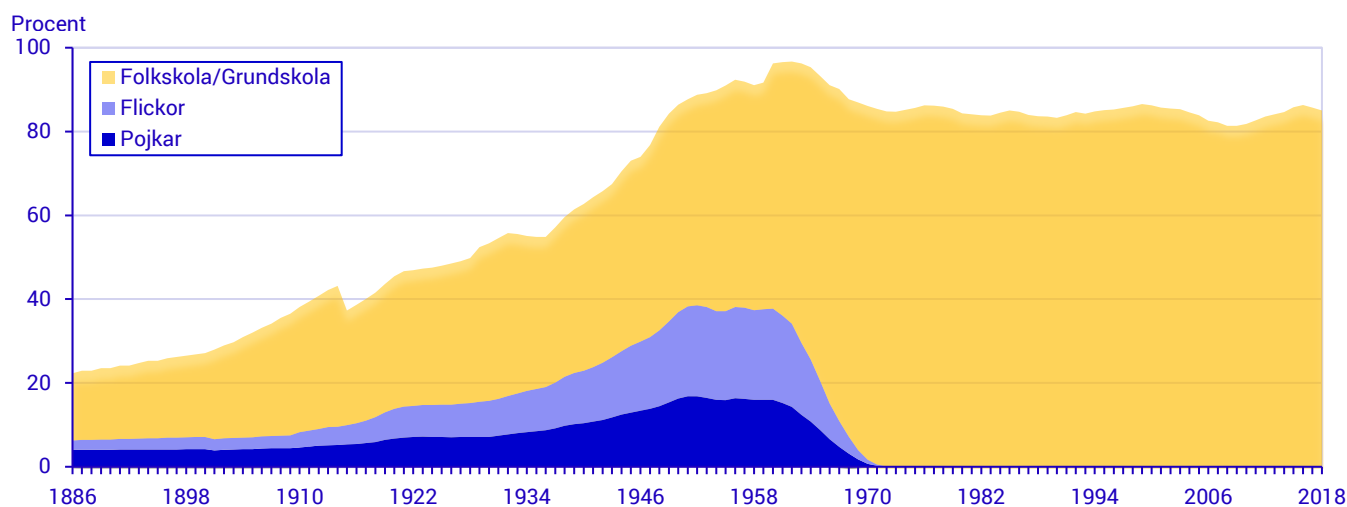
## Skillnaderna mellan flickors och pojkars deltagande i utbildning hade nu fullt utjämnats

De första nio åren är deltagande på grundskolenivån obligatorisk. Skillnaderna mellan könen för deltagandet försvann med grundskolans införande på 1960-talet.

Sammanfattningsvis, 1900-talet började med pojkars högre andel i utbildning för att på 1920-talet vända och andelen flickor började bli högre än andelen pojkar. Det finns inte fullkomlig statistik över flickskolornas elever under 1800-talet förutom ett fåtal studier enstaka år. Studien från 1886 ger bilden av pojkarnas högre deltagande, men samtidigt ett förvånansvärt högt deltagande av flickorna trots att de allmänna läroverken var stängda för flickorna. Flickornas deltagande förklarades då av de högre flickskolorna. Från 1909 fick flickorna tillträde till några samrealskolor i landet samt till de kommunala realskolorna och andelen flickor ökar också ganska tydligt från det året. Könsskillnaderna framträder tydligt för skolorna utöver folkskolan. Statistiken är inte könsuppdelad inom folkskolan förrän 1944 i den officiella statistiken. Därför kan det finnas skillnader mellan flickor och pojkar i deltagande, antal studieår och skolform inom folkskolan som vi inte kan följa. Men totalt sett över hela folkskolan var dock könsfördelningen relativt jämn.

Andelen som deltog i högre studier, det vill säga högstadienivå, var totalt sett väldigt låg. Mindre än 5 procent deltog och det var först på 1920-talet och särskilt efter 1927 års skolreform som de högre utbildningarna blev mer tillgängliga. När alla skolformer samlades till grundskolan blev däremot deltagandet i 9 år närmare 100 procent. Det tionde skolåret försvann däremot genom grundskolans 9-åriga skolgång, det förklarar varför andelen ligger runt 85 procent.

**Diagram 44. Andel pojkar respektive flickor i utbildning skolår 4–10 av befolkningen i åldrarna 10–16 år åren 1886–2018**  
Elever i folkskola avser endast heltidsstuderande elever



Åren 1886–1908 är uppskattningar baserade på studier gjorda under perioden. Hoppet mellan 1914 och 1915 beror på ändrad redovisningsperiod.

# Kort om statistiken

I det här kapitlet ges en kortfattad beskrivning av statistiken. Mer utförlig information om de ingående registrens framställning och kvalitet finns på SCB:s webbplats [Historisk statistik om utbildning \(scb.se\)](https://www.scb.se/historisk-statistik-om-utbildning).

## Statistikens ändamål och innehåll

Syftet med den historiska utbildningsstatistiken är att få en sammanhållen bild över skolväsendets framväxt och utveckling i Sverige. Statistiken är sammansatt utifrån redan publicerat material i äldre publikationer oavsett vilken myndighet som ansvarat för statistiken. Rapporten riktar sig till en intresserad allmänhet samt myndigheter och organisationer med intresse för frågor som berör utbildningens historiska framväxt.

## Statistikens framställning

I den här rapporten fokuseras på skillnaderna mellan flickors och pojkars deltagande i utbildning på grundskolenivå i en historisk översikt. I populationen ingår de elever som deltar i undervisning i grundskolor och dess föregångare i Sverige vid ett mätdatum under ett läsår, vanligast runt 15 oktober.

## Statistikens kvalitet

Statistiken baseras på redan publicerad officiell statistik från Skolverket, UKÄ och SCB samt äldre statistik från ecklesiastikdepartementet och Skolöverstyrelsen. Statistiken bedöms allmänt vara mycket tillförlitlig.

# Referenser

Det underlag som tagits fram, och som ligger till grund för de flesta siffror i rapporten, finns också i Statistikdatabasen på SCB:s webbplats [PxWeb - välj tabell \(scb.se\)](https://pxweb.scb.se)

Aquilonius, Klas (1942). *Svenska folkskolans historia andra delen – Det svenska folkundervisningsväsendet 1809–1860*. Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryrådgivning

Bruce, N O (1940). *Svenska folkskolans historia fjärde delen – Det svenska folkundervisningsväsendet 1900–1920*. Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryrådgivning

Fredriksson, Viktor. Hofstedt, Lars. Paradis, Sigurd (1950). *Svenska folkskolans historia femte delen – Det svenska folkundervisningsväsendet 1920–1942*. Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryrådgivning

Fredriksson, Viktor (1971). *Svenska folkskolans historia sjätte delen – Skolutvecklingen 1942–1962*. Stiftelsen för förvaltning av Sveriges allmänna folkskolläraryrådgivnings tillgångar

Herrström, Gunnar (1966) *1927 års skolreform. En studie i svensk skolpolitik 1918–1927*. Historiska Institutionen vid Uppsala universitet

Kyle, Gunhild. Herrström, Gunnar (1972) *Årsböcker i svensk undervisningshistoria. Två studier i den svenska flickskolans historia*. Föreningen för svensk undervisningshistoria

Hall, Bror Rudolf (1921–1930) *Årsböcker i svensk undervisningshistoria. Sveriges allmänna läroverksstadgar 1561–1905. Del I-XI*. Föreningen för svensk undervisningshistoria

Marklund, Sixten (1974). *Vår skola*. Stockholm: Bonniers

Riksdagens skrivelse (1927). Bihang till riksdagens protokoll 1927. 14 samling nr 292

Skolkommissionens betänkande II - Historiska översikter och särskilda utredningar 1922

Skolkommissionens betänkande III – Statistiska utredningar 1922

Statistiska centralbyrån (1949). *Statistiska meddelanden Ser A. Band VI:4. Minnesskrift med anledning av den svenska befolkningsstatistikens 200-åriga bestånd*. Stockholm: K I Beckmans boktryckeri

Statistiska centralbyrån (1969). *Historisk statistik för Sverige – Del 1. Befolkning 1720–1967*

Statistiska centralbyrån (1974). Promemorior från SCB nr 1974:5. *Elever i obligatoriska skolor 1847–1962*

Statistiska centralbyrån (1977). Promemorior från SCB nr 1977:11. *Elever i icke-obligatoriska skolor 1864–1970*

Statistiska centralbyrån (1999). Demografiska rapporter 1999:2. *Befolkningsutvecklingen under 250 år – Historisk statistik för Sverige*

Statens offentliga utredningar 1926:5 *Utredning angående det svenska skolväsendets organisation*

Statens offentliga utredningar 1944:20 *1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar – I Skolan i samhällets tjänst Frågeställningar och problemläge*

Statens offentliga utredningar 1947:49 *1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar – X Flickskolan*

Statens offentliga utredningar 1948:27 *1946 års skolkommissons betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling*

Statens offentliga utredningar 1949:35 *Skolöverstyrelsens utlåtande över vissa av 1940 års skolutrednings betänkanden och 1946 års skolkommissons principbetänkande jämte sammanfattning av avgivna yttranden*

Sörensen, Anna (1942). *Svenska folkskolans historia tredje delen – Det svenska folkundervisningsväsendet 1860–1900*. Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening

Tidning för folkskolan (1877). No9 15 maj 1877. *Bokläsningens införande bland folket*

Warne, Albin (1949). *Svenska folkskolans historia första delen – Den svenska folkundervisningen intill 1809*. Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening

Warne, Albin (1961). Årsböcker i svensk undervisningshistoria. *Om tillkomsten av vår första folkskolestadga*. Föreningen för svensk undervisningshistoria

Sundbärg, Gustav (1909). *Fortsatta bidrag till en svensk befolkningsstatistik för åren 1750–1900*. Stockholm: Norstedt

# Bilagor

## Ordlista

### Apologistklass

Skriv- och räkneklasserna som bildades ur de gamla stadsskolorna och ingick i lärdomsskolans organisation kallades också apologistklass. Klassen var ettårig och byggde på skolans första år. Den valdes av de som inte tänkte fortsätta på den "lärd" banan utan mer inriktad mot de borgerliga yrkena.

### Apologistskolan

Apologistskolan bildades 1820 ur den tidigare apologistklassen. Elementarläroverken bestod då av dels lärdomsskolan, dels apologistkolan. Apologistskolan var indelad i lägre respektive högre apologistkola.

### Barnskola

Barnskola har använts i olika betydelse. Dels har det använts som namn på de skolor som också kunde kallas sockenskolor. Det var skolor som mest liknade blivande folkskolan. De här barnskolorna upphörde eller övergick till folkskolor från 1842. Under 1600-talet användes benämningen också i 1649 års skolordning inom lärdomsskolan. Då avsåg barnskola den lägre trivialskolan. Denna benämning förekommer inte i 1693 års skolförordning. Barnskolor står alltså under 1600-talet för två helt olika skolformer.

### Bottenskola

Bottenskola var det begrepp man använde på slutet av 1800-talet och början på 1900-talet då man förespråkade en gemensam "botten" för alla. Alla oavsett klass skulle starta i samma skolform.

### Elementarläroverk

Elementarläroverk var det övergripande namnet från 1820 på Lärdomsskolan samt Apologistskolan. Lärdomsskolan i sin tur bestod då av Högsta lärdomsskolan (gymnasiet), högre lärdomsskola och lägre lärdomsskola. Apologistskolan bestod av högre och lägre apologistkola.

Från 1856 användes inte begreppet lärdomsskola och apologistkolan avvecklades och uppgick i läroverket genom att man delade in i latinlinje och reallinje. Elementarläroverket bestod nu av gymnasiet, högre elementarläroverk och lägre elementarläroverk.

Från 1878 ersattes begreppet Elementarläroverk med Statliga allmänna läroverk.

### **Enhetsskola**

Enhetsskola användes när 1946 års skolkommision föreslog en 9årig enhetsskola där alla gick på samma skola under hela den grundläggande utbildningen, det vill säga det som blev grundskolan. Enhetsskolan användes för den försöksverksamhet som påbörjades 1949. Försöksskolan användes också som begrepp.

### **Enskild mellanskola**

Enskilda mellanskolor var privata skolor som hade utbildning upp till ungefär högstadienivå. Efter realexamens införande bestod de av realskolelinjer. När läroverken öppnade för flickor öppnades även de flesta enskilda mellanskolorna för flickor. Endast ett par var fortfarande enbart gosskolor.

### **Ersättningsskola**

Ersättningsskola anordnades dels för elever från mindre folkskola, som av någon anledning inte kunde gå i fortsättningsskola, dels för elever som medgivits avgång från folkskolan utan att ha fått fullständigt avgångsbetyg. Skolformen var från början frivillig och beskrevs i folkskolestadgan från 1897. Från 1919 blev den obligatorisk för dem som behövde fullgöra folkskolan.

### **Flickpension**

Flickpension är en flickskola som blev vanligare från 1700-talet och 1800-talet. På 1800-talet ökade dock de högre privata flickskolorna och flickpensionerna minskade. Flickpensionerna var för de flickor som inte behövde syfta till ett yrke. Oftast var det guvernanter som i sitt hem eller annan lokal samlade ett antal flickor i trakten och undervisade där i stället för hemma hos var och en av flickorna. Ofta kunde det också innebära internat. Flickpension kunde också kallas mamsellskola.

### **Flickskolestadiet**

Flickskolestadiet avser alla de flickskolelinjer som leder till normalskolekompetens. Normalskolekompetens ansågs allmänt ligga något högre än avlagd realexamen. Den berättigade dock inte till inträde i gymnasieskolan. Däremot berättigade den till vissa befattningar i allmän tjänst och gav tillträde till vissa statliga kurser. Det var endast de som valde en teoretisk inriktning som fick normalskolekompetens, valde man praktisk inriktning gavs ingen kompetens. Flickskolelinjerna var oftast längre än realskolelinjerna och skolgången blev ofta hela 12 år om man gick igenom hela flickskolan.

Flickskolelinjer innefattar allmänna och ibland praktiska linjer oavsett skolform. Flickskolelinjer förekom i följande skolformer:

- allmänna läroverk; högre allmänna flickläroverk
- kommunala skolor; kommunala flickskolor
- privatläroverk; enskilda högre flickläroverk, enskilda högre samskolor

### **Flyttande folkskolor**

Vissa socknar var mycket vidsträckta och byarna låg spridda långt från varandra. Skolgången kunde bli väldigt svår för barnen med orimliga restider. Ibland fanns det rum där barnen kunde bo om de hade väldigt långt. Men det var mest för barn med rikare föräldrar som hade råd till det. De flyttande skolorna fick stor utbredning och höll i sig mycket länge. Det ledde till att barnens undervisning försumrades. Vanligtvis var de flyttande skolorna även halvtidsskolor.

### **Folkskola**

Folkskolan infördes med folkskolestadgan 1842 och innebar obligatorisk skolgång för alla pojkar och flickor. Med normalplanen från 1878 angavs en 6-årig skolgång som den önskvärda utbildningslängden. Inom folkskolan rymdes småskolan, folkskolan, mindre folkskola och den frivilliga folkskolans högre avdelning.

Skolorna kunde ha utbildning på heltid eller på deltid, de kunde ha utbildning i en fast skola eller en flyttande skola där läraren flyttade inom olika områden i distriktet, de kunde ha alla elever inom ett skolår i en klass eller flera skolår i samma klass.

### **Folkskolans högre avdelning**

Den högre avdelningen rymdes inom folkskolans organisation och var en frivillig förlängning efter den ordinarie folkskolan. Den byggde i regel på folkskolans sjätte skolår. Benämningen definierades och bestämdes i 1897 års folkskolestadga. När den 7-åriga folkskolan genomfördes på allt fler håll byggde den högre avdelningen på folkskolans sjunde skolår.

### **Fortsättningsskola**

Fortsättningsskolan var en praktisk ungdomsskola som efter folkskolan skulle grundlägga de ungas utbildning för yrkeslivet. Den bedrevs från 1860- och 1870-talen på olika håll och på olika sätt runt om i Sverige och sågs ofta som en del av folkskolan. Från och med 1877 fick fortsättningsskolan statsbidrag med krav på att de måste ge en högre undervisning än folkskolan. Den årliga undervisningstiden borde uppgå till minst 180 timmar per år. Skolformen var frivillig fram till 1918. Genom 1918 års beslut om praktiska ungdomsskolor blev fortsättningsskolan obligatorisk från 1919. Den skulle i regel vara 2-årig med en undervisningstid på totalt 360 timmar.

### **Försöksskola**

Försöksskola användes om de skolor som ingick i försöksverksamheten från 1949 angående en 9-årig enhetsskola för alla. Enhetsskola användes också som begrepp för de här skolorna. Senare från 1962 blev dessa skolor den nya grundskolan.

### **Grundskola**

Övergången till dagens 9-åriga grundskola skedde successivt under läsåren 1962/63–1965/66. Höstterminen 1972 var grundskolan helt genomförd till och med årskurs 9 i hela landet.

### **Husförhör**

Husförhörssystemet var länge det närmaste folkundervisning som förekom där de religiösa kunskaperna övervakades och indirekt läskunnigheten. Lokala beslut inom några stift ledde till en skyldighet för kyrkoherdar att se till att allmogens barn undervisades i kristendomskunskap och bokläsning. År 1644 stadgades genom en kunglig förordning att församlingarna borde tillsätta klockare, som kunde lära barnen ABC och katekesen. Kyrkornas uppdrag att undervisa församlingsmedlemmarna reglerades i 1686 års kyrkolag och bidrog ytterligare till läskunnighetens spridning. Genom konventikelplakatet 1726 blev husförhörssystemet allmänt gällande även om de inom flera stift gå vida längre tillbaka i tiden. Plakatet inskräppte föräldrarnas och husböndernas kristliga plikt att undervisa både barn och tjänstefolk i sitt hus samt lära och undervisa katekesen.

### **Högre allmänna läroverk**

Högre allmänna läroverk var statliga. Ursprungligen kommer de från uttrycket Lärdomsskolan. 1820 kallades de för Elementarläroverk (uppdelade i högre och lägre elementarläroverk). 1878 började de kallas Statliga allmänna läroverk (uppdelade i högre och lägre allmänna läroverk). Från och med 1904 delades skolorna upp i Högre allmänna läroverk samt i realskolor. De högre allmänna läroverken innebar utbildning innefattande realskolestadiet och gymnasiestadiet.

De högre allmänna läroverken var från 1927 till stor del samläroverk. Tidigare var de högre allmänna läroverken bara öppna för pojkar. Det fanns några högre allmänna gossläroverk kvar även efter 1927, dessutom upprättades ett antal högre allmänna flickläroverk.

### **Högre enskild flickskola**

Under 1800-talet tillkom ett stort antal högre flickskolor. De bestod ofta av kindergarten (lekskola) för 6-åringar och sedan av tre eller fyra förberedande år motsvarande ungefär lågstadiet. Skolorna hade flickskolelinje. Några flickskolor införde även realskolelinjer efter 1904. Flickskolelinjerna ledde till normalskolekompetens på många flickskolor från 1909. Det var en examen som ansågs ligga mellan realexamen och studentexamen.



### **Högre enskild gosskola**

De enskilda högre gosskolorna bestod ibland av kindergarten (lekskola) för 6-åringar och sedan av 3 eller 4 förberedande klasser, motsvarande ungefär lågstadiet. Skolorna bestod av realskolelinjer som avslutades med gymnasielinjer.

### **Högre enskild samskola**

De privata samskolorna var tidigt ute med samundervisning av pojkar och flickor till skillnad från de allmänna läroverken. De enskilda högre samskolorna bestod ibland av kindergarten (lekskola) för 6-åringar och sedan av 3 eller 4 förberedande klasser, motsvarande ungefär lågstadiet. Skolorna bestod av realskolelinjer som avslutades med gymnasielinjer. På några skolor fanns även flickskolelinjer.

### **Högre folkskola**

Den första högre folkskolan tillkom 1856 och var en frivillig och praktisk skolform som skulle byggas på folkskolan för att förbereda för ett framtida yrkesliv. Enligt beslut 1858 skulle understöd till högre folkskola endast utgå när en sådan inrättades på landet för att få till en skola för allmogens begåvade barn. Skolan hade dock i början en mycket blandad nivå och ofta inte över folkskolans nivå. Från 1918 delades utbildningarna in i allmänna och yrkesbestämda utbildningslinjer eftersom statsbidraget kopplades till indelningen. De högre folkskolorna övergick efter 1910 ofta till att bli kommunala mellanskolor eller kommunala praktiska mellanskolor.

### **Katedralskola**

Katedralskola var en skolform som var en del av lärdomsskolan. Katedralskolan skulle utbilda präster i första hand. Senare kom även krav att de skulle vidga utbildningen till andra yrken, men främst var katedralskolorna kyrkornas verktyg.

### **Klassiska linjen**

1935 inrättades den klassiska utbildningslinjen vid två högre gossläroverk. Fullt utbyggd var linjen 6-årig. De första två åren motsvarade de sista åren i realskolan och de fyra sista åren motsvarade gymnasiet. Skolformen fanns endast i sju år.

### **Klockare**

Kyrkans klockare hade många arbetsuppgifter motsvarande ungefär en vaktmästare. Ofta fick klockaren även fungera som organist eller leda kyrkosången. Från 1600-talet hade också klockaren ett ansvar för undervisningen av församlingens barn.

### **Klosterskola**

Klosterskola var en skolform som under medeltiden utbildade blivande munkar och nunnor. De upphörde genom reformationen.

### **Kommunal flickskola**

Den första kommunala flickskolan inrättades 1929. De utvecklades ofta ur privata högre flickskolor. Utbildningen var 5-, 6- eller 7-årig och byggde på 4-årig eller 6-årig folkskola beroende på utbildningens längd. Utbildningen gav normalskolekompetens.

### **Kommunal mellanskola/realskola**

De första skolorna började verksamheten vårterminen 1910. Utbildningen var oftast på 4 år och byggde då på 6-årig folkskola. De gav en realexamen. De kommunala mellanskolorna utvecklades ofta ur andra skolformer som högre folkskolor, folkskolans högre avdelning eller enskilda mellanskolor. Många kommunala mellanskolor blev senare statliga realskolor fram till och med 1950. Från läsåret 1952/53 ändrades namnet till kommunala realskolor

### **Kommunal praktisk mellanskola/realskola**

Riksdagen beslutade år 1933 om att på försök införa en praktiskt inriktad studiegång inom realskolan som alternativ till den teoretiska. 1937 beslutade riksdagen att de skulle överföras från försöksstadiet och efterhand byggas ut. Utbildningen var oftast på 4 år och byggde då på 6-årig folkskola. De gav en praktisk realexamen. De praktiska kommunala mellanskolorna utvecklades ofta ur högre folkskola. Från läsåret 1952/53 ändrades namnet till praktiska kommunala realskolor.

### **Lyceum**

Lyceum var en egen skolform som tillkom 1928. Den placerades inom några högre allmänna gossläroverk. Skolformen var 6-årig och motsvarade närmast realskola och gymnasium i obruten följd. De första tre åren motsvarade realskolestadiet och de sista tre åren gymnasiestadiet. Lyceet var indelade i latinlyceum och reallyceum. Skolformen fanns endast i tio år.

### **Lägre läroverk**

Lägre läroverk var den lägre formen av Allmänna läroverk mellan 1878–1904. Innan 1878 kallades de lägre elementarläroverk och efter 1904 kallades de statliga realskolor. Innehållet i utbildningen förändrades något över tiden men i huvudsak motsvarade de varandra.

### **Lärdomsskolan**

Lärdomsskolan var de skolor under medeltiden och reformationen som förberedde för högre studier vid akademier och universitet. Lärdomsskolorna bestod till en början av katedralskolor och klosterskolor. Katedralskolan delades in i grundläggande trivialskola och yrkesinriktat prästseminarium. Den första lärdomsskolan grundades 1085 i Lund.

Efter reformationen upphörde klosterskolorna och protestanterna övertog driften av katedralskolorna. Provinsskolor och trivialskolor kom till. Organisationen renodlades 1649 och lärdomsskolan bestod då av gymnasier och trivialskolor. Trivialskolan delades i sin tur in i

trivalskola och skriv- och räkneklass (senare kallad apologistklass). ”Trivalskoledelen” delades in i lägre trivalskola (även kallad barnskola) samt högre trivalskola.

1820 använde man benämningen Elementarläroverk i stället. Elementarläroverken bestod i sin tur av Lärdomsskolan och Apologistskolan. Lärdomsskolan bestod då av högsta lärdomsskolan (gymnasiet), högre lärdomsskola och lägre lärdomsskola. Apologistskolan, som utvecklades ur apologistklassen, delades in i lägre apologistkola och högre apologistkola.

Lärdomsskolan användes inte längre som begrepp från 1856 när man bara utgick från Elementarläroverk.

### **Mindre folkskola**

Enligt en kungörelse 1853 beslutades det att mindre folkskolor fick inrättas. Det var de fall där byar, hemman eller torp var så avlägsna att barnen som bodde där hade svårt att ta sig till den närmaste folkskolan med en godkänd lärare. Mindre folkskolor fick endast finnas i de skoldistrikt som hade ett avskilt läge och ett så litet barnantal att man inte kunde upprätta en folkskola. De mindre folkskolorna kunde ledas av en oexaminerad lärare.

De här skolorna uppkom i stort antal över landet, även där det inte var nödvändigt. I början hade skolorna många olika namn, ersättningsskolor, byskolor, rotskolor, hjälpskolor, minimiskolor. Det var genom folkskolestadgan 1882 som benämningen mindre folkskolor fastställdes. Den mindre folkskolan upphörde formellt genom 1958 års folkskolestadga.

### **Normalskolekompetens**

Normalskolekompetens infördes 1909. Det var en examen som ansågs ligga mellan realexamen och studentexamen som infördes på ett flertal högre flickskolor samt senare på kommunala flickskolor.

### **Pedagoger**

Pedagoger var lägre skolor inom sekundär och primär undervisning. Skolorna hade olika nivå på utbildningen och fanns oftast i mindre städer. Vissa pedagoger liknade mer barnskolor som var föregångare till folkskolan. De tillhörde den primära undervisningen och blev ofta folkskola efter 1842 års folkskolestadga. De pedagoger som förekom inom sekundär undervisning kunde anses motsvara de första klasserna vid de lägre elementarläroverken eller vid de allmänna läroverken. Några av dem upphöjdes till elementarläroverk eller senare allmänna läroverk. De återstående pedagogerna försvann 1904 när de ersattes av andra skolformer.

### **Realskola**

Med begreppet realskola avses ofta statlig realskola. Statlig realskola motsvarade ungefär vad som mellan 1820–1877 kallades lägre

elementarläroverk och vad som mellan 1878–1904 kallades lägre allmänna läroverk. Flera av realskolorna öppnades upp för flickor och de kallades då samrealskola.

### **Realskolestadiet**

Realskolestadiet avser alla de realskolelinjer som leder till en realexamen eller en praktisk realexamen. Från realskolan kunde man fortsätta till gymnasiet. Realskolelinjer innefattar allmänna och ibland praktiska linjer oavsett skolform. Realskolelinjer förekom i följande skolformer:

- allmänna läroverk; högre allmänna gossläroverk, högre allmänna samläroverk, högre allmänna flickläroverk, gossrealskolor, samrealskolor
- kommunala skolor; kommunal mellanskola/realskola, kommunal flickskola, kommunal praktisk mellanskola/realskola
- privatläroverk; enskilda högre flickläroverk, enskilda högre gosskolor, enskilda högre samskolor, enskilda mellanskolor
- folkskolan; inbyggda realskolelinjer och korrespondensrealskolelinjer.

### **Skriv- och räkneklass**

Skriv- och räkneklasserna bildades ur de gamla stadsskolorna och ingick i lärdomsskolans organisation. Klassen var ettårig och kallades apologistklassen, den byggde på skolans första år. Den valdes av de som inte tänkte fortsätta på den ”lärda” banan utan var mer inriktad mot de borgerliga yrkena.

### **Skolår**

Skolår motsvarar det år i ordningen på år i skolan under antagande att skolår 1 är den första årskursen när man börjar skolan vid 7 års ålder. Skolår används i stället för årskurs eftersom årskurs 1 inom en skolform kan vara något helt annat än årskurs 1 inom en annan skolform.

### **Småskola**

Småskolornas tillkomst var ett sätt att underlätta för i första hand barnen i glesbygden. De kunde ligga närmare hemmen och de yngre barnen slapp därmed de långa avstånden. Det blev vanligt att småskolan fick ersätta den egentliga folkskolan i glesbygd där det var längre till folkskolan. I början sågs småskolan och folkskolan delvis som två olika skolformer men i stadgan från 1918 definierade man en enhetlig folkskola, där både småskola och folkskola ingick.

### **Stadsskola**

Stadsskolor bekostades av staden och dess borgare. De hade ett kyrkligt ändamål men borgarna ville även att ämnen som var anpassade för handelsmän skulle ingå. 1225 grundades den första stadsskolan i Sverige. Ett drygt tiotal stadsskolor är kända. Ur stadsskolorna bildades senare skriv- och räkneklasserna och ingick då i lärdomsskolans organisation.

### **Statens normalskola för flickor**

1861 bildades det Högre lärarinneseminariet som skulle utbilda lärarinnor till de privata flickskolorna. Lärarinneseminariet hade en övningsskola, Statens normalskola för flickor, som bildades 1863. Skolan blev mönsterbildande för den högre flickskolan. Dess flickskolelinje gav normalskolekompetens. Senare fick även andra flickskolor godkännande att utfärda normalskolekompetens. 1943 ändrade skolan namn till Statens normalskola och omfattade gymnasium, realskola, flickskola och 6-årig folkskola, den senare ombildades senare till 9årig enhetsskola. Skolans verksamhet avvecklades efter 1976 och var då sedan en tid enbart ett gymnasium.

### **Studentexamen**

Avgång från gymnasieskolan. Fram till 1877 kallade man det Avgångsexamen. Under tiden 1878–1905 hette det i stället Mogenhetsexamen. Åren 1906–1968 kallades det Studentexamen. Idag pratar man om att man tar studenten, men det är inte en gymnasieexamen.

## **Bakgrundsinformation**

### **Kvinnors roll i samhället**

Synen på kvinnan var sedan hundratals år starkt präglad av ”Maria-kulten” det vill säga kvinnan som på samma gång är jungfru och mor. Idealbilden av kvinnan, och det sätt på vilket man beskrev kvinnor om de hade uppfostrats rätt, var att hon var mild, ödmjuk, hade tålmod och var omhändertagande. Hon existerade endast i förhållande till mannen. Mannen var familjens överhuvud och försörjare och han hade tillträde till det offentliga samhällets områden som politik, juridik och ekonomi. Hemmet var däremot kvinnans domän. Det politiska systemet stod i omvälvning under 1800-talet, demokratifrågor gjorde sitt inträde, klassernas självklarhet ifrågasattes och synen på människor förändrades hos många. Synen på likheter och olikheter mellan kvinnor och män och hur man skulle hantera det var en av dessa frågor.

### **Flickskolorna var inte en ideologisk del av kvinnofrigörelsen**

Flickskolorna hade under 1800-talet inte tagit någon ideologisk roll för kvinnofrigörelsen. De högre flickskolorna drevs inte av en revolutionär jämställdhetssträvan generellt sett. Snarare delade de synen på skillnaden mellan kvinnor och män som artskinda och med olika roller. Det enda nya var att de ansåg att flickor också kunde gå i skolan till skillnad från att inte alls gå i skolan. Snarare idealiserade flickskolornas företrädare hemmakvinnan. Yrkesarbete var nödvändigt för vissa men inget att eftersträva. Huvudsyftet i undervisningen var att ge praktiska kunskaper som behövdes för att ta hand om hem och familj. Däremot hade skolorna en annan betydelse för kvinnornas frigörelse på det praktiska planet. De gav kvinnor, även om det främst var inom de högre samhällsklasserna, möjlighet att övergå till högre studier och att yrkesarbeta.

# Girls and boys in school – an historical overview at the compulsory school level

## Summary

This report firstly presents the participation of boys and girls in education during the 1900s. In the early 1900s, the education system was based on medieval schools for training boys to priesthood or for other services in the church, and later also as se9r officials in the State. Eventually, private schools were established, in part as a reaction to the church dominance in the education system. In the 1700s and 1800s, private schools were founded and operated in parallel with the state educational institutions.

## Private schools for girls were the girls' path to an education at the secondary school level

For girls, that is, daughters of burghers in cities, the major change came with the establishment of an increasing number of private schools for girls in the 1800s. These schools were, in principle, the girls' only path to an education at the secondary school level. These schools led to a rise in the number of girls in education to such an extent that by the late 1800s, there were roughly half as many girls as boys in education at the secondary school level. The proportion of girls in education continued to grow and by the 1920s, there were even more girls than boys in secondary school. However, the proportion of girls in education was small in the overall population. In the early 1900s, only 4 percent of girls attended secondary school.

## Girls and boys attended different types of schools

In the first half of the 1900s, girls mostly attended higher private girls' schools and municipal girls' schools. The boys primarily attended education in public secondary schools. This difference between types of schools also reflects the major disparity between the sexes in terms of subjects. At girls' schools, studies focused on the humanities and practical subjects and less on arithmetic, natural sciences, and technology. Therefore, completing a girls' school programme was not enough for girls to become eligible for upper secondary school. They then needed to study additional upper secondary preparatory courses. The gender gap was perhaps even clearer in the practical programmes, in which girls almost exclusively studied domestic or trade programmes. Boys dominated in technology to a corresponding extent.

### **Girls get full access to public secondary schools**

A major shift for both boys and girls occurred in 1927, when also state education institutions started admitting girls. The proportion of girls increased more than the proportion of boys, and by the end of World War II, the proportion of girls attending secondary education was about 15 percent, while the proportion of boys was about 11 percent. The proportions are higher once seven-year compulsory education was implemented in the 1930s and 1940s.

Although girls' attendance in secondary school was high, more girls than boys did not continue their studies, in particular during the first half of the 1900s. At the upper secondary level, and even more so at the university level, the differences between boys and girls were completely different.

### **Sources**

The statistics are compiled on the basis of both published and unpublished material in older publications and archives, regardless of which authority is responsible for the statistics. The documentation produced, which is the basis for most of the figures in the report, is also available in Statistics Sweden's databases [PxWeb - välj tabell \(scb.se\)](#).

**SCB beskriver Sverige**

Statistikmyndigheten SCB förser samhället med statistik för beslutsfattande, debatt och forskning. Vi gör det på uppdrag av regeringen, myndigheter, forskare och näringsliv. Vår statistik bidrar till en faktabaserad samhällsdebatt och väl underbyggda beslut.